Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
DE MAUPASSANT, GUY
Sinucigaşii / Guy de Maupassant
Traducere şi lectură critică Dorina Mihaela Donea
Bucureşti: Tracus Arte, 2016
ISBN 978 – 606 – 664 – 646 – 8
I. Trad. DONEA, Dorina Mihaela www.tracusarte.ro Editura Tracus Arte
Bucureşti, str. Sava Henţia, nr. 2, sector 1

Guy de Maupassant

SINUCIGAŞII

Traducere şi lectură critică de DORINA MIHAELA DOILEA

Cuprins

Sinucideri

Nu trece nici măcar o zi fără să citim în vreun ziar următorul fapt divers:

„În noaptea de miercuri spre joi, locatarii casei cu numărul 40 din strada... au fost treziţi de două împuşcături succesive. Zgomotul venea din casa locuită de domnul X... A fost deschisă uşa şi locatarul a fost găsit într-o baie de sânge, ţinând încă în mână revolverul cu care se omorâse.

Domnul X. avea 57 de ani, se bucura de o avere onorabilă şi avea totul pentru a fi fericit. Nu se cunoaşte cauza funestei sale hotărâri.»

Oare ce dureri profunde, ce răni sufleteşti, disperări ascunse, răni arzătoare îi împing la sinucidere pe cei care sunt fericiţi? Lumea caută, îşi imaginează drame din dragoste, bănuieşte dezastre financiare şi, cum nu descoperă nimic precis, pune pe aceste morţi cuvântul „mister”.

O scrisoare găsită pe masa unuia din aceşti „sinucigaşi fără motiv” şi scrisă în ultima noapte, lângă pistolul încărcat, a căzut în mâinile noastre. O considerăm interesantă. Ea nu scoate la iveală niciuna din marile catastrofe pe care le căutăm întotdeauna în spatele acestor acte disperate; dar ea arată lenta succesiune a micilor necazuri ale vieţii, dezorganizarea totală a unei existenţe solitare, din care visele au dispărut, ea explică motivul acestor sfârşituri tragice pe care doar nervoşii şi sensibilii îl vor înţelege.

Iată scrisoarea.

„Este miezul nopţii. După ce voi termina această scrisoare, mă voi omorî. De ce? Voi încerca să spun acest lucru nu pentru cei care vor citi aceste rânduri, ci pentru mine însumi, pentru a-mi întări curajul care se micşora, pentru a mă convinge de necesitatea fatală acum a acestui act care nu putea fi decât amânat.

Am fost crescut de părinţi simpli care credeau în toate. Am crezut şi eu ca ei.

Visul meu a durat mult timp. Ultimele rămăşiţe tocmai s-au destrămat.

De câţiva ani, în mine se petrece deja un fenomen. Toate evenimentele vieţii care străluceau cândva în ochii

mei ca nişte aurore, mi se pare că se decolorează. Semnificaţia lucrurilor mi-a apărut în realitatea ei brutală; şi motivul adevărat al iubirii m-a dezgustat chiar şi de tandreţile poetice.

Suntem eternele jucării ale iluziilor stupide şi fermecătoare reînnoite mereu.

Îmbătrânind, mi-am luat partea din oribila nefericire a lucrurilor, a inutilităţii eforturilor, a vanităţii aşteptărilor, când, în această seară, după cină, mi-a apărut o nouă lumină despre neantul complet.

Altă dată, eram vesel. Totul mă încânta: femeile care trec, aspectul străzilor, casele unde locuiesc; mă interesa chiar şi croiala hainelor mele. Dar repetarea aceloraşi privelişti a făcut să mi se umple sufletul de indiferenţă şi de plictiseală, aşa cum i s-ar întâmpla unui spectator care intră în fiecare seară în acelaşi teatru.

De treizeci de ani, mă scol în fiecare zi, la aceeaşi oră; şi, de treizeci de ani, mănânc la acelaşi restaurant, la aceleaşi ore, aceleaşi mâncăruri servite de chelneri diferiţi.

Dacă am încercat să călătoresc? Izolarea pe care o simţi în locuri necunoscute m-a speriat. M-am simţit atât de singur pe pământ, şi atât de mic, încât m-am întors repede acasă.

Dar atunci, fizionomia neschimbată a mobilelor mele, care sunt de treizeci de ani în acelaşi loc, uzura fotoliilor mele pe care le ştiu de când erau noi, mirosul apartamentului (căci fiecare locuinţă capătă cu timpul un miros specific), mi-au dat, în fiecare seară, senzaţia de silă de obiceiuri şi neagra melancolie de a trăi aşa.

Totul se repetă fără încetare şi lamentabil. Chiar şi felul în care bag cheia în broască atunci când mă întorc acasă, locul unde se află mereu chibriturile, prima privire aruncată în cameră, când fosforul chibritului se aprinde, mă îndeamnă să sar pe fereastră şi să termin cu aceste evenimente monotone de care nu scăpăm niciodată.

În fiecare zi, când mă rad, simt o dorinţă impetuoasă

de a-mi tăia gâtul; şi chipul meu, mereu acelaşi, pe care-l revăd acoperit de spumă în oglinjoară, m-a făcut să plâng de tristeţe de mai multe ori.

Nu mai pot nici măcar să mai stau lângă oameni, pe care-i întâlneam cu plăcere cândva, atât de bine îi cunosc, atât de mult ştiu ce-mi vor spune şi ce voi răspunde, atât de mult le cunosc acelaşi mod de a gândi şi conţinutul raţionamentelor lor. Fiecare creier este ca un manej în care se învârte mereu un biet cal închis. Oricare ar fi eforturile noastre, subterfugiile noastre, detururirile noastre, limita este aproape şi întregită încontinuu, fără ieşiri neprevăzute şi fără o deschidere spre necunoscut. Trebuie să te învârteşti mereu, să te învârteşti mereu, printre aceleaşi idei, aceleaşi bucurii, aceleaşi glume, aceleaşi obiceiuri, aceleaşi credinţe, aceleaşi supărări.

În această seară, era o ceaţă îngrozitoare care acoperea bulevardul ale cărui becuri cu gaz întunecate semănau cu nişte lumânări care fumegă. O greutate mult mai mare decât de obicei mă apăsa pe umeri. Probabil digeram greu.

Căci o digestie bună este totul în viaţă. Ea este cea care îi dă inspiraţie artistului, dorinţe drăgăstoase tinerilor, idei clare gânditorilor, bucuria de a trăi întregii lumi şi permite să mănânci mult (ceea ce este încă cea mai mare bucurie). Un stomac bolnav te împinge la scepticism, la lipsă de încredere, face să germineze gândurile negre şi dorinţele de moarte. Am remarcat foarte des acest lucru. Poate nu m-aş omorî dacă aş fi digerat bine în această seară.

După ce m-am aşezat în fotoliul în care mă aşez de treizeci de ani în fiecare zi, mi-am aruncat privirea în jurul meu şi m-am simţit cuprins de o disperare atât de cumplită încât am crezut că voi înnebuni.

Căutam ce aş putea face pentru a scăpa de mine însumi. Orice ocupaţie mă îngrozi, considerând-o mai odioasă decât lipsa de acţiune. Atunci, m-am gândit să fac ordine în hârtiile mele.

Mă gândeam de mult timp la această necesitate de a face curăţenie în sertare; căci de treizeci de ani arunc talmeş-balmeş în aceeaşi mobilă scrisorile şi facturile şi dezordinea acestui amestec mi-a creat adesea multe probleme. Dar simt o asemenea oboseală morală şi fizică numai la gândul de a aranja ceva încât nu am avut niciodată curajul să încep această muncă odioasă.

M-am aşezat deci în faţa biroului meu şi l-am deschis, voind să triez hârtiile vechi pentru a arunca o parte din ele.

Am fost mai întâi tulburat de această grămadă de foi îngălbenite, apoi am luat una.

Oh! dacă ţineţi la viaţă, nu vă atingeţi niciodată de această mobilă, de acest cimitir al scrisorilor de altă dată! Şi dacă deschideţi din întâmplare această mobilă, apucaţi cu amândouă mâinile scrisorile pe care le conţine, închideţi ochii pentru a nu citi niciun cuvânt, pentru ca niciun scris uitat şi recunoscut să nu vă arunce brusc în oceanul io amintirilor! Aruncaţi pe foc aceste hârtii mortale! Şi, când vor fi cenuşă, striviţi-le într-un praf invizibil… altfel sunteţi pierduţi… aşa cum sunt eu de o oră!

Ah! primele scrisori pe care le-am recitit nu m-au interesat deloc. De altfel, erau recente şi erau de la oameni vii pe care-i întâlnesc destul de des şi a căror prezenţă nu mă impresionează. Dar, deodată, un plic m-a făcut să tresar. Un scris mare conturase numele meu; brusc, ochii mi s-au umplut de lacrimi. Era de la cel mai drag prieten, tovarăşul tinereţii mele, confidentul speranţelor mele. Îmi apăru atât de clar în faţa ochilor, cu zâmbetul lui de copil nevinovat şi cu mâna întinsă spre mine, încât un fior îmi scutură tot corpul. Da, da, morţii se întorc, căci l-am văzut. Memoria noastră este o lume mai desăvârşită decât universul: ea dă viaţă la ceea ce nu mai există.

Cu mâna tremurândă, cu privirea înceţoşată, am recitit tot ce-mi scria şi, în biata mea inimă care plângea în hohote, am simţit o lovitură atât de dureroasă încât am

început să gem ca un om căruia i se rup mâinile şi picioarele.

Apoi m-am întors înapoi în trecutul vieţii mele aşa cum te întorci înapoi pe un fluviu. Am recunoscut oameni pe care-i uitasem de atâta timp încât nu le mai ştiam nici numele. Doar chipul lor mai trăia în mine. În scrisorile de la mama mea, i-am regăsit pe foştii servitori, forma casei şi micile detalii nesemnificative de care se ataşează sufletul copiilor.

Da, am revăzut deodată toate vechile toalete pe care le purta mama mea, diferite în funcţie de modă şi pieptănăturile pe care le adoptase succesiv. Mă obseda mai ales imaginea ei într-o rochie de mătase cu un desen reprezentând crengi şi flori; şi-mi aminteam o frază pe care mi-o spusese în ziua în care purta această rochie: „Robert, copilul meu, dacă nu stai drept, vei fi ghebos toată viaţa”.

Apoi, pe neaşteptate, deschizând un alt sertar, m-am găsit în faţa amintirilor mele de dragoste: o botină de bal, o batistă ruptă, chiar şi o jartieră, şuviţe de păr şi fiori uscate. Atunci, cele două romane ale vieţii mele, ale căror eroine sunt încă în viaţă şi au acum părul complet alb, m-au aruncat într-o amară melancolie a lucrurilor care s-au sfârşit pentru totdeauna.

Oh! frunţile tinere pe care se ondulează părul blond, mângâierea mâinilor, privirea grăitoare, inimile care bat, acel surâs care promite buzele, acele buze care promit sărutul... Şi primul sărut... acel sărut interminabil care te face să închizi ochii, care face să dispară orice gând în incomensurabila fericire a viitoarei posedări.

Luând cu amândouă mâinile aceste gajuri de tandreţe îndepărtate, le-am acoperit cu mângâieri furioase, şi, în sufletul meu răvăşit de amintiri, revedeam fiecare oră a abandonului şi suferea un supliciu mai crunt decât toate torturile imaginate de toate poveştile infernului.

Rămăsese doar o scrisoare. Era de la mine şi fusese dictată în urmă cu cincizeci de ani de profesorul meu de

caligrafie. Iat-o:

„Scumpa mea mămică.

Am astăzi şapte ani. Am vârsta judecăţii cumpănite, profit de acest lucru pentru a-ţi mulţumi că mi-ai dat viaţă.

Băieţelul tău care te adoră.

Robert”.

Se terminase. Ajunsesem la origini şi brusc m-am întors pentru a prevedea restul zilelor mele. Am văzut bătrâneţea hidoasă şi solitară, infirmităţile viitoare şi totul terminat, terminat, terminat. Şi nimeni lângă mine!

A

Revolverul meu este aici, pe masă... Îl armez... Nu recitiţi niciodată vechile scrisori!”

Şi iată cum se omoară mulţi bărbaţi a căror existenţă o scotocim pentru a descoperi doar mari suferinţe.

Pe apă închiriasem anul trecut o căsuţă la ţară, pe malul Senei, la o distanţă de mai multe leghe de Paris şi mergeam în fiecare seară să dorm acolo. După câteva zile, l-am cunoscut pe unul din vecinii mei, un bărbat între treizeci şi patruzeci de ani, care era tipul cel mai curios pe care-l văzusem vreodată. Era un fost canotor, dar un canotor înrăit, mereu aproape de apă, mereu pe apă, mereu în apă. Cred că se născuse pe o navă şi sigur va muri pe o navă.

Într-o seară, în timp ce ne plimbam pe malul Senei, i-am cerut să-mi spună câteva anecdote din viaţa lui nautică. Iată-l pe omuleţul meu însufleţindu-se imediat, transfigurându-se, devenind elocvent, aproape poet. Avea în inimă o mare pasiune, o pasiune devoratoare, irezistibilă: râul.

*

Ah! Câte amintiri am pe acest râu pe care-l veţi vedea curgând pe lângă noi! îmi spuse el. Voi ceilalţi, locuitori ai uscatului, nu ştiţi ce este un râu. Dar ascultaţi-l pe un pescar pronunţând acest cuvânt. Pentru el, este lucrul misterios, profund, necunoscut, ţara miracolelor şi a fantasmagoriilor, în care vedem, noaptea, lucruri care nu

există, în care auzim zgomote pe care nu le cunoaştem, în care tremurăm fără să ştim de ce, ca atunci când traversezi un cimitir: este într-adevăr cel mai sinistru dintre cimitire, cel în care nu avem mormânt.

Uscatul este limitat pentru pescar şi, în întuneric, atunci când nu se vede luna, râul este nelimitat. Un marinar nu simte acelaşi lucru pentru mare. Ea este adesea dură şi răutăcioasă, e-adevărat, dar ea ţipă, urlă, este loială, întinsa mare; în schimb, râul este silenţios şi perfid. El nu vuieşte, curge mereu fără zgomot, şi această mişcare eternă a apei care curge este pentru mine mai înspăimântătoare decât valurile înalte ale oceanului.

Visătorii pretind că marea ascunde în sânul ei imense ţinuturi albăstrii, unde înecaţii se rostogolesc printre peştii mari, în mijlocul unor păduri bizare şi în grote de cristal. Râul nu are decât adâncimi negre unde putrezeşti în mâl. Este totuşi inimos când străluceşte la răsăritul soarelui şi când clipoceşte uşor între malurile lui acoperite de stuf care murmură.

Vorbind despre ocean, poetul a spus:

O, valuri, ce poveşti lugubre ştiţi!
Valuri adânci, de care se tem mamele în genunchi.
Vi le povestiţi la flux
Şi asta vă face disperate aceste voci
Pe care le aveţi seara, când veniţi spre noi.

Ei bine, cred că poveştile şuşotite de stuful subţire cu vocea lui şoptită atât de blândă trebuie să fie şi mai sinistre decât dramele lugubre povestite de urletele valurilor.

Dar, pentru că îmi cereţi să vă povestesc unele din amintirile mele, vă voi povesti o aventură deosebită pe care am avut-o aici în urmă cu vreo zece ani.

Locuiam, ca şi acum, în casa doamnei Lagon şi unul din cei mai buni camarazi, Louis Bemet, care a renunţat acum la canotaj, la plăcerile lumeşti şi la ţinuta neglijentă pentru a lucra la Consiliul de Stat, se instalase în satul C… la două leghe mai jos de aici. Cinam împreună, când la el,

când la mine.

Într-o seară, pe când mă întorceam singur şi destul de obosit, târând cu greutate barca mea cea mare, o barcă de douăsprezece picioare, pe care o foloseam mereu noaptea, m-am oprit câteva secunde pentru a-mi trage sufletul, lângă limba de stuf, la vreo două sute de metri înainte de podul de la calea ferată. Era o vreme minunată; luna strălucea, fluviul lucea, aerul era calm şi plăcut. Această linişte mă tentă; mi-am spus că ar fi bine să fumez o pipă în acel loc. Am făcut ce-am gândit; am luat ancora şi am aruncat-o în râu.

Nava, luată de curent, îşi desfăşură lanţul până la capăt, apoi se opri; m-am aşezat în spate, pe blana de oaie, cât mai confortabil posibil. Nu se auzea nimic, nimic; doar uneori, mi se părea că aud clipocitul slab, aproape imperceptibil, al apei lovind malul şi zăream smocuri de stuf mai înalte care aveau înfăţişări surprinzătoare şi păreau să se mişte.

Fluviul era perfect liniştit, dar m-am simţit emoţionat de liniştea extraordinară care mă înconjura. Toate animalele, broaşte şi broaşte-râioase, aceşti cântăreţi nocturni ai smârcurilor, tăceau. Brusc, la dreapta, chiar lângă mine, o broască orăcăi. Am tresărit; tăcu; n-am mai auzit nimic şi m-am hotărât să fumez puţin pentru a mă amuza. Totuşi, chiar dacă eram un fumător de pipă înrăit, nu am putut; chiar de la al doilea fum, mi s-a făcut greaţă şi am renunţat. Am început să fredonez; sunetul vocii mele nu mi-a plăcut; atunci m-am întins pe fundul bărcii şi am privit cerul. Am fost liniştit câtva timp, dar, curând, nişte mişcări uşoare ale bărcii m-au neliniştit. Mi se părea că avea uriaşe devieri bruşte, lovind rând pe rând cele două maluri ale fluviului; apoi am crezut că o fiinţă sau că o forţă invizibilă o trage uşor la fundul apei şi apoi o ridică, lăsând-o să cadă din nou. Eram hâţânat ca în mijlocul unei furtuni; am auzit zgomote în jurul meu; m-am ridicat dintr-o săritură: apa lucea, totul era liniştit.

Am înţeles că aveam nervii puţin zdruncinaţi şi m-am

hotărât să plec. Am tras de lanţ; barca se puse în mişcare, apoi am simţit o rezistenţă. Am tras mai tare, ancora nu ieşi; agăţase ceva pe fundul apei şi nu puteam să o ridic; am reînceput să trag, dar a fost inutil. Atunci, cu ajutorul vâslelor, am întors barca şi am dus-o în amonte pentru a schimba poziţia ancorei. Degeaba, era tot înţepenită. M-am enervat şi am tras cu furie de lanţ. Nu se mişcă nimic. Descurajat, m-am aşezat şi am început să mă gândesc la situaţia mea. Nu puteam să mă gândesc să rup lanţul, nici să îl separ de ambarcaţiune, căci lanţul era foarte mare şi fixat în faţă într-o bucată de lemn mai groasă decât braţul meu. Dar cum continua să fie vreme bună, m-am gândit că mai târziu voi întâlni vreun pescar, care mă va ajuta. Păţania mea mă calmase; m-am aşezat şi am putut, în sfârşit, să-mi fumez pipa. Aveam o sticlă cu rom; am băut două sau trei pahare şi situaţia mea mă făcu să râd. Era foarte cald, încât la nevoie aş fi putut, fără probleme, să dorm sub cerul liber.

Deodată, am auzit o lovitură în lemnul navei. Am făcut o săritură şi o sudoare rece mă îngheţă din cap până-n picioare. Acest zgomot era sigur provocat de o bucată de lemn antrenată de curent, dar a fost suficient pentru a mă simţi din nou cuprins de o bizară agitaţie nervoasă. Am apucat lanţul şi m-am încordat într-un efort disperat. Ancora tot nu s-a mişcat. Epuizat, m-am aşezat din nou.

Totuşi, râul se acoperise treptat cu o ceaţă albă foarte densă care plutea foarte aproape de apă, încât, ridicându-mă în picioare, nu am mai văzut nici fluviul, nici picioarele, nici barca; zăream doar vârfurile stufului şi, mai departe, vedeam lima plină a cărei lumină contura grupurile de plopi negri ca nişte pete mari care se înălţau spre cer. Eram ca îngropat până la brâu într-o pânză de bumbac de o albeaţă ieşită din comun şi aveam închipuiri fantastice. Îmi imaginam că cineva încerca să urce în barca pe care nu o mai vedeam şi că râul, ascuns de ceaţa opacă, era plin de fiinţe stranii care înotau în jurul meu. Simţeam o nelinişte oribilă, îmi zvâcneau tâmplele, inima

îmi bătea foarte tare; şi, năucit, mă gândeam să mă salvez înotând. Apoi, această idee mă făcu să tremur de spaimă. M-am văzut, pierdut, mergând la întâmplare prin această ceaţă deasă, zbătându-mă printre ierburile şi stuful pe care nu le puteam evita, horcăind de frică, nevăzând malul, negăsindu-mi barca şi mi se părea că mă simt tras de picioare la fundul acestei ape negre.

În realitate, pentru că a trebuit să urc pe firul curentului cam cinci sute de metri pentru a găsi un loc fără ierburi şi fără stuf unde să mă opresc, aveam nouă din zece şanse să nu mă pot orienta în această ceaţă şi să mă înec, chiar dacă sunt un bun înotător.

Am încercat să mă calmez. Îmi simţeam voinţa hotărâtă să nu-mi fie frică, dar era ceva în mine şi acestui ceva îi era frică. Mă întrebam de ce mă puteam teme; eul meu curajos râse de eul meu fricos şi nu am simţit niciodată, ca în ziua aceea, opoziţia celor două fiinţe care există în noi, una care vrea, una care se opune, fiecare fiind la rândul ei mai puternică.

Această frică stupidă şi inexplicabilă creştea mereu şi se transforma în teroare. Rămăsesem nemişcat, cu ochii deschişi, cu urechea ciulită şi aşteptând. Ce? Nu ştiu, dar cred că era ceva teribil. Cred că dacă vreun peşte s-ar fi hotărât să sară din apă, cum se întâmplă adesea, nu mi-ar fi trebuit mai mult pentru a cădea ţeapăn, fără cunoştinţă.

Cu toate acestea, printr-un efort puternic, am reuşit să-mi recapăt raţiunea care-mi scăpa. Am luat din nou sticla cu rom şi am început să beau cu înghiţituri mari.

Atunci mi-a venit o idee şi am început să ţip din toate puterile, întorcându-mă succesiv spre cele patru puncte ale orizontului. Când gâtul mi-a paralizat complet, am ascultat. Un câine urla, foarte departe.

Am mai băut şi m-am întins, cât eram de lung, pe fundul bărcii. Am rămas aşa poate o oră, poate două, fără să dorm, cu ochii deschişi, cu coşmaruri în jurul meu. Nu îndrăzneam să mă ridic şi totuşi doream mult acest lucru; amânam de la un minut la altul. Îmi spuneam: „Haide, în

picioare!” şi mi-era teamă să fac această mişcare.

Până la urmă, m-am ridicat cu multe precauţii, ca şi cum viaţa mea ar fi depins de cel mai mic zgomot pe care l-aş fi făcut, şi am privit peste bord.

Am fost uluit de cel mai minunat, mai uimitor spectacol pe care-i posibil să-l vezi. Era una din acele fantasmagorii ale tărâmurilor de basm, una din acele viziuni întâlnite de călătorii care se întorc de foarte departe şi pe care-i ascultăm fără să-i credem.

Ceaţa care, cu două ore mai devreme, plutea peste apă, se retrăsese treptat şi se adunase pe maluri. Lăsând fluviul complet liber, formase pe fiecare mal o colină neîntreruptă, înaltă de şase sau şapte metri, care lucea în lumina lunii cu strălucirea superbă a zăpezii. Astfel, nu se mai vedea nimic altceva decât acest râu strălucitor între două coline albe. Şi sus, deasupra capului meu, se etala, plină şi întinsă, o lună mare şi luminoasă în mijlocul unui cer albăstrui şi lăptos.

Toate animalele acvatice se treziseră; broaştele orăcăiau cu furie în timp ce, de la o clipă la alta, când la dreapta, când la stânga, auzeam această notă scurtă, monotonă şi tristă pe care o aruncă spre stele vocea răguşită a broaştelor-râioase. Lucru ciudat, nu-mi mai era frică; eram în mijlocul unui peisaj atât de extraordinar încât nici ciudăţeniile cele mai mari nu m-ar fi putut uimi.

Nu ştiu cât timp a durat acest lucru căci până la urmă am adormit. Când m-am trezit, luna apusese, cerul era plin de nori. Apa clipocea lugubru, vântul bătea, era frig, întunericul era profund.

Am băut restul de rom, apoi, tremurând de frig, am ascultat foşnetul stufului şi zgomotul sinistru al râului, încercam să văd, dar nu puteam distinge nici barca, nici mâinile când le-am apropiat de ochi.

Totuşi, încetul cu încetul, întunericul se diminuă. Brusc, am avut impresia că am simţit o umbră strecurându-se pe lângă mine; am ţipat, o voce mi-a răspuns: era pescarul. L-am chemat, s-a apropiat şi i-am

povestit păţania mea. Şi-a lipit barca de a mea şi am tras amândoi de lanţ. Ancora nu se mişcă. Începuse ziua, sumbră, cenuşie, ploioasă, rece, una din acele zile care aduc tristeţi şi nefericiri. Am zărit o altă barcă, am strigat. Bărbatul care o conducea îşi uni eforturile cu ale noastre; atunci, puţin câte puţin, ancora cedă. Urca, dar încet, încet şi încărcată cu o greutate considera-A

bilă. În cele din urmă, am văzut o masă neagră, şi am tras-o la bordul bărcii mele: era cadavrul unei bătrâne care avea un pietroi atârnat de gât.

Doamna Baptiste

Când am intrat în sala de călători a gării din Loubain, m-am uitat mai întâi la ceas. Trebuia să aştept două ore şi zece minute expresul pentru Paris.

M-am simţit brusc obosit ca după zece leghe parcurse pe jos; apoi, am privit în jurul meu ca şi cum urma să descopăr pe pereţi un mijloc de a-mi omorî timpul; după aceea, am ieşit şi m-am oprit în faţa intrării în gară, cu gândul măcinat de dorinţa de a inventa ceva de făcut.

Strada, un fel de bulevard plantat cu salcâmi subţiri, între două rânduri de case inegale şi diferite, case de orăşel, urca un fel de colină; şi, chiar la capăt, se zăreau copaci de parcă s-ar fi terminat cu un parc.

Din când în când, o pisică traversa drumul, sărind delicat peste băltoace. O potaie adulmeca la poalele copacilor, căutând resturi de mâncare. Nu se vedea niciun om.

Mă cuprinse o descurajare sumbră. Ce să fac? Ce să fac? Mă gândeam deja la interminabila şi inevitabila aşteptare în micuţa cafenea a gării, în faţa unui pahar imposibil de băut şi a ilizibilului ziar local, când am văzut un cortegiu funerar care o lua pe o stradă laterală pentru a trece pe strada unde mă aflam.

Vederea dricului a fost o uşurare pentru mine. Câştigasem cel puţin zece minute.

Brusc, atenţia mea se dublă. Mortul era urmat doar de opt bărbaţi, dintre care unul plângea. Ceilalţi discutau

amical. Nu era niciun preot.

Mă gândii: iată o înmormântare laică. Apoi m-am gândit că un oraş ca Loubain trebuia să aibă cel puţin o sută de liber-cugetători care să-şi fi făcut o datorie din a manifesta. Ce altceva putea fi? Mersul rapid al cortegiului arăta totuşi clar că acel mort era înmormântat fără ceremonie şi, în consecinţă, fără slujbă religioasă.

Curiozitatea mea inactivă se aruncă în ipotezele cele mai complicate; dar, pe când dricul trecea prin faţa mea, îmi veni o idee barocă: aceea de-a-i urma pe cei opt domni. Îmi ocupam astfel cel puţin o oră şi am început să merg în urma lor, cu un aer trist.

Ultimii doi bărbaţi se uitară uimiţi la mine, apoi îşi vorbiră în şoaptă. În mod sigur se întrebau dacă eram din oraş. Se consultară apoi cu cei din faţa lor, care începură să mă privească şi ei. Această atenţie investigatoare mă jena şi, pentru a-i pune capăt, m-am apropiat de vecinii mei. După ce i-am salutat, le-am spus: „Domnilor, îmi cer scuze că vă întrerup discuţia. Văzând o înmormântare laică, m-am grăbit să urmez cortegiul fără să cunosc mortul pe care-l însoţiţi”. Unul dintre domni spuse: „Este o femeie”. Surprins, am întrebat: „Este totuşi o înmormântare laică, nu-i aşa?” Celălalt domn, care dorea în mod evident să mă lămurească, spuse: „Da şi nu. Preotul ne-a interzis înmormântarea religioasă”. De data aceasta am spus un „Ah!” de stupefacţie. Nu mai înţelegeam nimic.

Amabilul meu vecin îmi şopti: „Oh! este o adevărată poveste. Această tânără s-a omorât şi de aceea nu a putu fi înmormântată cu preot. Cel pe care-l vedeţi acolo şi care plânge este soţul ei”.

Atunci, ezitând, am spus: „Mă uimiţi şi mă interesaţi mult, domnule. Ar fi nepotrivit să vă cer să-mi povestiţi această întâmplare? Dacă vă inoportunez, consideraţi că nu v-am spus nimic”.

Domnul mă luă cu familiaritate de braţ: „Nicidecum, domnule, nicidecum. Să rămânem puţin mai în spate. Vă voi povesti totul, este foarte trist. Avem timp până ajungem

la cimitirul ai cărui copaci îi vedeţi acolo sus, căci panta este abruptă”.

Şi începu.

*

Imaginaţi-vă că această femeie tânără, doamna Hamot, era fiica unui negustor bogat din oraş, domnul Fontanelle. A avut o experienţă teribilă când era o copiliţă, la vârsta de 11 ani: un valet a necinstit-o. Era cât pe ce să moară, estropiată de acest mizerabil cunoscut pentru brutalitatea lui. A avut loc un proces îngrozitor care a scos la iveală faptul că biata martiră era de trei luni victima practicilor ruşinoase ale acestei brute. A fost condamnat la muncă silnică pe viaţă. Fetiţa a crescut, marcată de infamie, izolată, fără prieteni, sărutată cu reţinere de adulţii care credeau că-şi vor murdări buzele dacă i-ar fi atins fruntea. Devenise pentru oraş un fel de monstru, de fenomen. Se spunea în şoaptă: „Ştiţi, e micuţa Fontanelle”. Când trecea pe stradă, toată lumea întorcea capul. N-au putut nici măcar să-i găsească o bonă care să o ducă la plimbare, căci servitoarele din celelalte familii se ţineau la distanţă de parcă din acest copil ar fi ieşit o molimă, care i-ar fi cuprins pe cei care s-ar fi apropiat de ea. Îţi era milă s-o vezi pe biata copilă în parcul unde merg să se joace copiii, în fiecare după-amiază. Stătea singură, lângă bona ei, privindu-i cu un aer trist pe ceilalţi copii care se distrau. Uneori, cedând unei dorinţe irezistibile de a se alătura copiilor, înainta timid, cu gesturi speriate şi intra în acest grup cu un pas uşor, de parcă ar fi fost conştientă de lipsa ei de demnitate. Şi imediat, de pe toate băncile, alergau mamele, bonele, mătuşile care luau de mână fetiţele pe care le supravegheau şi le trăgeau cu brutalitate după ele. Micuţa Fontanelle rămânea singură, înnebunită, fără să înţeleagă şi începea să plângă, cu inima sfâşiată de durere. Apoi, hohotind, alerga să-şi ascundă faţa în şorţul bonei sale.

După ce a mai crescut, a fost şi mai rău. Tinerele erau ferite de ea ca de o ciumată.

Gândiţi-vă că această tânără nu mai avea nimic de învăţat, că ea nu mai avea dreptul să simbolizeze puritatea, că ea aflase, aproape înainte de a şti să citească, redutabilul mister pe care mamele, tremurând, abia lasă să fie descoperit doar în noaptea nunţii.

Când trecea pe stradă, însoţită de guvernanta ei, ca şi cum ar fi fost păzită de teama continuă a vreunei noi şi teribile aventuri, când trecea pe stradă, cu privirile plecate din cauza ruşinii misterioase pe care o simţea apăsând-o, celelalte tinere, mai puţin naive decât credem, şuşoteau, privind-o cu perfidie, rânjeau pe ascuns şi întorceau repede capul, cu un aer deranjat, dacă ea le privea întâmplător.

Lumea abia dacă o saluta. Numai câţiva bărbaţi îşi scoteau pălăria. Mamele se făceau că nu o văd. Câţiva mici ştrengari o strigau „Doamna Baptiste”, după numele valetului care o necinstise şi o nenorocise.

Nimeni nu cunoştea torturile secrete ale sufletului ei; nu vorbea deloc şi nu râdea niciodată. Chiar şi părinţii săi păreau jenaţi în prezenţa ei, ca şi cum ar fi fost supăraţi pe ea din cauza unei greşeli ireparabile.

Un om cinstit nu ar da de bunăvoie mâna cu un ocnaş eliberat, chiar dacă acesta este fiul lui, nu-i aşa? Domnul şi doamna Fontanelle o priveau pe fiica lor aşa cum ar fi făcut cu un fiu ieşit din închisoare.

Era frumoasă şi palidă, înaltă, suplă, distinsă. Fără această întâmplare, mi-ar fi plăcut mult, domnule.

Or, acum 18 luni, având un nou subprefect, acesta l-a adus pe secretarul lui particular, un băiat drăguţ care, după câte se pare, îşi trăise viaţa în Cartierul Latin.

A văzut-o pe domnişoara Fontanelle şi s-a îndrăgostit de ea. I s-a povestit totul. S-a mulţumit să răspundă: „Ei şi, aceasta este o garanţie pentru viitor. Prefer ca un asemenea lucru să se întâmple înainte şi nu după. Cu această femeie, voi dormi liniştit”.

I-a făcut curte, a cerut-o de soţie şi s-a însurat cu ea. Atunci, pentru că el avea tupeu, făcu vizite de nuntă, de

parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Câteva persoane le întoarseră vizita, altele se abţinură. În cele din urmă, lumea începu să uite şi ocupa şi ea un loc în lume.

Trebuie să spun că-şi adora soţul, aşa cum adori un zeu. Gândiţi-vă că el îi dăduse înapoi onoarea, că o făcuse să se întoarcă în legea comună, că înfruntase, forţase opinia publică, înfruntase jignirile, făcuse de fapt un act de curaj pe care puţini bărbaţi l-ar fi făcut. Avea deci pentru el o pasiune exaltată şi încrezătoare.

Rămase gravidă şi când s-a aflat despre sarcina ei, persoanele mai măgulitoare i-au deschis uşa de parcă se purificase definitiv prin maternitate. E caraghios, dar aşa este…

Totul a decurs foarte bine până alaltăieri, când am avut hramul oraşului. Înconjurat de statul său major şi de autorităţi, prefectul prezida concursul orfanilor şi, abia terminase discursul că şi începu distribuirea medaliilor pe care secretarul lui particular, Paul Hamot, le dădea fiecărui titular. Ştiţi că în asemenea situaţii există mereu invidii şi rivalităţi care-i fac pe oameni să piardă simţul măsurii.

Toate doamnele din oraş erau pe estradă. La rândul lui, înaintă şi şeful orchestrei oraşului, Mormellon. Formaţia lui obţinuse o medalie de argint. Nu poţi da o medalie de aur la toată lumea, nu-i aşa?

Când secretarul particular îi dădu medalia, iată că acest bărbat i-o aruncă în faţă, strigând: „Poţi păstra medalia pentru Baptiste. Îi datorezi o medalie de aur tot atât de mult ca şi mie”.

Era acolo o mulţime de oameni, care a început să râdă. Poporul nu este nici caritabil, nici delicat şi toate privirile s-au întors spre această biată doamnă.

Oh! domnule, aţi văzut vreodată o femeie înnebunind? Nu. Ei bine, noi am asistat la un asemenea spectacol. S-a ridicat şi a căzut de trei ori pe scaun, de parcă ar fi vrut să fugă şi ar fi înţeles că nu poate traversa această mulţime care o înconjura.

Undeva, în public, o altă voce strigă: „Hei, doamna

Baptiste!” Şi atunci se stârni o rumoare mare, formată din glume şi injurii.

Era o hulă, un tumult, toate capetele se mişcau. Lumea îşi repeta cuvântul, se ridica pentru a vedea ce figură face această nefericită; bărbaţii îşi ridicau soţiile în braţe pentru a le-o arăta; unii întrebau: „Care e? cea în albastru?” Copiii imitau cântecul cocoşului; râsete puternice izbucneau ici şi colo.

Înnebunită, în fotoliul de gală, ea rămase nemişcată, de parcă ar fi fost expusă într-o vitrină. Nu putea nici să dispară, nici să se mişte, nici să-şi ascundă faţa. Pleoapele i se mişcau cu viteză de parcă o lumină puternică i-ar fi ars ochii; respira ca un cal care urcă o pantă.

Ţi se rupea sufletul văzând-o aşa.

Domnul Hamot îl apucase de gât pe acest personaj grosolan şi se rostogoleau pe jos în mijlocul unui tumult înspăimântător.

Ceremonia a fost întreruptă.

După o oră, în momentul în care familia Hamot se întorcea acasă, tânăra femeie, care nu scosese niciun cuvânt din momentul insultei, dar care tremura de parcă un arc i-ar fi făcut toţi nervii să se mişte, încălecă brusc parapetul podului şi se aruncă în râu, fără ca soţul ei să aibă timp să o oprească. Apa era adâncă sub arcele podului. Au reuşit să o scoată după două ore. Murise.

*

Povestitorul tăcu. Apoi adăugă: „E poate cel mai bun lucru pe care-l avea de făcut în situaţia ei. Există lucruri pe care nu le ştergi niciodată.

Înţelegeţi acum de ce preotul nu a primit-o în biserică. Oh! dacă înmormântarea ar fi fost religioasă, ar fi venit tot oraşul. Dar înţelegeţi că, din cauza sinuciderii, care se adaugă celeilalte poveşti, familiile s-au abţinut; şi-apoi este foarte greu să mergi la o înmormântare fără preoţi”.

Intram pe poarta cimitirului. Foarte emoţionat, am aşteptat ca sicriul să fie coborât în groapă, pentru a mă

apropia de bietul bărbat care plângea şi i-am strâns mâna cu putere.

Printre lacrimi, m-a privit surprins, apoi a spus: „Mulţumesc, domnule”.

Şi nu am regretat că am urmat acel cortegiu.

Recrutul în fiecare duminică, de îndată ce erau liberi, cei doi recruţi porneau la drum.

După ce ieşeau din cazarmă, o luau la dreapta, traversând Courbevoie cu paşi rapizi, ca şi cum ar fi făcut o plimbare militară; apoi, după ce depăşeau casele, cu un mers mai lent, o luau pe drumul plin de praf şi pustiu care ducea la Bezons.

Erau scunzi, slabi, pierduţi în mantaua lor prea largă, prea lungă, ale cărei mâneci le acopereau mâinile, ruşinaţi de pantalonii roşii prea mari care îi obligau să-şi îndepărteze picioarele pentru a merge repede. Şi sub chipiul tare şi înalt, nu se mai vedea decât o bucăţică din bietele lor chipuri supte de bretoni naivi, de o naivitate aproape animalică, cu ochi blânzi şi calmi.

Pe durata traseului, nu vorbeau niciodată, mergând înainte, cu aceeaşi idee în cap, care înlocuia cuvintele, căci găsiseră la intrarea în păduricea Champioux un loc care le amintea de ţinutul lor şi nu se simţeau bine decât acolo.

La intersecţia drumurilor Colombes şi Chatou, când ajungeau sub copaci, îşi scoteau chipiul care le zdrobea capul, şi îşi ştergeau fruntea.

Se opreau puţin pe podul din Bezons pentru a privi Sena. Stăteau acolo două sau trei minute, pliaţi în două, aplecaţi peste parapet; sau priveau marele bazin din Argenteuil unde alergau pânzele albe şi înclinate ale cliperelor care, poate, le aminteau de marea bretonă, portul din Vannes, cu care se învecinau, şi vasele de pescuit care mergeau prin Morbihan spre larg.

Îndată ce traversau Sena, cumpărau provizii de la mezelar, de la brutar şi de la negustorul de vinuri din regiune. O bucată de caltaboş, patru bucăţi de pâine şi un litru de vin de proastă calitate constituiau proviziile pe

care le duceau în batistele lor. Dar, odată ieşiţi din sat, avansau încet şi începeau să vorbească.

În faţa lor, o câmpie aridă, presărată cu pâlcuri de copaci, ducea la pădure, la păduricea care li se păruse că seamănă cu cea din Kermarivan. Grâul şi ovăzul mărgineau drumul îngust pierdut în verdele recoltelor şi Jean Kerderen îi spunea de fiecare dată lui Luc Le Ganidec:

„E la fel ca lângă Plounivon.

— Da, e la fel”.

Mergeau, unul lângă celălalt, cu mintea plină de vagi amintiri din ţinutul lor, de imagini trezite, de imagini naive precum frunzele colorate ale unei monede. Revedeau un colţ de câmp, un gard, un capăt de land, o intersecţie, o cruce de granit.

De fiecare dată se opreau lângă o piatră care delimita o proprietate pentru că aceasta avea ceva din dolmenul de la Locneuven.

Ajungând primul la pâlcul de copaci, Luc Le Ganidec culegea o ramură de alun şi începea să o cureţe de coajă, gândindu-se la oamenii de acolo.

Jean Kerderen căra proviziile.

Din când în când, Luc cita un nume, amintea o întâmplare din copilăria lor, pe scurt doar ceea ce le dădea mult timp pentru a visa. Şi ţinutul natal, dragul lor ţinut îndepărtat, îi stăpânea din nou, puţin câte puţin, invadându-i, trimiţându-le de la distanţă formele sale, zgomotele sale, orizonturile cunoscute, parfumurile sale, mirosul landei verzi unde alerga aerul marin.

Nu mai simţeau emanaţiile bălegarului parizian cu care sunt îngrăşate pământurile de la periferie, ci parfumul drobiţei înflorite pe care îl culege şi îl aduce briza sărată a largului. Şi pânzele canotierelor, apărute deasupra ţărmurilor, li se păreau a fi pânzele navelor-cabotier zărite în spatele lungii câmpii care mergea de la ei până la ţărm.

Luc Le Ganidec şi Jean Kerderen mergeau cu paşi mici, chinuiţi de o suferinţă uşoară, o suferinţă lentă şi

pătrunzătoare de animal în cuşcă care-şi aminteşte.

Şi, când Luc termina de descojit ramura subţire de alun, ajungeau la colţul lor de pădure unde mâncau în fiecare duminică.

Regăseau cele două cărămizi pe care le ascundeau într-un tufiş şi aprindeau un foc de ramuri pentru a prăji caltaboşul înfipt în vârful cuţitului.

Şi, după ce dejunau, după ce mâncau şi ultima furnitură de pâine, după ce beau şi ultima picătură de vin, stăteau întinşi în iarbă, unul lângă celălalt, fără să spună vreun cuvânt, cu privirea în depărtare, cu pleoapele grele, cu degetele încrucişate ca pentru slujbă, cu picioarele roşii întinse alături de macii de câmp; pielea chipiului şi cuprul nasturilor străluceau sub soarele fierbinte, făcând să se oprească ciocârliile care cântau zburând pe deasupra capetelor lor.

Spre prânz, începeau să-şi îndrepte privirile spre satul Bezons, căci urma să vină fata cu vaca.

Trecea prin faţa lor în fiecare duminică pentru a merge să mulgă şi să adăpostească vaca, singura vacă din ţinut care păştea mai departe, pe un câmp îngust, situat la liziera pădurii. O vedeau pe servitoare, singura fiinţă umană care mergea pe câmp, şi reflexiile luminii soarelui în tabla găleţii îi înveseleau. Nu vorbeau niciodată despre ea. Erau mulţumiţi să o vadă, fără să înţeleagă de ce.

Era o fată înaltă şi viguroasă, roşcată şi arsă de căldura zilelor senine, o fată înaltă şi îndrăzneaţă din câmpia pariziană.

Revăzându-i aşezaţi în acelaşi loc, ea le spuse o dată: „Bună ziua… veniţi deci mereu aici?”

Luc Le Ganidec, mai îndrăzneţ, bolborosi:

„Da, venim la odihnă”.

Asta a fost tot. Dar, duminica următoare, zărindu-i, ea râse, râse cu o bunăvoinţă protectoare de femeie isteaţă care le simţea timiditatea şi îi întrebă:

„Şi ce faceţi? Priviţi cum creşte iarba?” înveselit, Luc zâmbi şi el: „Poate că da”.

Ea continuă: „Ei! nu creşte repede”.

Râzând, el replică: „Asta nu”.

Ea trecu. Dar întorcându-se cu găleata plină cu lapte, se opri din nou în faţa lor şi le spuse:

„Vreţi o picătură de lapte? Vă va aminti de ţinutul vostru”. Cu instinctul ei de fiinţă din acelaşi aluat, poate departe şi ea de casa ei, ghicise şi atinsese just.

S-au emoţionat amândoi. Atunci ea vărsă puţin lapte, nu iară dificultate, pe gâtul sticlei de un litru în care ei aduceau vinul; Luc bău primul, cu înghiţituri mici, oprindu-se mereu pentru a vedea dacă nu a depăşit partea lui. Apoi îi dădu sticla lui Jean.

Ea rămânea în picioare în faţa lor, cu mâinile în şolduri, cu găleata la picioare, mulţumită de plăcerea pe care le-o făcea.

După aceea pleca, strigând: „Hai, la revedere, pe duminică”.

Urmăriră din priviri, atât cât putură să o vadă, silueta înaltă care se îndepărta, se micşora, părea că se scufundă în verdeaţa pământului.

După o săptămână, când părăsiră cazarma, Jean îi spuse lui Luc:

„N-ar trebui să-i cumpărăm ceva bun?”

Şi rămaseră încurcaţi în faţa problemei alegerii a ceva deosebit. Luc se gândea la o bucată de cârnat de porc, dar Jean prefera dropsurile, căci lui îi plăceau dulciurile. Părerea lui învinse şi cumpărară de la un băcan, de doi bănuţi, bomboane albe şi roşii.

Jean o văzu primul: Iat-o”, spuse el. Luc repetă: „Da. Iat-o”.

Văzându-i de departe, ea râse şi strigă: „Vă merge cum vreţi?” Răspunseră amândoi: „Şi ţie?” Atunci ea vorbi despre lucruri simple care-i interesau, despre timp, despre recoltă, despre stăpânii ei.

Nu îndrăzneau deloc să-i ofere bomboanele care se topeau în buzunarul lui Jean.

Până la urmă, Luc îndrăzni şi murmură:

„Ţi-am adus ceva”.

Ea întrebă: „Ce?”

Atunci Jean, roşu până la urechi, scoase cornetul de hârtie şi i-l dădu.

Începu să mănânce bucăţelele de zahăr pe care le plimba dintr-o parte în alta, umflându-i obrajii. Aşezaţi în faţa ei, cei doi soldaţi o priveau emoţionaţi şi încântaţi.

Apoi ea merse să mulgă vaca şi, întorcându-se, le dădu din nou lapte.

S-au gândit la ea toată săptămâna şi au vorbit de mai multe ori despre ea. Duminica următoare, se aşeză lângă ei pentru a sta la taclale mai mult timp şi, cu privirile pierdute în depărtare, cu genunchii prinşi în mâinile încrucişate, toţi trei povestiră diferite fapte şi detalii din satele unde se născuseră, în timp ce vaca, văzând-o pe servitoare oprită, întindea spre ea capul ei greu cu nări umide şi mugea îndelung pentru a o chema.

Destul de repede, fata acceptă să mănânce ceva cu ei şi să bea puţin vin. Adesea, le aducea prune în buzunarul ei, căci era sezonul prunelor. Prezenţa ei îi dezmorţea pe cei doi recruţi bretoni care trăncăneau ca două păsări.

Or, într-o marţi, Luc Le Ganidec cern o permisie, ceea ce nu se întâmplase niciodată, şi se întoarse abia la ora zece seara.

Neliniştit, Jean căuta în capul lui motivul pentru care colegul lui putuse să iasă.

Vinerea următoare, Luc, care împrumutase zece bănuţi de la vecinul de pat, ceru din nou şi obţinu aprobarea de a ieşi câteva ore.

Când plecă la drum cu Jean pentru plimbarea de duminică, avea un aer distrat, emoţionat, schimbat. Kerderen nu înţelegea, dar bănuia vag ceva, fără să ghicească ce ar putea fi.

Nu scoaseră o vorbă până la locul lor obişnuit, unde roseseră iarba tot aşezându-se în acelaşi loc; mâncară încet. Nu le era foame.

Fata apăru curând. O priviră venind aşa cum făceau

în fiecare duminică. Când fu foarte aproape, Luc se ridică şi făcu doi paşi. Ea puse găleata jos şi-l sărută. îl sărută cu ardoare, punându-şi braţele în jurul gâtul lui, fără să-i pese de Jean, fără a se gândi că era şi el acolo, fără să-l vadă.

Şi bietul Jean rămase uluit, atât de uluit încât nu înţelegea, cu sufletul tulburat, cu inima zdrobită, fără să-şi dea seama încă.

Apoi, fata se aşeză lângă Luc şi începură să vorbească.

Jean nu se uita la ei, ghicea acum de ce colegul lui ieşise de două ori într-o săptămână şi simţea în el o durere arzătoare, un fel de rană, acea sfâşiere pe care o provoacă trădările.

Luc şi fata se ridicară pentru a merge împreună să adăpostească vaca.

Jean îi urmări cu privirea. Îi văzu îndepărtându-se unul lângă celălalt. Pantalonul roşu al colegului său era acum doar o pată strălucitoare pe drum. Luc fu cel care luă ciocanul de lemn şi lovi ţăruşul de care era legat animalul.

Fata se aplecă pentru a o mulge, în timp ce el mângâia şira spinării ascuţită a animalului. Apoi lăsară găleata în iarbă şi intrară în pădure.

Jean nu mai vedea decât peretele de frunze în care intraseră; şi se simţea atât de tulburat încât, dacă ar fi încercat să se ridice, ar fi căzut sigur la loc.

Rămase nemişcat, copleşit de uimire şi de suferinţă, de o suferinţă naivă şi profundă. Dorea să plângă, să plece, să se ascundă, să nu mai vadă pe nimeni niciodată.

Brusc, îi văzu ieşind din pădure. Se întoarseră încet ţinându-se de mână, aşa cum fac logodnicii la ţară. Luc ducea găleata.

Se sărutară din nou înainte de a se despărţi şi fata plecă după ce-i spuse un bună seara amical lui Jean şi după ce-i aruncă un zâmbet prietenos.

Cei doi recruţi au rămas unul lângă celălalt, nemişcaţi ca de obicei, tăcuţi şi liniştiţi, fără ca

placiditatea chipului să arate ceva din ceea ce le tulbura sufletul. Soarele cădea peste ei. Vaca mugea uneori privindu-i de la distanţă.

La ora obişnuită, se ridicară pentru a se întoarce la cazarmă.

Luc curăţa de coajă o ramură. Jean ducea sticla goală. I-o dădu negustorului de vin din Bezons. Apoi ajunseră pe pod şi, ca în fiecare duminică, se opriră la mijlocul lui pentru a privi câteva clipe cum curge apa.

Jean se apleca, se apleca din ce în ce mai mult peste balustrada de fier ca şi cum ar fi văzut în apă ceva care-l atrăgea. Luc îi spuse: „Ce, vrei să bei o înghiţitură?” în timp ce pronunţa ultimul cuvânt, capul lui Jean luă şi restul, picioarele ridicate descriseră un cerc în aer, şi recrutul albastru şi roşu căzu tot, intră şi dispăru în apă.

Luc, cu gâtul paralizat de angoasă, încercă zadarnic să strige. Văzu mai departe ceva care se mişca; apoi capul colegului său ieşi la suprafaţa apei, dispărând însă imediat.

Şi mai departe, zări din nou o mână, o singură mână care ieşea din apă şi care dispăru. Asta a fost tot.

Marinarii veniţi nu i-au găsit corpul în acea zi.

Luc s-a întors singur la cazarmă, alergând, cu mintea înnebunită, şi povesti accidentul, cu ochii şi vocea pline de lacrimi, ştergându-şi nasul tot timpul: „S-a aplecat… s-a aplecat, atât de mult… atât de mult încât s-a răsturnat… şi a căzut… a căzut…”

Nu a putut spune mai multe, gâtuit de emoţie.

— Dacă ar fi ştiut…

Scrisoare găsită asupra unui înecat

Mă întrebaţi, doamnă, dacă-mi bat joc de dumneavoastră? Nu puteţi crede că un bărbat n-a fost atins niciodată de iubire? Ei bine, nu, eu nu am iubit niciodată, niciodată.

De unde vine acest lucru? Nu ştiu nimic. Nu m-am aflat niciodată în acest fel de beţie a inimii numită iubire. N-am trăit niciodată în acest vis, în această exaltare, în această nebunie în care ne aruncă chipul unei femei. N-am

fost niciodată urmărit, obsedat, înfierbântat, înnebunit de aşteptarea sau de posedarea unei fiinţe devenită brusc pentru mine mai de dorit decât toate fericirile, mai frumoasă decât toate creaturile, mai importantă decât toate universurile. N-am plâns niciodată, n-am suferit niciodată pentru niciuna dintre voi. Nu mi-am petrecut nopţile, cu ochii deschişi, gândindu-mă la ea. Nu cunosc trezirile pe care le luminează gândul şi amintirea ei. Nu cunosc enervarea înnebunitoare a speranţei când ea va veni şi nici divina melancolie a regretului, când ea fuge lăsând în cameră un parfum discret de violete şi de trup.

N-am iubit niciodată.

Şi eu m-am întrebat adeseori de ce. Şi într-adevăr, nu ştiu prea mult. Am găsit motive totuşi; dar ele sunt mai degrabă metafizice şi poate nu le veţi găsi pe gustul dumneavoastră.

Cred că le judec prea mult pe femei pentru a mă supune farmecului lor. Vă cer scuze pentru această afirmaţie. O explic. Există în orice creatură o fiinţă morală şi o fiinţă fizică. Pentru a iubi ar trebui să întâlnesc între aceste două fiinţe o armonie pe care nu am găsit-o niciodată. Mereu una este mai puternică decât cealaltă, când cea morală, când cea fizică.

Inteligenţa, pe care avem dreptul să o cerem unei femei pentru a o iubi, n-are nimic din inteligenţa virilă. E mai mult şi este mai puţin. Trebuie ca o femeie să aibă spiritul deschis, delicat, sensibil, fin, impresionabil. Ea nu are nevoie nici de forţă, nici de iniţiativă în gândire, dar este necesar ca ea să aibă bunătate, eleganţă, tandreţe, cochetărie şi acea facultate de asimilare care, în scurt timp, o face să fie la fel celui cu care îşi împarte viaţa. Cea mai mare calitate a ei trebuie să fie tactul, acest simţ subtil care este pentru spirit ceea ce este atingerea pentru corp. El îi revelează mii de lucruri mărunte, contururile, unghiurile şi formele în ordinea intelectuală.

Cel mai adesea, femeile frumoase nu au o inteligenţă proporţională cu persoana lor. Or, cel mai mic defect de

concordanţă mă frapează şi mă răneşte chiar de la început, în prietenie, acest lucru nu are importanţă. Prietenia este un pact în care se ţine cont de defecte şi de calităţi. Putem judeca un prieten sau o prietenă, să ţinem cont de ceea ce au ei bun, să trecem cu vederea ceea ce au ei rău şi să le apreciem exact valoarea, abandonându-ne unei simpatii intime, profunde şi fermecătoare.

Pentru a iubi trebuie să fii orb, să te abandonezi în întregime, să nu vezi nimic, să nu gândeşti, să nu înţelegi nimic. Trebuie să poţi adora în aceeaşi măsură slăbiciunile şi frumuseţile, să renunţi la orice judecată, la orice reflecţie, la orice perspicacitate.

Simt incapabil de o asemenea orbire şi simt împotriva seducţiei neraţionale.

Şi asta nu este tot. Am despre armonie o idee atât de nobilă şi subtilă încât niciodată nimic nu va realiza idealul meu. Sigur veţi spune că sunt nebun. Ascultaţi-mă! După părerea mea, o femeie poate avea un suflet delicios şi un corp fermecător fără ca acest corp şi acest suflet să se potrivească perfect. Vreau să spun că oamenii care au nasul făcut într-un anumit fel nu trebuie să gândească într-o anumită manieră. Cei graşi nu au dreptul să se folosească de aceleaşi cuvinte şi de aceleaşi fraze ca cei slabi. Dumneavoastră, care aveţi ochii albaştri, doamnă, nu puteţi să concepeţi viaţa, să judecaţi lucrurile şi evenimentele ca şi cum aţi avea ochii negri. Nuanţele privirii dumneavoastră corespund în mod fatal nuanţelor gândirii dumneavoastră. Pentru a simţi aceasta, am un fler de copoi. Râdeţi dacă vreţi. Asta este.

Totuşi, într-o zi, timp de o oră, am crezut că iubesc. Am suferit prosteşte influenţa circumstanţelor înconjurătoare. M-am lăsat sedus de mirajul unei aurore. Vreţi să vă povestesc această scurtă întâmplare?

Într-o seară, întâlnisem o drăguţă persoană exaltată care a vrut, dintr-o fantezie poetică, să petreacă noaptea cu mine, pe o barcă, pe un râu. Aş fi preferat o cameră şi un pat; am acceptat totuşi fluviul şi barca.

Era în luna iunie. Prietena mea a ales o noapte cu lună plină pentru a se exalta mai bine.

Am luat cina la un han, pe ţărm, apoi ne-am îmbarcat în jurul orei zece. Consideram prostească această aventură, dar, pentru că însoţitoarea mea îmi plăcea, nu m-am supărat prea mult. M-am aşezat pe bancă, în faţa ei, am luat ramele şi am plecat.

Nu pot nega că spectacolul nu era fermecător. Am luat-o spre o insulă împădurită, plină cu privighetori; şi curentul ne ducea repede pe râul acoperit de unduiri argintii. Broaştele-râioase scoteau strigătul lor monoton şi clar; broaştele se ascundeau în ierburile de pe maluri şi alunecarea apei curgătoare făcea în jurul nostru un zgomot confuz, aproape imperceptibil, neliniştitor şi ne dădea o vagă senzaţie de frică misterioasă.

Ne pătrundea farmecul dulce al nopţilor călduţe şi al apelor strălucind la lumina lunii. Era bine să trăieşti şi să pluteşti aşa, să visezi şi să simţi lângă tine o tânără femeie tandră şi frumoasă.

Eram puţin emoţionat, puţin tulburat, puţin ameţit de claritatea palidă a serii şi de gândul la vecina mea…

„Aşază-te lângă mine!” spuse ea. M-am supus. Ea continuă: „Spune-mi versuri”. Am considerat că era prea mult; am refuzat; a insistat. Voia în mod sigur marele joc, toată orchestra sentimentului, de la Lună până la Rimă. Până la urmă am cedat şi i-am recitat, în bătaie de joc, o poezie delicioasă a lui Louis Bouilhet, din care iată ultimele strofe:

Îl detest mai ales pe acest bard cu privire umidă

Care priveşte o stea murmurând un nume

Şi pentru care imensa natură ar fi vidă

Dacă nu ar purta pe culme sau pe Lisette sau pe Ninon.

Sunt fermecători acei oameni care fac efort Pentru ca acest biet univers să ne intereseze.

Să agaţe jupoanele în copacii din câmpie şi cornetul alb pe fruntea coastelor verzi.

Sigur ei nu au înţeles muzica divină.

Eternă natură cu voci fremătătoare.

Cei care nu merg singuri prin şuvoaiele adânci şi visează la o femeie în zgomotul făcut de păduri.

Mă aşteptam la reproşuri. Niciunul. Murmură: „Cât de adevărat este!” Am rămas stupefiat. Înţelesese?

Puţin câte puţin, barca noastră se apropiase de mai şi o luase spre o salcie care o opri. Am cuprins-o de talie pe însoţitoarea mea şi, foarte încet, mi-am apropiat buzele de gâtul ei. Dar ea mă respinse cu o mişcare bruscă şi iritată: „Termină! Eşti bădăran!”

Am încercat să o apropii de mine. Se zbătu, se prinse de copac şi fu cât pe ce să ne răstoarne în apă. Am considerat că este prudent să nu mai insist. Spuse: „Mai degrabă te-aş răsturna în apă. Mă simt atât de bine! Visez. E-atât de bine!” Apoi adăugă cu răutate în glas: „Ai uitat deja versurile pe care mi le-ai recitat?” Era adevărat. Am tăcut. Ea continuă: „Hai, vâsleşte!” Am luat din nou vâslele.

A început să mi se pară noaptea lungă şi atitudinea mea ridicolă. Însoţitoarea mea mă întrebă: „Vrei să-mi faci o promisiune?

— Da. Care?

— Aceea de a rămâne cuminte, convenabil şi discret dacă-ţi permit…

— Ce? spune!

— Iată. Aş vrea să stau culcată pe spate, pe fundul bărcii, lângă tine, privind stelele”.

Am exclamat: „De acord”.

Ea continuă: „Nu mă înţelegi. Ne vom lungi unul lângă altul. Dar îţi interzic să mă atingi, să mă săruţi, în fine să… să… mă… mângâi”.

Am promis. Ea anunţă: „Dacă te mişti, mă scufund”.

Şi iată-ne lungiţi unul lângă celălalt, cu ochii spre cer, mergând pe firul apei. Mişcările vagi ale bărcii ne legănau. Zgomotele uşoare ale nopţii ajungeau până la noi mai distincte pe fundul ambarcaţiunii, făcându-ne să

tresărim uneori. Şi simţeam crescând în mine o emoţie ciudată şi sfâşietoare, o înduioşare infinită, ceva ca o nevoie de a deschide braţele pentru a îmbrăţişa şi de a-mi deschide inima pentru a iubi, pentru a mă da cuiva, pentru a-i oferi gândurile mele, corpul meu, viaţa mea, toată fiinţa mea.

Însoţitoarea mea murmură ca prin vis: „Unde suntem? Unde mergem? Mi se pare că părăsim pământul. Ce bine e! Oh! dacă m-ai iubi... un pic?!!”

Inima începu să-mi bată cu putere. Nu am putut răspunde nimic: mi se părea că o iubesc. Nu mai aveam nicio dorinţă violentă. Mă simţeam bine aşa, lângă ea, şi-mi era de-ajuns.

Şi am rămas mult timp, mult timp nemişcaţi. Ne luaserăm de mână; o forţă foarte plăcută ne imobilizase: o forţă necunoscută, superioară, o Contopire castă, intimă, absolută a fiinţelor noastre care-şi aparţineau fără să se atingă. Ce era asta? Parcă ştiu? Poate iubire?

Se făcea ziuă puţin câte puţin. Era ora trei dimineaţa. O lumină puternică invada cerul. Barca se lovi de ceva. M-am ridicat în picioare. Atinseserăm malul unei insuliţe.

Dar eram tot încântat, în extaz. În faţa noastră toată întinderea cerului se lumina în roşu, roz, violet, pătată de nori aprinşi ca nişte aburi aurii. Fluviul era purpuriu şi trei case de pe colină parcă ardeau.

M-am aplecat spre însoţitoarea mea. Voiam să-i spun: „Priveşte!” Dar am tăcut tulburat şi nu am mai văzut-o decât pe ea. Şi ea era roz, de un roz carnal peste care parcă ar fi curs puţin din culoarea cerului. Părul ei era roz, ochii ei erau roz, dinţii ei erau roz, rochia, dantela, zâmbetul, totul era roz. Şi eram atât de înnebunit încât am crezut că aveam aurora în faţa mea.

S-a ridicat încet, întinzându-mi buzele; şi m-am apropiat de ea fremătând, delirant, simţind că urma să sărut cerul, să sărut fericirea, să sărut visul devenit femeie, să sărut idealul coborât în carnea umană.

Îmi spuse: „Ai o omidă în păr”. De aceea zâmbea!

Mi s-a părut că am primit o lovitură de bâtă în cap. Brusc m-am simţit trist ca şi cum pierdusem orice speranţă în viaţă.

Asta-i tot, doamnă. Este pueril, prostesc, stupid. Dar, din acea zi, cred că nu voi mai iubi niciodată. Totuşi… cine ştie?

Tânărul asupra căruia a fost găsită această scrisoare a fost pescuit ieri în apele Senei, între Bougival şi Marly. Un marinar amabil, care-l cotrobăise pentru a-i afla numele, a adus la ziar această scrisoare şi i-a dat-o lui MAUFRIGNEUSE

Ordonanţa

Cimitirul, plin de ofiţeri, părea un câmp înflorit. Şepcile şi pantalonii roşii, galoanele şi nasturii aurii, săbiile, eghiletele statului major, brandenburgurile vânătorilor şi husarilor treceau printre mormintele ale căror cruci albe sau negre îşi deschideau braţele lor lamentabile, braţele lor de fier, de marmură sau de lemn peste lumea dispărută a morţilor.

Tocmai fusese înmormântată soţia colonelului de Limousin. Se înecase în urmă cu două zile, în timp ce se scălda.

Se terminase, preotul plecase, dar colonelul, susţinut de doi ofiţeri, stătea în picioare în faţa gropii, pe fundul căreia încă vedea sicriul de lemn care ascundea corpul deja descompus al tinerei soţii.

Era aproape un bătrân, foarte slab, cu mustaţă albă, care se căsătorise, în urmă cu trei ani, cu fata unui coleg, rămasă orfană după moartea tatălui ei, colonelul Sortis.

Căpitanul şi locotenentul de care se sprijinea şeful lor încercau să-l ia de acolo. El se opunea, cu ochii plini de lacrimi, pe care nu le lăsa să curgă, din eroism, şi şoptind: „Nu, nu, încă puţin”; deşi nu-l mai ţineau picioarele, se încăpăţâna să rămână acolo, pe marginea acestei gropi, care i se părea fără fund, o prăpastie în care-i căzuseră inima şi viaţa, tot ceea ce-i mai rămăsese pe pământ.

Generalul Ormont se apropie brusc, apucă braţul

colonelului şi, trăgându-l aproape cu forţa, îi spuse: „Haide, haide, vechiul meu prieten, nu trebuie să rămâi aici”. Atunci colonelul se supuse şi se întoarse acasă.

După ce deschise uşa cabinetului de lucru, zări o scrisoare pe birou. După ce o luă, în cât pe ce să se prăbuşească de surpriză şi de emoţie, căci recunoscu scrisul soţiei lui. Şi scrisoarea avea ştampila poştei cu data din acea zi. Rupse plicul şi citi.

„Dă-mi voie să te numesc iar tată, ca pe vremuri. Căci, când vei primi această scrisoare, eu voi fi moartă şi îngropată. Poate atunci vei putea să mă ierţi.

Nu vreau să încerc să te impresionez, nici să-mi atenuez greşeala. Vreau doar să spun tot adevărul, cu toată sinceritatea unei femei care se va omorî peste o oră.

Când te-ai căsătorit cu mine, din generozitate, m-am dăruit cu recunoştinţă şi te-am iubit din toată inima mea de fetiţă. Te-am iubit aşa cum îl iubisem pe tatăl meu şi aproape la fel de mult; şi, într-o zi, când eram pe genunchii tăi şi tu mă îmbrăţişai, te-am strigat fără să vreau „tată”. A fost un strigăt al inimii, instinctiv, spontan. Într-adevăr, erai un tată pentru mine, nimic mai mult decât un tată. Ai râs şi mi-ai spus: „Spune-mi mereu aşa, copila mea, îmi place”.

Am venit în acest oraş şi, iartă-mă tată, m-am îndrăgostit. Oh! am rezistat mult timp, aproape doi ani, citeşte bine, aproape doi ani, apoi am cedat, am devenit vinovată, am devenit o femeie imorală.

Cât despre el? Nu vei ghici cine este. Sunt foarte liniştită din acest punct de vedere, pentru că erau mereu doisprezece ofiţeri, în jurul meu şi cu mine, pe care-i numeai cele douăsprezece constelaţii ale mele.

Tată, nu încerca să-l cunoşti şi nu-l urî! A făcut ceea ce oricine ar fi făcut în locul lui şi sunt sigură că şi el mă iubea din toată inima.

Dar ascultă! într-o zi aveam întâlnire pe de des Bécasses, ştii insuliţa aceea, după moară. Trebuia să ajung acolo înotând, el trebuia să mă aştepte în tufişuri şi să

rămânem până seara, ca să nu fie văzut când pleacă. Tocmai ne întâlniserăm, când crengile copacilor se dădură la o parte şi-l văzurăm pe Philippe, ordonanţa ta, care ne surprinsese. Am simţit că eram pierduţi şi am ţipat; atunci el mi-a spus – el, prietenul meu!: „Plecaţi înot, foarte încet, scumpa mea, şi lăsaţi-mă cu acest bărbat!” Am plecat atât de emoţionată încât era să mă înec şi m-am întors acasă, aşteptându-mă la ceva îngrozitor.

După o oră, Philippe îmi spunea, încet, pe holul dinspre salon, unde îl întâlnisem: „Sunt la ordinele doamnei dacă are să-mi dea vreo scrisoare”. Am înţeles atunci că se vânduse şi că prietenul meu îl cumpărase. Într-adevăr, i-am dat scrisori, toate scrisorile mele. Le ducea şi-mi aducea răspunsurile.

Acest lucru a durat aproape două luni. Aveam încredere în el, ca şi tine.

Or, tată, iată ce s-a întâmplat. Într-o zi, pe aceeaşi insulă unde ajunsesem înot, dar singură de data aceasta, am găsit-o pe ordonanţa ta. Acest bărbat mă aştepta şi m-a prevenit că ne va denunţa şi îţi va da nişte scrisori pe care le păstrase, mai bine zis le furase, dacă nu cedam poftelor lui.

Oh! tată, tată, mi-a fost frică, o frică laşă, nedemnă, mi-a fost frică mai ales de tine, atât de bun, dar înşelat de mine, frică pentru el, căci l-ai fi omorât, frică şi pentru mine, poate, mai ştiu şi eu? Eram înnebunită, pierdută, am crezut că-l voi putea cumpăra încă o dată pe acest mizerabil, care mă iubea şi el, ce ruşine!

Suntem atât de slabi, noi ceilalţi, încât ne pierdem capul mai mult decât tine. Şi-apoi când ai căzut, cazi mereu mai jos, mai jos. Ştiu şi eu ce-am făcut? Am înţeles doar că eu şi unul dintre voi doi vom muri şi m-am dăruit acestei brute.

Vezi, tată, nu încerc să mă scuz.

Atunci s-a întâmplat ceea ce ar fi trebuit să prevăd: m-a avut când a vrut, ameninţându-mă mereu. În fiecare zi, a fost şi el amantul meu, ca şi celălalt Nu-i abominabil? Şi

ce pedeapsă, tată!

Atunci mi-am spus: Trebuie să mor. Vie, n-aş fi putut mărturisi o asemenea crimă. Moartă, îndrăznesc tot. Nu mai puteam face altceva decât murind, nimic nu m-ar fi spălat, eram prea murdară. Nu mai puteam iubi, nici nu mai puteam fi iubită; mi se părea că-i murdăresc pe toţi, chiar numai dând mâna.

Voi merge imediat să mă scald şi nu mă voi mai întoarce.

Voi trimite amantului meu această scrisoare pentru tine. O va primi după moartea mea şi, fără să ştie nimic, ţi-o va trimite, îndeplinindu-mi astfel ultima dorinţă. Şi tu o vei citi după ce te vei întoarce de la cimitir. Adio, tată, nu mai am nimic să-ţi spun. Fă ce vrei şi iartă-mă!”

Colonelul îşi şterse fruntea transpirată. Îi revenise brusc sângele-rece, sângele-rece din zilele de luptă.

Sună. Apăru un servitor.

„Trimite-l pe Philippe la mine!”, spuse el.

Apoi întredeschise sertarul biroului.

Bărbatul intră imediat, un soldat înalt şi cu mustaţă roşcată, cu un aer şiret, cu privirea perfidă. Colonelul îl privi fix.

„Îmi vei spune numele amantului soţiei mele!”

„— Dar, colonele…”

Ofiţerul luă revolverul din sertarul întredeschis.

„— Haide, repede, ştii că nu glumesc”.

„— Ei bine… colonele… este căpitanul Saint-Albert”.

Abia pronunţase acest nume, că o flacără îi arse ochii şi căzu cu faţa în jos, cu un glonţ în mijlocul frunţii.

Miss Harriet

Eram şapte în trăsură, patru femei şi trei bărbaţi, unul stând pe un scaun lângă vizitiu, şi urcam, cu caii la pas, panta cea mare pe unde şerpuia drumul.

Plecaţi din Etretat dis-de-dimineaţă, pentru a merge să vizităm ruinele din Tancarville, moţăiam încă, amorţiţi în aerul rece al dimineţii. Mai ales femeilor, nu prea obişnuite să se trezească aşa devreme, li se închideau

ochii, le cădea capul, le venea să caşte. Erau insensibile la emoţia zorilor.

Era toamna. De-o parte şi de alta a drumului se întindeau câmpurile dezgolite, galbene din cauza tulpinilor scurte de orz şi de grâu care acopereau pământul ca o barbă rasă prost. Ciocârliile cântau în aer, alte păsări piuiau în tufişuri.

În sfârşit, la linia orizontului, soarele apăru în faţa noastră, foarte roşu; şi, pe măsură ce se ridica, tot mai luminos la fiecare minut, câmpul părea să se trezească, să zâmbească, să se scuture şi să-şi scoată cămaşa de vapori albi asemenea unei fete care coboară din pat.

Aşezat pe un scaun, contele d'Etraille strigă: „Priviţi, un iepure!” şi întinse mâna spre stânga, arătând un Ian de trifoi. Animalul fugea, aproape ascuns de acest Ian, arătându-şi doar urechile; apoi, o luă peste o arătură, se opri, plecă iar într-o cursă nebună, schimbă direcţia, se opri din nou neliniştit, pândind orice pericol, nehotărât în ce direcţie să o ia; după aceea, reîncepu să alerge cu salturi mari ale picioarelor din spate şi dispăru într-o parcelă de sfeclă roşie. Toţi bărbaţii se treziseră, urmărind fuga animalului.

René Lemanoir spuse: „Nu suntem galanţi în această dimineaţă” şi, privindu-şi vecina, micuţa baroană de Sérennes, care lupta contra somnului, îi spuse cu jumătate de voce: „Vă gândiţi la soţul dumneavoastră, baroană. Liniştiţi-vă, nu se întoarce până sâmbătă. Mai aveţi patru zile”.

Ea răspunse cu un surâs adormit: „Ce prostuţ eşti!” Apoi, scuturându-şi toropeala, adăugă: „Haideţi, spuneţi ceva pentru a ne face să râdem! Dumneavoastră, domnule Chenal, care treceţi drept un bărbat care a avut mai multe aventuri decât ducele de Richelieu, spuneţi-ne o povestioară amoroasă care vi s-a întâmplat! Pe care vreţi”. Léon Chenal, un pictor bătrân, care fusese cândva foarte frumos, foarte puternic, foarte mândru de fizicul lui şi foarte iubit, îşi mângâie barba lungă şi albă şi zâmbi, apoi,

după câteva momente de gândire, deveni brusc foarte serios.

„Nu va fi ceva vesel, doamnele mele; vă voi spune cea mai lamentabilă poveste de dragoste din viaţa mea. Le doresc prietenilor mei să nu inspire o asemenea iubire”.

1

Aveam pe atunci douăzeci şi cinci de ani şi-mi făceam ucenicia de pictor de-a lungul coastelor normande.

Numesc a-şi face ucenicia acest vagabondaj cu rucsacul în spate, din han în han, sub pretextul studiilor şi peisajelor din natură. Nu cunosc nimic mai bun decât această viaţă rătăcitoare, la întâmplare. Eşti liber, fără nicio constrângere de niciun fel, fără griji, fără preocupări, fără măcar să te gândeşti la ziua de mâine. Mergi pe ce drum vrei, fără alt ghid decât propria-ţi fantezie, fără alt consilier decât plăcerea privirilor. Te opreşti pentru că te-a sedus un râuleţ, pentru că miroseau frumos cartofii prăjiţi în faţa uşii unui han. Uneori, alegerea ta este determinată de parfumul unei clematite sau de ocheada nevinovată a unei hangiţe. Nu trebuie să dispreţuieşti aceste plăceri rustice.

Aceste fete au şi ele un suflet şi simţuri, obraji tari şi proaspeţi; şi sărutul lor este puternic şi savuros ca un fruct sălbatic. Dragostea este întotdeauna preţioasă, indiferent de unde vine. O inimă care bate mai tare atunci când apari, un ochi care plânge când pleci sunt lucruri atât de rare, atât de dulci, atât de preţioase, încât nu trebuie să le dispreţuieşti niciodată.

Am cunoscut întâlniri în şanţuri pline cu ciuboţica-cucului, în spatele grajdului unde dorm vitele şi în poduri cu paie călduţe încă de la căldura zilei. Am amintiri legate de stofa groasă şi gri pe trupuri elastice şi puternice, dar şi regrete legate de mângâieri naive şi proaspete, mai delicate în brutalitatea lor sinceră decât plăcerile subtile obţinute de la femei fermecătoare şi distinse. Dar ceea ce-ţi place cel mai mult în aceste aventuri, sunt câmpurile, pădurile, răsăriturile de soare, crepusculurile, clarul de

lună. Pentru pictori, acestea reprezintă călătoria de nuntă cu pământul. Eşti singur şi foarte aproape de el în această lungă întâlnire. Te culci pe un câmp, în mijlocul margaretelor şi macilor şi, cu ochii deschişi, sub un apus de soare luminos, vezi în zare sătucul cu clopotniţa lui ascuţită, care sună la prânz.

Te aşezi pe malul unei ape care izvorăşte de la poalele unui stejar, din mijlocul unei tufe de ierburi subţiri, înalte, strălucind de viaţă. Îngenunchezi, te apleci, bei această apă rece şi cristalină care-ţi udă mustaţa şi nasul, o bei cu o aşa plăcere fizică de parcă ai săruta pe gură izvorul. Uneori, când întâlneşti o groapă de-a lungul acestor cursuri mici de apă, te scufunzi în ea, complet gol, şi simţi pe piele, de la cap până la picioare, fremătarea curentului viu şi uşor, asemenea unei mângâieri răcoroase şi delicioase.

Pe colină eşti vesel şi melancolic, pe malul iazurilor, exaltat când soarele se îneacă într-un ocean de nori sângerii şi când aruncă peste râuri o lumină roşiatică. Şi seara, sub luna care trece pe cer, te gândeşti la mii de lucruri neobişnuite care nu ţi-ar trece prin cap sub lumina arzătoare a zilei.

Deci, rătăcind astfel chiar prin acest ţinut, în care suntem anul acesta, am ajuns într-o seară în sătucul Benouville, pe Faleză, între Yport şi Etretat. Veneam de la Fecamp, urmând coasta, coasta înaltă şi dreaptă ca un zid, cu vârfuri de stânci calcaroase, care cad abrupt în mare. Mersesem încă de dimineaţă pe acest gazon ras, fin şi moale ca un covor, care creşte pe marginea prăpastiei, sub vântul sărat al largului. Şi, cântând din toată inima, mergând cu paşi mari, privind când zborul lent şi circular al unui pescăruş care-şi plimba pe cerul albastru curba albă a aripilor, când pânza neagră a unei bărci pescăreşti pe marea verde, am petrecut o zi fericită de libertate, o zi lipsită de griji.

Mi-a fost indicată o fermă mică unde erau cazaţi călătorii, un fel de han ţinut de o ţărancă, situat în mijlocul

unei curţi normande, înconjurată de un şir dublu de fagi.

Părăsind faleza, m-am îndreptat spre locul închis între copaci şi m-am prezentat patroanei Lecacheur. Era o ţărancă bătrână, ridată, severă, care părea să primească muşteriii fără plăcere, cu un fel de neîncredere.

Eram în luna mai; merii înfloriţi acopereau curtea cu un acoperiş de flori parfumate, presărau tot timpul o ploaie rotitoare de petale roz, care cădeau neîncetat pe oameni şi pe iarbă.

Am întrebat: „Ei bine, tanti Lecacheur, aveţi o cameră pentru mine?”

Mirată că-i ştiu numele, ea răspunse: „Depinde, totul este închiriat. Aş putea totuşi să mă uit”.

Ne-am înţeles în cinci minute şi mi-am pus rucsacul pe podeaua de lut a unei camere rustice, mobilată cu un pat, două scaune, o masă şi un lighean. Dădea spre bucătăria mare, afumată, unde clienţii luau masa cu oamenii de la fermă şi cu patroana, care era văduvă. M-am spălat pe mâini, apoi am ieşit. Bătrâna prăjea o găină pentru cină în şemineul ei mare, în care atârna un cârlig înnegrit de fum.

„Aveţi deci clienţi în acest moment?” am întrebat-o.

Răspunse cu un aer nemulţumit: „Am o doamnă, o englezoaică în vârstă. Ea ocupă cealaltă cameră”.

Negociind o mărire de preţ de cinci bănuţi pe zi, am obţinut dreptul de a mânca singur în curte, când va fi vreme frumoasă.

Mi-a pus deci masa în faţa uşii şi am început să rup în bucăţi, cu dinţii, copanele fragile ale găinii normande, bând cidru limpede şi mestecând pâine albă, veche de patru zile, dar foarte bună.

Deodată, portiţa de lemn care dădea spre drum se deschise şi o persoană străină se îndreptă spre casă. Era foarte slabă, foarte înaltă, atât de strânsă într-un şal scoţian cu carouri roşii încât ai fi crezut că nu are braţe dacă nu ai fi văzut o mână lungă, care se vedea în dreptul coapselor şi care ţinea o umbrelă de soare albă.

Chipul ei de mumie, încadrat de cârlionţi grizonanţi, care se mişcau la fiecare pas, mă făcu să mă gândesc, nu ştiu de ce, la o scrumbie afumată care ar fi avut moaţe. Trecu vioi prin faţa mea, lăsând privirile în jos şi intră în casă.

Această apariţie neobişnuită mă înveseli; era sigur vecina mea, englezoaica în vârstă, despre care-mi vorbise gazda mea.

Nu am mai văzut-o în ziua aceea. A doua zi, după ce mă instalasem pentru a picta în detaliu acea vale fermecătoare, pe care o cunoaşteţi şi care coboară până la Etretat, ridicând brusc privirea, am văzut ceva neobişnuit care se ridica pe creasta versantului; semăna cu un catarg pavoazat. Era ea. Când mă văzu, dispăru.

M-am întors la prânz pentru a mânca şi m-am aşezat la masa comună, cu scopul de a face cunoştinţă cu această bătrână originală. Dar nu-mi răspunse la politeţuri, insensibilă chiar la micile mele atenţii. Îi puneam cu încăpăţânare apă în pahar, îi dădeam repede platourile cu mâncare. Singurele ei mulţumiri erau o uşoară înclinare a capului, aproape imperceptibilă şi un cuvânt englezesc, murmurat atât de încet încât nici nu-l auzeam.

Nu m-am mai ocupat de ea, deşi îmi tulbura gândurile. După trei zile, ştiam despre ea exact cât ştia şi tanti Lecacheur.

Se numea miss Harriet. Căutând un sat izolat pentru a-şi petrece vara, se oprise la Benouville, în urmă cu trei săptămâni şi nu părea dispusă să plece. Nu vorbea niciodată la masă, mânca repede, citind în acelaşi timp o cărţulie de propagandă protestantă. Distribuia tuturor astfel de cărţi. Chiar şi preotul primise patru, aduse de un puşti care câştiga un comision de doi bănuţi. Brusc, fără ca nimic să pregătească această declaraţie, ea-i spunea gazdei mele: „L-am iubit pe Dumnezeu mai mult decât orice, l-am adorat în toată creaţia lui, l-am adorat în toată natura lui, l-am purtat mereu în inima mea”. Şi-i dădea imediat ţărăncii stupefiate una din cărţuliile destinate să

convertească universul.

Nu era deloc iubită în sat. Pentru că învăţătorul declarase: „Este o atee”. O apăsa un fel de dezaprobare generală. Întrebat de tanti Lecacheur, preotul răspunse: „Este o eretică, dar Dumnezeu nu vrea moartea păcătosului, şi eu cred că este o persoană de o moralitate exemplară”.

Cuvintele „atee”, „eretică”, al căror sens precis nu era ştiut, semănau îndoiala în minţile oamenilor. Printre altele, se zvonea că englezoaica era bogată şi că-şi petrecuse viaţa călătorind în toată lumea, pentru că familia ei o alungase. De ce o alungase familia ei? în mod sigur din cauza lipsei ei de credinţă.

De fapt, era una din acele exaltate cu principii, una din acele puritane tenace, din care Anglia produce atât de multe, una din acele bune fete bătrâne insuportabile care bântuie toate mesele de oaspeţi din Europa, care strică Italia, care otrăvesc Elveţia, care fac de nelocuit fermecătoarele oraşe ale Mediteranei, care aduc peste tot maniile lor bizare, moravurile lor de vestale pietrificate, toaletele lor indescriptibile şi un anumit miros de cauciuc, care te face să crezi că noaptea sunt închise într-un etui.

Când zăream una ca ea într-un hotel, fugeam precum păsările care văd o sperietoare pe câmp.

Totuşi, aceasta mi se părea atât de deosebită, încât nu-mi displăcea.

Tanti Lecacheur, instinctiv ostilă faţă de tot ce nu era ţărănesc, simţea în mintea ei limitată un fel de ură faţă de atitudinile extatice ale fetei bătrâne. Pentru a o califica, găsise un cuvânt, un cuvânt dispreţuitor desigur, care nu se ştie cum îi venise pe buze, chemat de nu se ştie ce muncă misterioasă şi confuză a minţii. Spunea: „Este o demoniacă”. Şi apăsa acest cuvânt care, aplicat acestei fiinţe austere şi sentimentale, mi se părea de un comic irezistibil. Nu-i mai spuneam nici eu decât „demoniaca”, simţind o plăcere caraghioasă când pronunţam foarte tare aceste silabe atunci când o vedeam.

O întrebam pe tanti Lecacheur: „Ei bine, ce face demoniaca noastră astăzi?”

Şi ţăranca răspundea cu un aer scandalizat: „Imaginaţi-vă, domnule, că a găsit o broască-râioasă căreia cineva i-a zdrobit piciorul, a adus-o în camera ei, a pus-o într-un lighean şi o pansează ca pe un om. Zău dacă asta nu-i profanare!”

Altă dată, plimbându-se la poalele falezei, cumpărase un peşte mare, care abia fusese pescuit, doar pentru a-l arunca în mare. Deşi bine plătit, marinarul a înjurat-o, mai exasperat decât dacă ea i-ar fi luat banii din buzunar. Chiar şi după o lună, nu putea vorbi despre acest lucru fără să se înfurie şi fără să strige injurii. Oh, da! era o demoniacă, miss Harriet, tanti Lecacheur avusese dreptate să o boteze aşa. Grăjdarul, pe care lumea îl numea Sapeur pentru că servise în Africa în tinereţea lui, era de altă părere. Acesta spunea cu un aer şmecheresc: „Este o bătrână care şi-a trăit traiul”.

Dacă biata femeie ar fi ştiut!

Micuţa bonă Céleste nu o mai slujea cu plăcere, deşi nu am înţeles de ce. Poate doar pentru că era străină, de o altă rasă, de o altă limbă, de o altă religie. În fine, era o demoniacă.

Îşi petrecea timpul rătăcind pe câmp, căutându-l şi adorându-l pe Dumnezeu în natură. Într-o seară, am găsit-o îngenuncheată într-un tufiş. Pentru că observasem ceva roşu printre frunze, am dat la o parte crengile şi miss Harriet se ridică în picioare, confuză că a fost văzută astfel, fixând asupra mea nişte ochi speriaţi precum cei ai bufniţelor surprinse în plină zi.

Uneori, când pictam pe stânci, o vedeam brusc pe marginea falezei, asemenea unui stâlp de semafor. Privea cu pasiune marea vastă, aurită de lumină şi cerul imens, împurpurat de foc. Uneori, o zăream pe fundul unei văi, mergând repede, cu pasul ei elastic de englezoaică; şi mergeam spre ea, atras de nu ştiu ce, doar pentru a-i vedea chipul de iluminată, chipul ei uscat, inexpresiv,

mulţumit de o bucurie interioară şi profundă.

O întâlneam adesea la marginea unei ferme, aşezată pe iarbă, la umbra unui măr, cu broşura biblică deschisă pe genunchi şi cu privirea scrutând depărtarea.

Nu mai plecasem, legat de acest ţinut liniştit prin mii de legături de dragoste pentru peisajele lui vaste şi frumoase.

Mă simţeam bine în această fermă necunoscută, departe de toate, aproape de Pământ, de bunul, sfântul, frumosul şi verdele pământ, pe care-l vom îngrăşa şi noi, într-o zi, cu trupurile noastre.

Trebuie să mărturisesc că poate mă reţinea la tanti Lecacheur şi puţină curiozitate. Aş fi vrut să o cunosc puţin pe această bizară miss Harriet şi să aflu ce se petrece în sufletele singuratice ale acestor bătrâne englezoaice rătăcitoare.

II

Am făcut cunoştinţă într-un mod neobişnuit. Tocmai terminasem un studiu care mi se părea reuşit. Şi aşa era. După cincisprezece ani, s-a vândut cu zece mii de franci. De altfel era mai simplu decât doi plus doi fac patru şi în afara regulilor academiei. Toată partea dreaptă a tabloului reprezenta o stâncă, o stâncă enormă, acoperită cu iarbă-de-mare brună, galbenă şi roşie, peste care soarele se răspândea asemenea uleiului. Fără să văd astrul ascuns în spatele meu, lumina cădea pe piatră şi o făcea să strălucească precum aurul. Asta era. Un prim plan îmbătat de lumină, înflăcărat, superb.

În partea stângă marea, nu marea albastră, marea de ardezie, ci marea de jad, verzuie, lăptoasă şi dură sub cerul închis la culoare.

Eram atât de mulţumit de tabloul meu încât am dansat aducându-l la han. Aş fi vrut ca toată lumea să-l vadă imediat. Mi-aduc aminte că l-am arătat unei vaci de pe marginea drumului, strigându-i:

„Priveşte-l, băbuţa mea! Nu vei vedea adesea altul la fel”.

Ajungând în faţa casei, am chemat-o imediat pe tanti Lecacheur, zbierând:

„Ohe! ohe! Patroano, vino şi holbează-te la asta!”

Ţăranca veni şi se uită la opera mea cu privirea ei stupidă care nu înţelegea nimic, care nu vedea nici măcar dacă tabloul reprezenta un bou sau o casă.

Miss Harriet se întoarse şi trecu prin spatele meu chiar în momentul în care, ţinând tabloul cu mâna, i-l arătam hangiţei. Demoniaca sigur l-a văzut, căci am avut grijă să-l ţin în aşa fel încât să nu-i scape privirii. Se opri brusc, emoţionată, stupefiată. Se pare că era stânca ei, cea pe care urca pentru a visa în voie.

Murmură un „Ah!” britanic atât de accentuat şi atât de măgulitor, încât m-am întors zâmbind spre ea şi i-am spus: „Este ultimul meu tablou, domnişoară”.

Extaziată, comică şi înduioşată, spuse:

„Oh! domnule, înţelegeţi natura într-un mod palpitant”. M-am înroşit, pe cuvânt, mai emoţionat de acest compliment decât dacă ar fi venit din partea unei regine. Eram sedus, cucerit, învins. Aş fi sărutat-o, pe cuvânt de onoare!

M-am aşezat la masă lângă ea, ca de obicei. Pentru prima dată vorbi, continuându-şi gândul cu voce tare: „Oh! iubesc atât de mult natura!”

I-am oferit pâine, apă şi vin. Accepta acum cu un mic zâmbet de mumie. Şi am început să-i vorbesc despre peisaje.

După masă, ridicându-ne împreună, am început să mergem prin curte; apoi, atrasă sigur de incendiul formidabil pe care apusul de soare îl aprindea pe mare, am ridicat bariera care dădea spre faleză, şi iată-ne plecaţi, unul lângă altul, mulţumiţi ca două persoane care tocmai s-au înţeles şi s-au descoperit.

Era o seară călduţă, moleşitoare, una din acele seri de satisfacţie în care carnea şi spiritul sunt fericite. Totul este bucurie şi totul este farmec. Aerul călduţ, îmbălsămat, plin de mirosul ierburilor şi al algelor, mângâie nasul cu

parfumul său sălbatic, mângâie cerul gurii cu savoarea lui marină, mângâie spiritul cu blândeţea lui pătrunzătoare. Mergeam acum pe marginea prăpastiei, deasupra mării vaste pe care, la o sută de metri mai jos, se rostogoleau valuri mici. Şi beam, cu gura deschisă şi cu pieptul umflat, acest suflu răcoros care traversase Oceanul şi care se strecura sub piele, lent şi sărat, prin lungul sărut al valurilor.

Înfăşurată în şalul ei cu carouri, inspirând aerul, cu faţa în vânt, englezoaica privea soarele enorm coborând peste mare. În faţa noastră, în depărtare, la limita orizontului, o corabie cu trei catarge acoperită cu vele îşi desena silueta pe cerul roşiatic, şi, mai aproape, trecea im vapor al cărui fum lăsa în urma lui un nor nesfârşit care traversa tot orizontul.

Globul roşu continua să coboare încet. Şi, nu peste mult timp, atinse apa, chiar în spatele navei imobile care apăru, ca într-un cadru de flăcări, în mijlocul astrului strălucitor. Dispărea treptat devorat de ocean. îl vedeam plonjând, micşorându-se, dispărând. Se terminase. Doar clădirea cea mică se mai profila decupată pe fundalul auriu al cerului.

Miss Harriet contempla cu o privire pasionată sfârşitul strălucitor al zilei. Şi sigur avea o dorinţă nestăvilită de a îmbrăţişa cerul, marea, tot orizontul.

Murmură: „Ah! îmi place… îmi place… îmi place”. I-am văzut o lacrimă în ochi. Continuă: „Aş vrea să fiu o păsărică pentru a-mi lua zborul spre cer”.

Şi rămase în picioare, aşa cum o văzusem de multe ori, nemişcată pe faleză, roşie şi ea în şalul ei de purpură. Am dorit să o desenez în albumul meu. Părea o caricatură a extazului.

M-am întors pentru a nu zâmbi.

Apoi, folosind termeni de specialitate, i-am vorbit despre pictură, aşa cum faci cu un coleg, notând tonurile, valorile, energiile. Mă asculta cu atenţie, înţelegând, căutând să ghicească sensul obscur al cuvintelor, să-mi

pătrundă modul de-a gândi. Din când în când spunea: „Oh! înţeleg, înţeleg. E foarte palpitant!”

Ne-am întors la han.

A doua zi, văzându-mă, veni repede spre mine şi-mi întinse mâna. Ne-am împrietenit repede.

Era o creatură cumsecade care avea un fel de suflet cu arcuri, entuziasmându-se în salturi. Nu era echilibrată, asemenea tuturor femeilor rămase fete la cincizeci de ani. Părea zaharisită într-o inocenţă acrită, dar păstrase în suflet ceva foarte tânăr, înflăcărat. Iubea natura şi animalele, cu o dragoste exaltată, fermentată ca o băutură prea veche, cu o dragoste senzuală pe care nu o dăduse bărbaţilor.

În mod sigur imaginea unei căţele alăptând, a unei iepe alergând cu mânzul pe lângă ea, a unui cuib de pasăre plin cu pui, piuind, cu ciocul deschis, cu capul enorm, cu corpul golaş, o făcea să palpite de o emoţie exagerată.

Biete fiinţe solitare, rătăcite şi triste la mesele de oaspeţi, biete fiinţe ridicole şi lamentabile, vă iubesc de când am cunoscut-o pe ea.

Mi-am dat seama repede că avea să-mi spună ceva, dar că nu îndrăznea şi timiditatea ei mă amuza. Dimineaţa, când plecam cu cutia pe spate, mă însoţea până la capătul satului, tăcută, vizibil speriată şi căutându-şi cuvintele pentru a începe. Apoi, mă părăsea brusc şi pleca repede, cu pasul ei săltăreţ.

În sfârşit, prinse curaj într-o zi: „Vreau să vă văd pictând. Vreţi? Sunt foarte curioasă”. Şi a roşit ca şi cum ar fi pronunţat cuvinte extrem de îndrăzneţe.

Am dus-o la Petit-Val unde începeam un tablou mare.

A rămas în picioare, în spatele meu, urmărindu-mi toate mişcările cu o atenţie concentrată.

Apoi, pe neaşteptate, poate temându-se că mă jenează, îmi spuse „Mersi” şi plecă.

Dar, în scurt timp, deveni mai familiară şi începu să mă însoţească în fiecare zi cu o plăcere vizibilă. Îşi ducea sub braţ scaunul pliant, pe care nu-mi permitea să-l iau eu,

şi se aşeza lângă mine. Rămânea acolo ore întregi, nemişcată şi mută, urmărind cu privirea toate mişcările vârfului penelului. Când obţineam un efect bun şi neaşteptat printr-o pată de culoare aplicată cu un cuţit, în pofida voinţei ei scotea un „Ah!” de uimire, de bucurie şi de admiraţie. Avea un sentiment de respect duios pentru picturile mele, de respect aproape religios pentru această reproducere umană a unui fragment din opera divină. Picturile mele i se păreau a fi diferite tablouri sfinte; şi, uneori, îmi vorbea despre Dumnezeu, încercând să mă convertească.

Oh! era un omuleţ amuzant bunul ei Dumnezeu, un fel de filosof al satului, fără mari posibilităţi şi fără mare putere, căci şi-l imagina mereu necăjit de nedreptăţile comise sub ochii lui, ca şi cum nu ar fi putut să le împiedice.

De altfel, era în termeni excelenţi cu el, părând chiar a fi confidenta secretelor şi nemulţumirilor lui. Spunea: „Dumnezeu vrea” sau „Dumnezeu nu vrea”, ca un sergent care-i spune recrutului „Colonelul a ordonat”.

Deplângea din toată inima ignoranţa mea referitoare la intenţiile cereşti pe care se sforţa să mi le arate; şi găseam, în fiecare zi, în buzunarele mele, în pălăria mea când o lăsam pe jos, în cutia cu culori, în pantofii mei lustruiţi şi puşi în faţa uşii dimineaţa, acele broşurele de rugăciune pe care sigur le primea direct din Rai.

O tratam ca pe o veche prietenă, cu o sinceritate cordială. Curând mi-am dat seama că atitudinea ei s-a schimbat puţin. La început, n-am fost atent la acest lucru.

Când lucram, fie pe fundul văii, fie pe vreun drum pustiu, o vedeam apărând brusc, sosind cu mersul ei rapid şi sacadat. Se aşeza, gâfâind ca şi cum ar fi alergat sau ca şi cum o emoţie profundă ar fi tulburat-o. Era foarte roşie, de un roşu englezesc, pe care niciun alt popor nu-l are; apoi, fără motiv, pălea, devenea pământie şi părea gata să se prăbuşească. Totuşi, puţin câte puţin, o vedeam recăpătându-şi fizionomia obişnuită şi începea să

vorbească.

Apoi, brusc, lăsa o frază la mijloc, se ridică şi pleca atât de repede şi atât de bizar încât mă întrebam dacă nu am făcut ceva ce ar fi putut să-i displacă sau să o rănească.

În cele din urmă, m-am gândit că acestea era atitudinile ei normale, cu siguranţă puţin schimbate în onoarea mea în primele momente când ne-am cunoscut.

Când se întorcea la fermă, după ore întregi de mers pe coasta bătută de vânt, părul ei lung răsucit în cârlionţi era adesea desfăcut şi atârna ca şi cum arcul lui s-ar fi stricat. Altă dată nu se sinchisea şi venea fără jenă la masă, zburlită de sora ei, briza.

Acum, urca în cameră pentru a-şi aranja ceea ce eu numeam sticlele de lampă; şi când îi spuneam cu o galanterie familiară care o scandaliza cândva: „Astăzi, sunteţi frumoasă ca un astru, miss Harriet.", i se urca puţin sângele în obraji, sânge de tânără, sânge de adolescentă de cincisprezece ani.

Apoi, redevenea sălbatică şi nu mai venea să mă vadă pictând. Mă gândeam: „E o criză, îi va trece". Dar nu-i trecea deloc. Acum, când îi vorbeam, îmi răspundea fie cu o indiferenţă afectată, fie cu o iritare surdă. Şi avea gesturi bruşte, stări de agitaţie, nervi. Nu o mai vedeam decât la masă şi nu mai vorbeam deloc. Credeam cu adevărat că am supărat-o cu ceva; într-o seară, am întrebat-o: „Miss Harriet, de ce nu vă mai purtaţi cu mine ca altă dată? Ce am făcut de vă displac? Mă faceţi să sufăr".

Îmi răspundea cu un accent de furie de-a dreptul caraghios: „Mă port cu dumneavoastră la fel ca altă dată. Nu-i adevărat, nu-i adevărat" şi fugea să se închidă în camera ei.

Uneori mă privea într-un mod ciudat. De-atunci, mi-am spus adesea că toţi condamnaţii la moarte privesc aşa când li se anunţă ultima zi. Era în privirea ei un fel de nebunie, o nebunie mistică şi violentă; şi pe deasupra, o febră, o dorinţă exasperată, neliniştită şi neputincioasă în faţa a ceea ce nu s-a realizat şi nu este realizabil. Mi se

părea că există în ea şi o luptă în care inima ei lupta împotriva unei forţe necunoscute pe care voia să o îmblânzească, şi poate şi altceva. Ce ştiu eu? Ce ştiu eu?

III

A fost într-adevăr o revelaţie neobişnuită.

Lucram de ceva vreme, în fiecare dimineaţă, încă din zori, la un tablou al cărui subiect vi-l voi povesti.

O prăpastie adâncă, cu pereţi abrupţi, dominată de două taluzuri de mărăcine şi de copaci, se lungea, pierdută, înecată în acel abur lăptos care pluteşte uneori peste văi, când se luminează de ziuă. Şi în adâncul acestei brume dense şi transparente, se vede venind, sau mai degrabă se ghiceşte, un cuplu uman, un băiat şi o fată, îmbrăţişaţi, înlănţuiţi, ea cu capul ridicat spre el, el aplecat spre ea, sărutându-se.

O primă rază de soare, care se strecura printre crengi, traversa această ceaţă matinală, o lumina cu un reflex roz în spatele rusticilor îndrăgostiţi, făcea să se proiecteze umbra lor într-o lumină argintie. Era frumos, pe cuvântul meu, era foarte frumos.

Lucram pe panta care duce la mica vale din Etretat. Din fericire, în acea dimineaţă, aveam aburul flotant care-mi trebuia.

Ceva se ridica în faţa mea, ca o fantomă; era miss Harriet. Văzându-mă, a vrut să fugă. Dar am chemat-o strigând: „Veniţi, veniţi, domnişoară, am un mic tablou pentru dumneavoastră”.

Se apropie, ca regretând. I-am întins schiţa. Nu spuse nimic, dar o privi îndelung şi începu brusc să plângă. Plângea cu spasme nervoase ca oamenii care au luptat mult împotriva lacrimilor şi care nu mai pot, care se abandonează rezistând încă. M-am ridicat brusc, emoţionat şi eu de această suferinţă pe care nu o înţelegeam, i-am luat mâinile cu o gest de afecţiune spontană, un adevărat gest al unui francez care mai întâi acţionează şi apoi gândeşte.

Îşi lăsă pentru câteva secunde mâinile într-ale mele şi

le-am simţit fremătând ca şi cum toţi nervii s-ar fi răsucit. Apoi şi le retrase brusc, sau mai degrabă le smulse.

Am recunoscut acel frison pentru că-l simţisem deja şi nimic nu m-ar fi înşelat. Ah! frisonul iubirii unei femei, fie că are cincisprezece sau cincizeci de ani, fie că este din popor sau din înalta societate, îmi merge drept în inimă încât îl înţeleg întotdeauna.

Toată fiinţa ei tremurase, vibrase, îşi pierduse puterile. Ştiam acest lucru. Plecă fără ca eu să spun vreun cuvânt, lăsându-mă surprins ca în faţa unui miracol şi trist ca şi cum aş fi comis o crimă.

Nu m-am întors pentru masa de prânz. Urma să fac o plimbare pe marginea falezei, dorind la fel de mult să plâng sau să râd, găsind aventura comică şi deplorabilă, simţindu-mă ridicol şi considerând-o nefericită până la nebunie pe miss Harriet.

Mă întrebam ce trebuia să fac.

Am considerat că nu-mi mai rămânea decât să plec şi am luat imediat această hotărâre.

După ce am hoinărit până seara, puţin trist, puţin visător, m-am întors la ora cinei.

Ne-am aşezat la masă ca de obicei. Miss Harriet era acolo, mânca grav, fără să discute cu nimeni şi fără să ridice privirile. Avea chipul şi aspectul obişnuite.

Am aşteptat sfârşitul mesei, apoi, întorcându-mă spre patroană, am spus: „Ei bine, tanti Lecacheur, voi pleca în curând”.

Surprinsă şi necăjită, buna femeie exclamă cu o voce tărăgănată: „Ce spuneţi acolo, bunul meu domn? Mă veţi părăsi? Mă obişnuisem atât de mult cu dumneavoastră!”

O priveam cu coada ochiului pe miss Harriet; chipul ei nu tresărise. Dar Céleste, bona, tocmai îşi ridicase privirile spre mine. Era o fată corpolentă de optsprezece ani, roşie la faţă, proaspătă, puternică precum un cal, şi curată, lucru foarte rar.

O îmbrăţişam uneori prin unghere, doar din obişnuinţa de crai de hanuri.

Şi cina se termină.

M-am dus să-mi fumez pipa sub meri, mergând în lung şi în lat, de la un capăt la altul al curţii. Tot ce remarcasem în timpul zilei, bizara descoperire de dimineaţă, această iubire grotescă şi pasionată pentru mine, amintirile trezite de această revelaţie, amintiri încântătoare şi tulburătoare, poate chiar şi acea privire a servitoarei când mi-am anunţat plecarea, toate acestea amestecate, combinate, îmi dădeau o stare de bună dispoziţie în corp, furnicături de săruturi pe buze şi, în vene, acel nu ştiu ce care te împinge la prostii.

Se lăsa noaptea, alunecându-şi umbra sub copaci, şi am zărit-o pe Céleste mergând să închidă coteţul în cealaltă parte a curţii. Am pornit, alergând cu paşi uşori ca să nu mă audă, şi cum tocmai se ridica, după ce închisese trapa pe unde intră şi ies găinile, am luat-o în braţe, aplicându-i pe faţa mare şi grasă o ploaie de mângâieri. Se zbătea, râzând totuşi, obişnuită cu acest lucru.

De ce i-am dat drumul brusc? De ce m-am întors dintr-o mişcare? Cum de am simţit că era cineva în spatele meu?

Era miss Harriet care se întorcea şi care ne văzuse, şi care rămăsese nemişcată ca în faţa unui spectru. Apoi dispăru în noapte.

M-am întors ruşinat, tulburat, mai disperat că m-a surprins astfel decât dacă m-ar fi prins comiţând un act criminal.

Am dormit prost, excesiv de enervat, bântuit de gânduri triste. Mi se păru că aud pe cineva plângând. Sigur mă înşelam. De mai multe ori mi s-a părut că aud pe cineva mergând prin casă şi că cineva deschidea uşa de afară.

Oboseala mă doborî spre dimineaţă, adormii în sfârşit. M-am trezit târziu şi nu am ieşit decât pentru a mânca, confuz încă, neştiind ce atitudine să adopt.

Nu o văzuseră pe miss Harriet. O aşteptau, dar nu apăru. Tanti Lecacheur intră în camera ei, dar englezoaica

plecase. Probabil ieşise chiar în zori, aşa cum ieşea adesea, pentru a vedea răsăritul soarelui.

Nu ne-am mirat deloc şi am început să mâncăm în tăcere.

Era cald, foarte cald, era una din acele zile fierbinţi şi sufocante, când nicio frunză nu se mişcă. Am scos masa afară, sub un măr; şi, din când în când, Sapeur mergea în beci să umple ulciorul cu cidru, atât de mult beam toţi.

Céleste aducea mâncarea de la bucătărie, o tocană de oaie cu cartofi, iepure sote şi o salată. Apoi, puse în faţa noastră o farfurie cu cireşe, primele din acel sezon.

Vrând să le spăl şi să le împrospătez, am rugat-o pe servitoare să meargă să scoată o găleată cu apă rece.

Se întoarse după cinci minute spunând că puţul este secat. După ce a lăsat în jos toată funia, găleata atinsese fundul, întorcându-se goală. Tanti Lecacheur vru să se convingă personal şi merse să se uite şi ea în puţ. Se întoarse spunând că se vede ceva acolo, ceva care nu era natural. Sigur vin vecin aruncase grămezi de paie pentru a se răzbuna.

Am vrut să mă uit şi eu, sperând că voi vedea mai bine şi m-am aplecat peste marginea puţului. Am zărit vag un obiect alb. Dar ce? Am avut ideea de a coborî o lanternă la capătul unei funii. Lumina galbenă dansa pe pereţii de piatră, dispărând treptat. Eram toţi patru aplecaţi peste gura puţului, Sapeur şi Céleste venind şi ei. Lanterna se opri deasupra unui corp nedefinit, alb şi negru, deosebit, de nerecunoscut. Sapeur exclamă:

„Este un cal. Îi văd copita. Cred că a căzut aici astă noapte după ce a fugit de pe câmp”.

Dar brusc, am frisonat până la măduva oaselor. Tocmai recunoscusem un picior, apoi o gambă ridicată; corpul şi cealaltă gambă dispăreau sub apă.

Am bâlbâit, foarte încet, tremurând atât de tare încât lanterna dansa înnebunită deasupra pantofului:

„Este o femeie care… care este acolo… este miss Harriet”.

Sapeur nici nu clipi. Văzuse multe altele în Africa!

Tanti Lecacheur şi Céleste începură să ţipe strident şi o luară la fugă.

A trebuit să scoatem moarta. L-am legat bine de mijloc pe servitor şi l-am coborât cu ajutorul unui scripete, foarte încet, privindu-l dispărând în întuneric. Ţinea în mână o lanternă şi o funie. Curând, vocea lui care părea să vină din centrul pământului, strigă: „Opriţi!” şi l-am văzut pescuind ceva în apă, celălalt picior, apoi legă împreună picioarele şi strigă din nou: „Trageţi!”

L-am ridicat; dar îmi simţeam braţele rupte, muşchii moi, mă temeam să nu scap funia şi să-l las să cadă. Când i-a apărut capul la marginea puţului, l-am întrebat: „Ei bine?” ca şi cum m-aş fi aşteptat să-mi dea veşti de la cea care era acolo, pe fund.

Am urcat amândoi pe piatra rebordului şi, faţă în faţă, aplecaţi peste gura puţului, am început să ridicăm corpul.

Tanti Lecacheur şi Céleste ne pândeau de la distanţă, ascunse după zidul casei. Când au văzut ieşind din puţ pantofii negri şi ciorapii albi ai înecatei, au dispărut.

Sapeur apucă gleznele şi o scoaseră de acolo pe biata şi casta fată, în poziţia cea mai necuviincioasă. Capul era înfiorător, negru şi sfâşiat; şi părul ei grizonant, complet desfăcut, desfăcut pentru totdeauna, atârna, ud leoarcă şi plin de noroi. Sapeur spuse pe un ton plin de dispreţ:

Sfinte Dumnezeule, ce slabă este!

Am dus-o în camera ei, şi cum cele două femei nu mai reapăreau, i-am făcut toaleta mortuară împreună cu grăjdarul.

I-am spălat trista faţă descompusă. Sub degetul meu, un ochi se deschise puţin şi mă privi cu acea privire palidă, cu acea privire rece, cu acea privire teribilă a cadavrelor, care pare să vină de dincolo de viaţă. I-am aranjat cum am putut părul împrăştiat şi, cu mâinile mele nepricepute, i-am făcut o pieptănătură nouă şi deosebită. Apoi i-am scos hainele ude leoarcă, descoperindu-i ruşinat, ca şi cum aş fi

comis o profanare, umerii şi pieptul, braţele la fel de subţiri ca nişte ramuri.

După aceea, m-am dus să caut flori, maci, albăstrele, margarete şi iarbă proaspătă şi parfumată, cu care i-am acoperit patul mortuar.

Apoi, a trebuit să completez formularele obişnuite, fiind singur lângă ea. O scrisoare găsită în buzunarul ei, scrisă în ultimul moment, cerea să o îngropăm în acest sat unde-şi petrecuse ultimele zile. Un gând înspăimântător îmi strânse inima. Nu voia să rămână pentru mine în acest loc?

Spre seară, femeile din vecinătate veniră să o vadă pe defunctă; dar nu le-am lăsat să intre; voiam să rămân singur cu ea; şi am vegheat toată noaptea.

O priveam la lumina lumânărilor, nefericita femeie necunoscută de toţi, moartă atât de departe, atât de lamentabil. Lăsa ea undeva prieteni, părinţi? Cum au fost copilăria ei, viaţa ei? De unde venea astfel, singură, rătăcitoare, pierdută ca un câine alungat de acasă? Ce secret de suferinţă şi de disperare era ascuns în corpul ei dizgraţios, în acest corp purtat ca o tară ruşinoasă toată viaţa ei, înveliş ridicol care alungase departe de ea orice afecţiune şi orice iubire?

Câte fiinţe nefericite există! Simţeam apăsând pe această creatură umană eterna nedreptate a naturii nemiloase. Se terminase pentru ea, poate fără ca ea să fi avut vreodată ceea ce-i susţine pe cei mai frustraţi, speranţa că va fi iubită o dată. Căci de ce se ascundea aşa, de ce fugea de ceilalţi? De ce iubea cu o tandreţe atât de pasionată toate lucrurile şi toate fiinţele vii care nu erau bărbaţi?

Înţelegeam că a crezut în Dumnezeu, că a sperat să găsească în altă parte compensarea nefericirii ei. Urma să se descompună şi să devină şi ea o plantă. Va înflori sub lumina soarelui, va fi păscută de vaci, sămânţa ei va fi dusă de păsări, şi carnea animalelor va deveni carne umană. Dar ceea ce numim suflet murise pe fundul puţului

întunecat. Nu mai suferea. Şi-a schimbat viaţa cu alte vieţi cărora le va da naştere.

Orele treceau în acest tête-à-tête sinistru şi tăcut. O lumină palidă anunţa aurora; apoi, o rază roşiatică alunecă spre pat, trasând o dungă de foc pe cearşafuri şi pe mâini. Era ora pe care o iubea atât de mult! Păsările trezite ciripeau în copaci.

Am deschis larg fereastra, am dat la o parte perdelele pentru ca tot cerni să ne vadă, şi aplecându-mă peste cadavrul rigidizat, am luat în mâini capul desfigurat apoi, fără teamă sau dezgust, am pus un sărut, un lung sărut pe aceste buze care nu fuseseră sărutate niciodată…

Léon Chantal tăcu. Femeile plângeau. Pe scaun, îl auzeau pe contele d'Etrailles suflându-şi nasul tot timpul. Numai vizitiul moţăia. Şi caii, care nu mai simţeau biciul, îşi încetiniseră mersul, trăgeau mai puţin. Şi trăsura abia înainta, devenită brusc grea ca şi cum ar fi fost încărcată cu tristeţe.

Micuţul

Domnul Lemonnier rămăsese văduv, cu un copil. Îşi iubise la nebunie soţia, cu o dragoste exaltată şi tandră, cu aceeaşi putere, în timpul vieţii lor în comun. Era un bărbat bun, un bărbat cumsecade, foarte simplu, credul şi bun la suflet.

Îndrăgostindu-se de o vecină, care era săracă, o ceru de nevastă şi se căsători cu ea. Avea un magazin de postavuri destul de prosper, câştiga destui bani şi a fost sigur că această tânără îl acceptase pentru calităţile lui, pentru ceea ce era el. De altfel, l-a făcut fericit. Nu o vedea decât pe ea, nu se gândea decât la ea, o privea mereu cu ochii unui adorator prosternat. În timpul meselor, făcea mii de greşeli numai pentru a nu-şi lua privirea de pe faţa ei dragă; vărsa vinul în farfurie şi apa în solniţă, apoi începea să râdă ca un copil, repetând:

„Vezi, te iubesc prea mult; asta mă determină să fac o mulţime de prostii".

Ea zâmbea, cu un aer calm şi resemnat; apoi întorcea

privirile, ca jenată de adorarea soţului ei şi încerca să-l facă să vorbească, să spună orice. Dar el îi lua mâna peste masă şi o ţinea în mâna lui, murmurând:

„Micuţa mea Jeanne, scumpa mea micuţă Jeanne!” Pierzându-şi în cele din urmă răbdarea, ea îi spunea: „Hai, fii rezonabil; mănâncă şi lasă-mă să mănânc”.

El suspina şi lua o fărâmă de pâine, pe care o mesteca apoi lent.

Nu au avut copii timp de cinci ani. Apoi, deodată, ea rămase însărcinată. A fost o fericire delirantă. În timpul sarcinii, nu se dezlipi deloc de lângă ea, încât bona lui, o veche servitoare care-l crescuse şi care comanda în casă, îl dădea uneori afară şi încuia uşa pentru a-l obliga să mai ia puţin aer.

Se împrietenise cu un tânăr, care o cunoştea pe soţia lui încă din copilărie şi care era adjunct de birou la prefectură. Domnul Duretour lua masa de trei ori pe săptămână la domnul Lemonnier, aducea flori doamnei şi uneori un bilet în lojă la teatru; şi adesea, la desert, acest bun Lemonnier, emoţionat, întorcându-se spre soţia lui, exclamă: „Cu o soţie ca tine şi un prieten ca el, eşti complet fericit pe pământ”.

Ea muri la naştere. Cât pe ce să moară şi el. Dar existenţa copilului îi dădu curaj: o micuţă fiinţă crispată, care scâncea. îl iubi cu o dragoste pasionată şi dureroasă, cu o dragoste bolnăvicioasă, în care mai trăia încă amintirea moartei, dar în care mai supravieţuia ceva din adoraţia pentru femeia decedată. Copilul era din carnea femeii, continuarea fiinţei sale, ca o chintesenţă a ei. Acest copil era chiar viaţa ei trecută în alt corp: ea murise pentru ca el să existe. Şi tatăl îl îmbrăţişa cu furie. Dar acest copil o şi omorâse, luase, furase această fiinţă adorată, se hrănise din ea, îi băuse partea ei de viaţă. Şi domnul Lemonnier îl punea din nou în leagăn pe fiul lui şi se aşeza alături pentru a-l contempla. Rămânea acolo ore întregi, ore în şir, privindu-l, gândindu-se la o mie de lucruri triste sau vesele. Apoi, după ce copilul adormea, se

apleca peste faţa lui şi plângea în dantelele lui.

Copilul crescu. Tatăl nu se mai putu lipsi nici măcar o oră de prezenţa lui; se învârtea în jurul lui, îl plimba, îl îmbrăca, îl spăla, îi dădea să mănânce. Prietenul lui, domnul Duretour, părea să-l iubească şi pe el pe puşti şi îl săruta cu elanuri mari, cu acele frenezii pe care le au părinţii. îl arunca şi-l prindea cu braţele, îl făcea să se legene ore întregi călare pe piciorul lui şi, brusc, răsturnându-l pe genunchi, îi ridica fustiţa şi-i săruta coapsele grăsuţe şi pulpele rotunde. Încântat, domnul Lemonnier murmura: „Ce drăguţ, ce drăguţ!”

Şi domnul Duretour strângea copilul în braţe, gâdilându-i gâtul cu mustaţa lui.

Numai Céleste, bătrâna bonă, nu părea să aibă nicio tandreţe pentru copil. Se supăra din cauza poznelor lui şi părea exasperată de mângâierile celor doi bărbaţi. Ea exclamă: „Aşa se creşte un copil? Veţi face din el o frumoasă maimuţă”.

Alţi ani trecură şi Jean, aşa îl chema, împlini nouă ani. Abia ştia să citească, fiind foarte răsfăţat şi făcea totul numai după bunul lui plac. Avea capricii tenace, rezistenţe încăpăţânate, ieşiri furioase. Tatăl ceda mereu, aproba totul. Domnul Duretour cumpăra şi aducea mereu jucăriile dorite de micuţ, îl hrănea cu prăjituri şi bomboane. Atunci, Céleste se enerva şi ţipa: „E o ruşine, domnule, o ruşine. Dumneavoastră sunteţi nefericirea acestui copil, nefericirea lui, înţelegeţi? Va trebui ca acest lucru să înceteze; da, se va termina, v-o spun eu, v-o promit şi nu peste prea mult timp”.

Domnul Lemonnier răspundea zâmbind: „Ce vrei, fata

A

mea? îl iubesc prea mult, nu ştiu să-i rezist; va trebui să fii şi tu de partea lui”.

Jean era slab, bolnăvicios. Medicul îi descoperi o anemie, îi prescrise fier, came în sânge şi supă grasă.

Or, micuţului nu-i plăceau decât prăjiturile şi refuza

orice altă mâncare; şi tatăl, disperat, îl îndopa cu tarte cu frişcă şi cu ecleruri cu ciocolată.

Într-o seară, când se aşezară la masă doar ei doi, Céleste aduse supa cu o siguranţă şi un aer de autoritate pe care nu le avea de obicei. Ridică brusc capacul, băgă polonicul în supieră şi spuse:

„Iată o supă cum nu v-am mai făcut până acum; va trebui ca micuţul să mănânce de data aceasta”.

Speriat, domnul Lemonnier lăsă capul în jos. Văzu că lucrurile luau o întorsătură proastă.

Céleste îi luă farfuria, o umplu, o puse în faţa lui.

El gustă imediat şi spuse:

„Într-adevăr, este excelentă”.

Atunci servitoarea luă farfuria micuţului şi puse un polonic de supă. Apoi, se dădu doi paşi înapoi şi aşteptă.

Jean mirosi, împinse farfuria şi făcu un „puah” de dezgust. Devenind palidă, Céleste se apropie brusc şi, apucând lingura plină, o turnă cu forţa în gura întredeschisă a copilului.

Acesta se sufocă, tuşi, strănută, scuipă şi, urlând, apucă paharul pe care-l aruncă în servitoare. O lovi chiar în burtă. Atunci, exasperată, aceasta prinse capul mucosului sub braţ şi începu să-i toarne pe gât, una după alta, lingurile cu supă. El le scuipa, dădea din picioare, se zvârcolea, se sufoca, dădea din mâini, roşu de parcă urma să moară sufocat.

La început, tatăl rămase atât de surprins, încât nu făcu nicio mişcare. Apoi, brusc, se lansă cu o turbare de om furios, o strânse de gât pe servitoare şi o izbi de perete. Bâiguia: „Afară!... afară!... afară!... brută!”

Dar ea îl împinse dintr-o mişcare şi, cu părul vâlvoi, cu boneta pe spate... cu ochii arzând, ţipă:

„Acum ce v-a apucat? Vreţi să mă bateţi pentru că-l fac să mănânce supă pe acest copil pe care-l omorâţi cu răsfăţul dumneavoastră!...”

Tremurând din cap până-n picioare, el repeta:

„Afară!... pleacă!... pleacă, brută!”

„Ah! credeţi... credeţi că mă veţi trata aşa, pe mine? ...

Ah! nu... Şi pentru cine, pentru cine... pentru acest mucos care nici măcar nu este al dumneavoastră... Nu... nicidecum al dumneavoastră! Nu... nicidecum al dumneavoastră!... nicidecum al dumneavoastră!... nicidecum al dumneavoastră!... Zău, toată lumea o ştie, în afară de dumneavoastră. Întrebaţi-i pe băcan, pe măcelar, pe brutar... pe toţi, pe toţi...”

Se clătina, sufocată de mânie; apoi tăcu, privindu-l. Rămăsese nemişcat, livid, cu braţele atârnate. După câteva secunde, bolborosi cu o voce stinsă, tremurătoare, în care palpita totuşi o emoţie extraordinară: „Ce spui?... Ce spui? ... Ce spui?”

Ea tăcea, speriată de chipul lui. Făcu încă un pas, repetând:

„Ce spui?... Ce spui?”

Atunci ea răspunse cu o voce calmă:

„Spun ce ştiu, zău! Ceea ce toată lumea ştie”.

El ridică mâinile şi, aruncându-se asupra ei cu o furie de animal, încercă să o trântească jos. Dar ea era puternică şi vioaie, deşi era bătrână. Alunecă din braţele lui şi alergând în jurul mesei, înfuriindu-se din nou, strigă cu o voce stridentă:

„Priviţi-l, priviţi-l deci, prost ce sunteţi, dacă nu este portretul domnului Duretour; dar priviţi-i nasul şi ochii, aveţi dumneavoastră ochii aşa? şi nasul? Şi părul? Le avea ea aşa? Vă spun că toată lumea o ştie, toată lumea, în afară de dumneavoastră! Râde tot oraşul! Priviţi-l...”

Ea ajunse în faţa uşii, o deschise şi dispăru. Îngrozit, Jean rămăsese înţepenit în faţa farfuriei cu supă.

După o oră, se întoarse încetişor pentru a vedea ce se mai întâmplă. După ce devorase prăjiturile, castronul cu frişcă şi cel cu pere cu zahăr, micuţul mânca acum cu lingura din borcanul cu dulceaţă.

Tatăl plecase.

Céleste luă copilul, îl sărută şi, cu paşi de lup, îl duse

în camera ei, apoi îl culcă. Se întoarse în sufragerie, strânse masa, aranjă totul, foarte îngrijorată.

În casă nu se auzea niciun zgomot, niciunul. Se duse să-şi lipească urechea de uşa stăpânului. Acesta nu făcea nicio mişcare. Privi pe gaura cheii. Scria şi părea liniştit.

Atunci se întoarse să se aşeze în bucătărie, pentru a fi gata în orice împrejurare, căci presimţea ceva.

Adormi pe un scaun şi nu se trezi decât dimineaţă.

Făcu menajul aşa cum avea obiceiul să-l facă în fiecare dimineaţă: mătură, şterse praful şi, pe la ora opt, prepară cafeaua pentru domnul Lemonnier. Dar nu îndrăznea să i-o ducă stăpânului, pentru că nu prea ştia cum va fi primită; aşteptă ca el să sune. Nu sună. Trecu ora nouă, apoi zece.

Speriată, Céleste pregăti tava şi pomi, cu inima bătându-i cu putere. Se opri în faţa uşii, ascultă. Nu se auzea nimic. Bătu la uşă; nu i se răspunse. Atunci, adunându-şi tot curajul, deschise uşa, intră, apoi, scoţând un ţipăt oribil, scăpă tava din mână.

Domnul Lemonnier atârna chiar în mijlocul camerei, spânzurat de inelul din plafon. Avea limba scoasă îngrozitor. Papucul drept zăcea, căzut pe podea. Stângul îi rămăsese în picior. Un scaun răsturnat se rostogolise până la pat.

Înnebunită, Céleste o luă la fugă urlând. Veniră în fugă toţi vecinii. Medicul constată că moartea se produsese la miezul nopţii.

Pe masa sinucigaşului a fost găsită o scrisoare adresată domnului Duretour: „Îţi las şi îţi încredinţez copilul”.

Plimbare

Când bătrânul teras, contabil la domnii Labuze şi Alţii, ieşi din magazin, se opri câteva clipe orbit de lumina soarelui care apunea. Lucrase toată ziua la lumina becului cu gaz, în fundul prăvăliei care dă spre curtea strâmtă şi adâncă precum un puţ.

Cămăruţa în care-şi petrecea zilele de patruzeci de

ani era atât de întunecoasă încât, chiar şi în miezul verii, erai obligat să o luminezi de la ora unsprezece până la ora trei.

Aici era tot timpul umed şi frig; şi emanaţiile acestui fel de fosă, spre care se deschidea fereastra, intrau în camera întunecată, o umpleau cu un iz de mucegai şi cu un miros fetid de canalizare. De patruzeci de ani, în fiecare dimineaţă la ora opt, domnul teras intra în această închisoare; rămânea aici până la şapte seara, aplecat peste registrele lui, scriind cu o conştiinciozitate de salariat corect.

Acum câştiga trei mii de franci pe an, după ce începuse cu o mie cinci sute de franci. Rămăsese celibatar, căci posibilităţile financiare nu-i permiseseră să se căsătorească. Şi, pentru că nu se bucurase niciodată de nimic, nu dorea mare lucru. Totuşi, din când în când, sătul de munca lui monotonă şi neîntreruptă, îşi formula o dorinţă platonică: „Doamne, dacă aş avea o rentă de cinci mii de lire, aş huzuri”.

Nu huzurise niciodată, având doar plata lunară.

Viaţa lui trecuse fără evenimente, fără emoţii şi aproape fără speranţe. Facultatea de a visa, pe care toţi o avem, nu se dezvoltase niciodată în mediocritatea ambiţiilor lui.

Se angajase la domnii Labuze şi Alţii la vârsta de douăzeci şi unu de ani. Şi nu mai plecase. În 1856 îşi pierduse tatăl, apoi, în 1859 îşi pierduse mama. Şi de atunci, nimic altceva decât o mutare în 1868, pentru că proprietarul voise să mărească preţul chiriei.

În fiecare dimineaţă, ceasul deşteptător, fixat la ora şase, îl făcea să sară din pat cu sunetul lui îngrozitor de arc care se destinde.

Totuşi, ceasul se defectase de două ori, în 1866 şi 1874, fără ca el să fi ştiut vreodată din ce cauză. Se îmbrăca, îşi făcea patul, mătura camera, ştergea praful de pe fotoliu şi de pe comodă. Toate aceste treburi îi luau o oră şi jumătate.

Apoi ieşea, cumpăra un corn de la brutăria Lahure, care-şi pierduse numele deşi el cunoscuse unsprezece patroni diferiţi, şi pornea la drum mâncând această păinică.

Întreaga lui existenţă se desfăşurase deci în biroul mic şi întunecat, acoperit cu acelaşi tapet. Venise aici tânăr, ca ajutor al domnului Brument şi cu dorinţa de a-l înlocui.

Îl înlocuise şi nu mai aştepta nimic.

Nu cunoscuse toată recolta de amintiri pe care şi le fac bărbaţii, în cursul vieţii lor, evenimentele neprevăzute, iubirile dulci sau tragice, călătoriile aventuroase, toate întâmplările unei existenţe libere.

Se adunaseră zilele, săptămânile, lunile, anotimpurile, anii. În fiecare zi, se trezea la aceeaşi oră, se scula, pleca, ajungea la birou, lua masa de prânz, pleca, lua masa de seară şi se culca, fără ca ceva să fi întrerupt monotonia regulată a aceloraşi acte, a aceloraşi fapte şi a aceloraşi gânduri.

Cândva, îşi privea mustaţa blondă şi părul cârlionţat în oglinjoara rotundă lăsată de predecesorul lui. Acum, în fiecare seară, înainte de plecare, îşi contempla în aceeaşi oglindă mustaţa albă şi fruntea cheală. Trecuseră patruzeci de ani, lungi şi grăbiţi, goi ca o zi tristă şi asemănători orelor dintr-o noapte urâtă.

Patruzeci de ani din care, de la moartea părinţilor lui, nu rămânea nimic, nici măcar o amintire, nici măcar o nefericire. Nimic.

În ziua aceea, domnul teras se oprise pe pragul uşii dinspre stradă, orbit de strălucirea soarelui care apunea şi, în loc să se întoarcă acasă, îi veni ideea să facă o mică plimbare înainte de cină, lucru care i se întâmpla de patru sau cinci ori pe an.

O luă pe bulevardele pe care trecea un val de lume pe sub copacii înverziţi. Era o seară de primăvară, una din acele prime seri calde şi liniştite, care tulbură inimile cu o beţie de viaţă. Domnul teras mergea cu pasul lui săltăreţ

de bătrân, mergea cu bucurie în priviri, fericit de bucuria universală şi de căldura aerului.

O luă pe Champs-Élysées şi continuă să meargă, animat de efluviile de tinereţe care treceau ca nişte adieri.

Tot cerul ardea; şi Arcul de Triumf îşi decupa silueta neagră pe fondul strălucitor al orizontului, asemenea unui uriaş care stătea în picioare într-un incendiu. Când ajunse lângă monstruosul monument, bătrânul contabil simţi că-i este foame şi intră la un negustor de vinuri pentru a lua cina.

A fost servit în faţa prăvăliei, pe trotuar, cu pulpă de miel, salată şi sparanghel; şi domnul teras luă cea mai bună cină, cum nu mai luase de mult timp. Udă brânza de Brie cu o jumătate de sticlă de bordeaux fin, apoi bău o cafea, lucru care i se întâmpla foarte rar, şi, după aceea, un pahar cu şampanie fină.

După ce-a plătit, s-a simţit bine dispus, vioi şi chiar puţin tulburat. Şi îşi spuse: „Iată o seară plăcută. Îmi voi continua plimbarea până la intrarea în Bois de Boulogne, îmi va face bine”.

Plecă. O arie veche, pe care o cânta altă dată una din vecinele lui, îi revenea cu obstinaţie în minte:

Când pădurea înverzeşte.
Iubitul meu îmi spune:
Vino să respiri, frumoasa mea.
Sub umbrar!

O fredona la nesfârşit, o tot relua de la capăt. Noaptea se lăsase peste Paris, o noapte fără vânt, o noapte de etuvă. Domnul teras mergea pe bulevardul Bois de Boulogne şi privea trăsurile care treceau. Soseau una după alta, cu felinarele lor strălucitoare, lăsând să se vadă pentru o secundă un cuplu îmbrăţişat, femeia în rochie de culoare deschisă şi bărbatul îmbrăcat în negru.

Era o lungă procesiune de îndrăgostiţi, plimbându-se sub cerul înstelat şi fierbinte. Soseau mereu, mereu. Treceau, treceau lungiţi în trăsuri, muţi, lipiţi unul de celălalt, pierduţi în halucinaţia, în emoţia dorinţei, în

fremătarea îmbrăţişării următoare. Umbra caldă părea plină de săruturi care pluteau, fluturau în aer. O senzaţie de tandreţe moleşea aerul, îl făcea mai sufocant. Toţi aceşti oameni îmbrăţişaţi, toţi aceşti oameni ameţiţi de aceeaşi aşteptare, de acelaşi gând, erau cuprinşi ca de febră. Toate aceste trăsuri, pline de mângâieri, lăsau în urma lor un fel de emanaţie subtilă şi tulburătoare.

Puţin sătul de mers, domnul teras se aşeză pe o bancă pentru a privi defilând aceste trăsuri încărcate cu dragoste. Şi, aproape imediat, o femeie ajunse aproape de el şi se aşeză alături.

„Bună ziua, prichindelul meu”, spuse aceasta.

El nu răspunse. Ea continuă:

„Lasă-te iubit, dragul meu, vei vedea că simt foarte drăguţă”.

El spuse:

„Vă înşelaţi, doamnă”.

Ea-şi trecu un braţ pe sub braţul lui:

„Haide, n-o face pe prostul, ascultă…”

Domnul teras se ridică şi se îndepărtă cu inima strânsă. După o sută de paşi, o altă femeie îl abordă:

„Vrei să te aşezi o clipă lângă mine, frumosul meu?”

El îi spuse:

„De ce faci această meserie?”

Ea se proţăpi în faţa lui, şi, cu vocea schimbată, răguşită şi răutăcioasă, spuse:

„Pentru Dumnezeu! Nu o fac mereu din plăcere”.

El insistă pe un ton blând:

„Atunci, ce te obligă?”

Ea mormăi:

„E un rău necesar”.

Şi se îndepărtă fredonând.

Domnul teras era îngrozit. Alte femei treceau pe lângă el, îl strigau, îl invitau. I se părea că ceva negru i se întinde peste cap, ceva supărător.

Se aşeză din nou pe o bancă. Trăsurile alergau întruna”. Mai bine nu veneam aici, se gândi el, uite, nu mă

simt bine, sunt foarte stânjenit”. Şi începu să se gândească la acea dragoste, venală sau pasională, la toate acele săruturi, plătite sau gratuite, care defilau prin faţa lui.

Dragostea! Nu o cunoştea deloc. Nu avusese în viaţa lui decât două sau trei femei, întâmplător, pe neaşteptate, mijloacele financiare nepermiţându-i nicio cheltuială specială. Şi se gândea la viaţa pe care o dusese, atât de diferită de viaţa tuturor, la această viaţă atât de sumbră, atât de tristă, atât de plată, atât de goală.

Există desigur fiinţe care nu au noroc. Şi brusc, de parcă un voal gros s-ar fi rupt, văzu nefericirea, infinita, monotona nefericire a existenţei lui, nefericirea trecută, nefericirea prezentă, nefericirea viitoare: ultimele zile identice cu primele, fără nimic în faţa lui, fără nimic în spatele lui, fără nimic în jurul lui, fără nimic nicăieri.

Defilarea trăsurilor încă mai continua. Vedea tot timpul apărând şi dispărând, în trecerea rapidă a trăsurii descoperite, cele două fiinţe tăcute şi îmbrăţişate. I se părea că prin faţa lui defila toată umanitatea, ameţită de bucurie, de plăcere, de fericire. Şi, privind-o, el era singur, foarte singur. Şi va fi singur şi mâine, mereu singur, singur ca nimeni altul.

Se ridică, făcu câţiva paşi şi brusc obosit, de parcă tocmai făcuse o călătorie lungă pe jos, se aşeză pe banca următoare. Ce aştepta? Ce spera? Nimic. Se gândea că, atunci când eşti bătrân şi te întorci acasă, trebuie să fie plăcut să găseşti copilaşi care sporovăiesc. Este plăcut să îmbătrâneşti când eşti înconjurat de aceste fiinţe care-ţi datorează viaţa, care te iubesc, te mângâie, îţi spun acele cuvinte încântătoare şi prosteşti, care-ţi încălzesc inima şi te consolează.

Şi, gândindu-se la camera lui goală, la cămăruţa lui curată şi tristă în care intra doar el, o senzaţie de disperare îi strânse sufletul. Această cameră îi apăru mult mai lamentabilă decât biroul lui. Nimeni nu venea aici, nimeni nu vorbea aici. Era moartă, mută, fără ecou de voce omenească. Se spune că pereţii păstrează ceva din oamenii

care trăiesc între ei, ceva din aspectul lor, din chipul lor, din cuvintele lor. Casele locuite de familii fericite sunt mai vesele decât locuinţele nefericiţilor. Camera lui nu avea nicio amintire, viaţa lui nici atât. Şi îl înspăimântă gândul de a se întoarce în această cameră singur, de a se culca în patul lui, de a face din nou aceleaşi gesturi şi acele treburi din fiecare seară. Şi, ca pentru a se îndepărta mai mult de această locuinţă sinistră şi de momentul în care va trebui să se întoarcă în ea, se ridică, şi, când ajunse la prima alee din pădure, intră într-un hăţiş pentru a se aşeza pe iarbă…

Auzea în jurul lui, deasupra lui, peste tot, o rumoare confuză, enormă, continuă, făcută din zgomote nenumărate şi diferite, o rumoare surdă, apropiată, îndepărtată, o vagă şi enormă palpitaţie de viaţă: răsuflarea Parisului care respira ca o fiinţă uriaşă.

Soarele, deja sus pe cer, revărsa un val de lumină peste pădurea din Boulogne. Începuseră să circule câteva trăsuri; călăreţii soseau şi ei, veseli.

Un cuplu mergea încet pe o alee pustie. Deodată, tânăra, ridicând privirile, zări printre crengi ceva închis la culoare; mirată, neliniştită, arătă cu mâna:

„Priveşte!… ce-i asta?”

Apoi, ţipând, căzu în braţele însoţitorului ei, care fu obligat să o aşeze pe pământ.

Chemaţi imediat, paznicii dădură jos trupul unui bărbat bătrân, spânzurat cu bretelele lui.

S-a constatat că decesul avusese loc în noaptea precedentă. Actele găsite asupra lui arătau că bărbatul era contabil la domnii Labuze şi Alţii şi că se numea teras.

Moartea a fost atribuită unei sinucideri ale cărei cauze nu au putut fi stabilite. Poate un acces subit de nebunie?

Singurătate

Era după o cină între bărbaţi. Toţi fuseseră foarte veseli. Unul dintre ei, un vechi prieten, îmi spuse:

„Vrei să urci pe jos bulevardul Champs-Élysées?”

Şi iată-ne plecaţi, mergând cu paşi lenţi pe lungul

bulevard, pe sub copacii care abia dacă mai aveau câteva frunze. Nu se auzea niciun alt zgomot în afară de acea rumoare confuză şi continuă pe care o face Parisul. Un vânt proaspăt trecea peste chipul nostru şi legiunea de stele semăna pe cer o pudră aurie. Prietenul meu îmi spuse:

„Nu ştiu de ce respir mai bine aici noaptea decât oriunde în altă parte. Mi se pare că gândirea mea este mai profundă aici. Uneori am acele sclipiri de spirit care te fac să crezi, timp de o secundă, că vei descoperi divinul secret al lucrurilor. Apoi fereastra se închide din nou. S-a terminat”.

Din când în când, vedeam două umbre alunecând de-a lungul clădirilor masive; treceam pe lângă o bancă pe care două fiinţe, aşezate una lângă alta, nu erau decât o singură pată neagră. Vecinul meu murmură:

„Bieţii oameni! Nu-mi inspiră dezgust, ci doar o milă imensă. Printre toate misterele vieţii umane, este unul pe care l-am pătruns: marea noastră nefericire în viaţă vine din faptul că suntem veşnic singuri şi toate eforturile noastre, toate actele noastre nu tind decât să scape de această singurătate. Aceştia, aceşti îndrăgostiţi de pe băncile publice caută, la fel ca noi, la fel ca toate creaturile să facă să dispară, măcar pentru un minut, izolarea lor; dar ei rămân ţi vor rămâne mereu singuri; şi noi la fel. Îţi dai seama mai mult sau mai puţin de acest lucru, asta-i tot. De câtva timp îndur acest supliciu abominabil de a fi înţeles, de a fi descoperit îngrozitoarea singurătate în care trăiesc şi ştiu că nimic nu poate să o facă să dispară, nimic, înţelegi! Orice am încerca, orice am face, oricare ar fi elanul inimilor noastre, chemarea buzelor noastre şi îmbrăţişarea braţelor noastre, suntem mereu singuri. Te-am invitat în această seară la această plimbare pentru a nu mă întoarce acasă, pentru că în prezent sufăr oribil din cauza singurătăţii locuinţei mele. I, a ce-mi va servi acest lucru? îţi vorbesc, mă asculţi şi suntem singuri amândoi, unul lângă celălalt, dar singuri. Mă înţelegi? Fericiţi cei

săraci cu duhul, spune Scriptura. Hi au iluzia fericirii. Ei nu simt suferinţa noastră solitară, nu rătăcesc prin viaţă, aşa ca mine, fără altă bucurie decât egoista satisfacţie de a înţelege, de a vedea, de a ghici şi de a suferi la nesfârşit din cauza cunoaşterii veşnicei noastre singurătăţi.

Mă crezi puţin nebun, nu-i aşa?

Ascultă-mă. De când am simţit singurătatea fiinţei mele, mi se pare că mă afund, în fiecare zi tot mai mult, într-un subteran sumbru, ale cărui margini nu le găsesc, al cărui capăt nu-l cunosc şi care poate nici nu are capăt! Merg prin el, singur cu mine, fără nimeni în jurul meu, fără nicio persoană vie care să facă acelaşi drum tenebros. Acest subteran este viaţa. Uneori aud zgomote, voci, strigăte… înaintez pe pipăite spre aceste rumori confuze. Dar, de fapt, nu ştiu niciodată de unde vin, nu întâlnesc niciodată pe nimeni, nu găsesc niciodată o altă mână în întunericul care mă înconjoară. Mă înţelegi? câţiva bărbaţi au ghicit uneori această suferinţă atroce. Musset a exclamat:

„Cine vine? Cine mă cheamă? Nimeni.
Sunt singur.
— Doar ceasul ticăie.
O, singurătate! O, sărăcie!”

Dar la el era vorba doar de o îndoială trecătoare şi nu de o certitudine definitivă, aşa ca la mine. El era poet; îşi umplea viaţa cu fantome, cu vise. El nu era niciodată cu adevărat singur.

— Eu sunt singur!

Gustave Flaubert, unul din marii nefericiţi ai acestei lumi, pentru că era unul din marii lucizi, nu i-a scris el unei prietene această frază plină de disperare: „Suntem toţi într-un pustiu. Nimeni nu înţelege pe nimeni”.

Nu, nimeni nu înţelege pe nimeni, orice am gândi, orice am spune, orice am încerca. Ştie pământul ce se întâmplă în acele stele pe care le vedem, aruncate ca un grăunte de foc prin spaţiu, atât de departe încât noi nu zărim decât lumina câtorva dintre ele, în timp ce

numeroasa armată a celorlalte este pierdută în infinit atât de aproape încât formează poate un întreg, precum moleculele unui corp? Ei bine, tot aşa nici omul nu ştie mai mult ce se petrece în alt om. Suntem mai departe unul de altul decât aceste astre, mult mai izolaţi, pentru că gândirea este insondabilă.

Cunoşti tu ceva mai înspăimântător decât această atingere uşoară a fiinţelor pe care nu le putem pătrunde? Ne iubim unii cu ceilalţi de parcă am fi înlănţuiţi, foarte aproape, cu braţele întinse fără a putea să ne unim. Ne tortureză o nevoie chinuitoare de unire, dar toate eforturile noastre rămân sterile, renunţările noastre inutile, confidenţele noastre infructuoase, îmbrăţişările noastre neputincioase, mângâierile noastre zadarnice. Când vrem să ne unim elanurile noastre nu facem decât să ne lovim unul de celălalt.

Niciodată nu mă simt mai singur decât atunci când îmi deschid inima unui prieten, pentru că atunci înţeleg cel mai bine obstacolul de netrecut. El este acolo, acel om;

Îi văd ochii luminoşi care mă privesc! Dar nu-i cunosc deloc sufletul care se află în spatele lor. Mă ascultă. Dar ce gândeşte? Tot nu înţelegi această tulburare? Poate mă urăşte? Sau mă dispreţuieşte? Sau îşi bate joc de mine? Iii reflectează la ce-i spun, mă judecă, mă ironizează, mă condamnă, mă consideră mediocru sau prost. Cum să ştiu ce gândeşte? Cum să ştiu dacă mă iubeşte aşa cum îl iubesc cu şi cum să ştiu ce se întâmplă în acest căpşor rotund? Ce mister gândirea ascunsă a unei fiinţe, gândire ascunsă şi liberă pe care nu putem nici să o cunoaştem, nici să o conducem, nici să o dominăm, nici să o învingem!

Degeaba vreau eu să mă dăruiesc în întregime, să deschid uşile sufletului meu, căci nu reuşesc deloc să o fac. Păstrez în adâncul meu, în străfundul meu acel loc secret al Eului unde nimeni nu pătrunde. Nimeni nu poate să-l descopere, să intre acolo, pentru că nimeni nu-mi seamănă, pentru că nimeni nu înţelege pe nimeni. Cel puţin tu mă înţelegi în acest moment? Nu, mă crezi nebun!

Mă examinezi, te fereşti de mine! Te întrebi: „Ce-a păţit în această seară?” Dar dacă reuşeşti să înţelegi o zi, să-mi ghiceşti oribila şi subtila suferinţă, vino să-mi spui doar atât: „Te-am înţeles!” Şi poate mă vei face fericit pentru o secundă.

Cele care mă fac să văd şi mai bine singurătatea mea sunt femeile. Slăbiciune! Nimicnicie! Cât am suferit din cauza lor, pentru că, mai mult decât bărbaţii, ele mi-au dat iluzia că nu sunt singur! Când intri în Dragoste, ţi se pare că devii mai mare. O fericire supraomenească te invadează! Ştii de ce? Ştii tu de unde vine această senzaţie de imensă fericire? Din faptul că-ţi imaginezi că nu mai eşti singur. Izolarea, abandonarea fiinţei umane par să dispară. Ce eroare! Mult mai turmentată decât noi de această nevoie eternă de dragoste care ne roade inima noastră solitară, femeia este marea minciună a Visului. Cunoşti acele ore delicioase petrecute faţă în faţă cu această fiinţă cu părul lung, cu trăsături fermecătoare şi a cărei privire ne înnebuneşte. Ce delir ne ia minţile? Ce iluzie ne transportă? Ea şi eu nu vom fi decât unul imediat, nu-i aşa? Dar acest imediat nu vine niciodată şi, după câteva săptămâni de aşteptare, de speranţă şi de bucurie înşelătoare, într-o zi, mă trezesc brusc mai singur decât am fost vreodată. După fiecare sărut, după fiecare îmbrăţişare, izolarea creşte. Şi cât este de supărător, de îngrozitor! Un poet, domnul Sully Prudhomme, a scris: *Mângâierile nu sunt decât transportări neliniştitoare infructuoasă încercare a bietei iubiri care încearcă Imposibila unire a sufletelor prin corpuri…*

După aceea, adio. S-a terminat. Abia dacă mai recunoşti acea femeie care a fost totul pentru noi un moment din viaţă şi a cărei gândire intimă şi banală sigur nu am cunoscut-o niciodată.

Chiar şi în orele în care ţi se părea că ai coborât până în adâncul sufletului ei într-un acord misterios al fiinţelor, într-o împletire a dorinţelor şi a tuturor aspiraţiilor, un cuvânt, un singur cuvânt ne revela adesea greşeala, ne

arăta, asemeni unui fulger în noapte, prăpastia dintre noi. Şi totuşi ceea ce este încă foarte bun în lume este să petreci o seară lângă o femeie pe care o iubeşti, fără să vorbeşti, fericit aproape total doar de senzaţia prezenţei ei. Să nu cerem mai mult, căci niciodată două fiinţe nu se contopesc.

În ceea ce mă priveşte, în prezent eu mi-am închis sufletul. Nu mai spun nimănui ce cred, ce gândesc şi ce-mi place. Ştiindu-mă condamnat la oribila singurătate, privesc lucrurile fără a-mi spune vreodată părerea. Ce importanţă mai au pentru mine opiniile, certurile, plăcerile, credinţele? Pentru că nu mai pot împărţi nimic cu nimeni, nu mă mai interesează nimic. Gândirea mea invizibilă rămâne neexplorată. Am fraze banale pentru a răspunde întrebărilor cotidiene şi un zâmbet care spune: „da” chiar şi atunci când nu fac niciun efort pentru a vorbi. Mă înţelegi?

Urcaserăm lungul bulevard până la Arcul de Triumf al Stelei, apoi coborâserăm până în Piaţa Concorde, căci el spusese totul în mod lent, adăugând multe alte lucruri pe care nu mi le mai amintesc. Se opri şi, brusc, întinzând braţul spre înaltul obelisc de granit care se înalţă pe pavajul din Paris şi care, în mijlocul stelelor, îşi pierdea lungul lui profil egiptean, monument exilat, purtând pe flanc istoria ţării lui, scrisă cu litere bizare, prietenul meu exclamă: „Uite, toţi suntem precum această piatră”. Apoi mă părăsi fără să mai adauge un singur cuvânt.

Era beat? Era nebun? Era înţelept? încă nu ştiu. Uneori mi se pare că avea dreptate; uneori mi se părea că era nebun.

O văduvă

Era în timpul sezonului de vânătoare, la castelul din Banneville. Toamna era ploioasă şi tristă. Frunzele ruginii, în loc să trosnească sub tălpi, putrezeau în jgheaburi, sub aversele abundente.

Pădurea, aproape desfrunzită, era umedă ca o baie. Când pătrundeai în ea, printre copacii biciuiţi de seminţe,

simţeai un miros de mucegai, de abur de ploaie, de ierburi umede, de pământ ud; vânătorii, curbaţi sub această inundaţie continuă, câinii trişti, cu coada şi părul lipite de corp, şi tinerele vânătoare în haine de pânză lipite şi plouate, se întorceau în fiecare seară sătui fizic şi spiritual.

După cină, în salonul mare se juca loto, fără plăcere, în timp ce vântul izbea obloanele şi învârtea vechile giruete ca pe nişte titirezi. Lumea a vrut atunci să spună poveşti, aşa cum sunt spuse în cărţi, dar nimeni nu inventa nimic amuzant. Vânătorii povesteau aventuri cu împuşcături, carnagii de iepuri; şi femeile îşi spărgeau capul fără a găsi imaginaţia Şeherazadei.

Tocmai erau pe punctul de a renunţa la acest la această distracţie, când o tânără, jucându-se involuntar cu mâna unei mătuşi în vârstă, rămasă fată bătrână, remarcă un ineluş făcut din fire de păr blond, pe care-l văzuse de multe ori, fără să se gândească la el.

Atunci, răsucindu-i-l uşor pe deget, întrebă: „Spune-mi, mătuşă, ce-i cu acest inel? Parcă ar fi păr de copil...”

Bătrâna domnişoară se înroşi, apoi deveni palidă; după aceea, cu o voce tremurândă, spuse: „Este atât de trist, atât de trist încât nu vreau niciodată să vorbesc despre acest lucru. Toată nefericirea vieţii mele vine de aici. Eram foarte tânără atunci şi amintirea este încă atât de dureroasă încât plâng de fiecare dată când mă gândesc la ea.

Lumea vru imediat să cunoască povestea, dar mătuşa refuză să o spună; a fost rugată atât de mult încât ea acceptă.

*

M-aţi auzit adesea vorbind despre familia de Santéze, care nu mai există astăzi, I-am cunoscut pe ultimii trei bărbaţi din această familie. Au murit în acelaşi fel toţi trei; iată părul ultimului dintre ei. Avea treisprezece ani când s-a omorât pentru mine. Vi se pare ciudat, nu-i aşa?

O! era o rasă cu totul deosebită, de nebuni, dacă vreţi, dar de nebuni fermecători, de nebuni din dragoste.

Toţi, din tată în fiu, aveau pasiuni violente, elanuri puternice ale întregii fiinţe care îi împingeau la lucrurile cele mai exaltate, la devotamente fanatice, chiar şi la crime. Acest fel de-a fi exista în ei aşa cum devoţiunea înflăcărată există în unele suflete. Cei care se fac călugări nu sunt la fel cu craii de salon. Se spunea în familie: „Iubăreţ ca un Santéze”. Ghiceai acest lucru doar văzându-i. Toţi aveau părul creţ, coborât pe frunte, barba frizată şi ochi mari, a căror privire te străpungea şi te tulbura fără să ştii de ce.

Bunicul celui a cărui amintire o vedeţi aici, după multe aventuri, dueluri şi răpiri de femei, la vreo şaizeci şi cinci de ani s-a îndrăgostit nebuneşte de fiica fermierului său. I-am cunoscut pe amândoi. Ea era blondă, palidă, distinsă, şi vorbea lent cu o voce moale şi o privire atât de blândă încât ai fi putut crede că este privirea unei madone. Domnul a adus-o la el şi a fost atât de captivat încât nu mai putea să se despartă de ea nici măcar un minut. Fiica şi nora lui, care locuiau la castel, considerau acest lucru foarte natural, atât de tradiţională era iubirea în această casă. Când era vorba despre pasiune, nimic nu le mira şi dacă se vorbea în prezenţa lor despre iubiri contrariate, despre amanţi despărţiţi, chiar despre răzbunare după trădări, spuneau amândouă, pe acelaşi ton dezolat: „Oh! cât o fi suferit el (sau ea) pentru a ajunge aici!” Doar atât. Erau înduioşate de dramele sufleteşti şi nu se indignau niciodată, chiar când acestea erau criminale.

Or, într-o toamnă, un tânăr, domnul de Gradelle, invitat la vânătoare, o răpi pe tânăra femeie.

Domnul de Santeze a rămas calm, ca şi cum nimic nu se petrecuse; dar, într-o dimineaţă, l-au găsit spânzurat, în cuşcă, în mijlocul câinilor.

Fiul lui muri în acelaşi fel, într-un hotel, la Paris, în timpul unei călătorii pe care a făcut-o în 1841, după ce fusese înşelat de o cântăreaţă de operă.

Lăsa în urmă un copil în vârstă de doisprezece ani şi o văduvă, sora mamei mele. Aceasta a venit cu copilul la

tatăl meu, pe domeniul nostru de la Bertillon. Aveam atunci şaptesprezece ani.

Nici nu vă puteţi imagina cât de uimitor şi de precoce era acest mic Santeze. S-ar fi spus că toate tandreţile, toate exaltările neamului său se adunaseră în acest ultim reprezentant. Visa tot timpul şi se plimba singur ore întregi, pe o alee mare de ulmi care se întindea de la castel până la pădure. îl priveam de la fereastră pe acest băieţel sentimental, care mergea cu paşi gravi, se oprea pentru a privi în sus ca şi cum vedea şi înţelegea şi care simţea lucruri care nu erau pentru vârsta lui.

Adesea, după cină, în nopţile senine, îmi spunea: „Hai să visăm, verişoaro...” Şi plecam împreună în parc. Se oprea brusc în dreptul luminişurilor unde plutea acel abur alb, acea vată cu care luna împodobeşte poienile din păduri şi, strângându-mi mâna, îmi spunea: „Priveşte asta, priveşte usta! Dar tu nu mă înţelegi, o simt. Dacă m-ai înţelege, am fi fericiţi. Trebuie să iubeşti pentru a înţelege”. Râdeam şi-l îmbrăţişam pe acest puşti care mă adora.

Tot adesea, după cină, mergea să se aşeze pe genunchii mamei mele: „Hai mătuşă, îi spunea el, spune-mi poveşti de dragoste”. În glumă, mama mea îi povestea toate legendele familiei, toate aventurile pasionate ale bărbaţilor din familia lui; cita mii şi mii din acestea, adevărate sau false. Doar reputaţia îi pierduse pe toţi aceşti bărbaţi; îşi băgaseră în cap şi îşi făceau un titlu de glorie din a nu lăsa să fie dezminţită faima casei lor.

Micuţul se exalta la auzul acestor poveşti tandre sau teribile şi uneori bătea din mâini repetând: „Şi eu, şi eu ştiu să iubesc mai bine decât ei toţi!”

Atunci îmi făcu curte, o curte timidă şi profund tandră, de care râdeam, atât era de amuzant. În fiecare dimineaţă aveam flori culese de el, şi în fiecare seară, înainte de a urca în camera mea, îmi săruta mâna murmurând: „Te iubesc”.

Am fost vinovată, foarte vinovată, şi plâng încă din

această cauză, am făcut penitenţă toată viaţa mea şi am rămas fată bătrână, sau mai degrabă am rămas logodnică-văduvă, văduva lui. Această tandreţe puerilă mă amuza şi chiar îl întărâtam; am fost cochetă, seducătoare, aşa cum

A

eşti cu un bărbat, mângâietoare şi perfidă. Îl înnebuneam pe acest copil. Pentru mine era un joc şi un divertisment vesel pentru mama lui şi pentru mama mea. Avea doisprezece ani! Gândiţi-vă! cine ar fi luat în serios această pasiune de copil? îl sărutam cât voia; i-am scris chiar şi bileţele dulci pe care le citeau mamele noastre; îmi răspundea prin scrisori, scrisori înflăcărate, pe care le-am păstrat. Credea că legătura noastră amoroasă este intimă, considerându-se bărbat. Uitaserăm că este un Santeze.

Acest lucru a durat aproape un an. Într-o seară, în parc, căzu la picioarele mele şi, sărutându-mi cu un elan furios poala rochiei, repeta: „Te iubesc, te iubesc, te iubesc cu preţul vieţii. Dacă mă înşeli vreodată, înţelegi, dacă mă părăseşti pentru un altul, voi face ca tatăl meu...”. Şi adăugă cu o voce profundă ce-ţi dădea fiori: „Ştii ce a făcut el!”

Apoi, cum eu rămăsesem mută, se ridică de jos şi, înălţându-se pe vârful picioarelor pentru a ajunge la urechea mea, căci eram mai înaltă decât el, îmi modulă numele, numele mic: Geneviève! pe un ton atât de dulce, atât de frumos, atât de tandru, încât am frisonat până la vârful picioarelor.

Am bâlbâit: „Să ne întoarcem, să ne întoarcem!” Nu mai spuse nimic şi mă urmă; dar, cum tocmai urma să urcăm treptele peronului, mă opri: „Ştii, dacă mă părăseşti, mă omor”.

Am înţeles că mersesem prea departe de data aceasta şi am devenit mai rezervată. Pentru că îmi făcea reproşuri într-o zi, i-am răspuns: „Eşti prea mare pentru a glumi şi prea mic pentru o iubire serioasă. Te voi aştepta”.

Astfel consideram că nu mai am nicio obligaţie faţă de el.

Toamna, a fost trimis la internat. Vara următoare, când s-a întors, aveam un logodnic. A înţeles imediat şi, timp de opt zile, a avut un aer atât de gânditor încât am fost foarte îngrijorată.

A noua zi, dimineaţa, sculându-mă, am văzut un bileţel strecurat pe sub uşă. L-am luat, l-am deschis şi am citit: „M-ai părăsit şi tu ştii ce ţi-am spus. Ai comandat moartea mea. Pentru că nu vreau să fiu găsit de altcineva, ci de tine, vino în parc în locul unde ţi-am spus anul trecut că te iubesc şi priveşte în sus".

Am simţit că înnebunesc. M-am îmbrăcat repede, repede, şi am alergat, am alergat cu toată viteza până la locul desemnat. Şapca lui de la pension era pe jos, în nămol. Plouase toată noaptea. Am ridicat privirea şi am zărit ceva care se legăna printre frunze, pentru că bătea vântul, bătea tare.

După aceea nu mai ştiu ce am făcut. Probabil că mai întâi am ţipat, poate am leşinat şi am căzut, apoi am alergat la castel. Mi-am revenit în pat, cu mama la căpătâiul meu.

Am crezut că am visat totul într-un delir îngrozitor. Am bâlbâit: „Şi Gontran?..." Nu mi-a răspuns. Era deci adevărat.

Nu am îndrăznit să-l revăd; dar am cerut o şuviţă lungă din părul lui blond... Iat-o aici...

Şi bătrâna domnişoară îşi întinse, cu un gest disperat, mâna care-i tremura.

Apoi, îşi suflă nasul de mai multe ori, îşi şterse ochii şi continuă: „Am rupt logodna... fără să spun de ce... Şi eu... eu am rămas pentru totdeauna... văduva acestui copil de treisprezece ani". Apoi capul îi căzu pe piept şi plânse îndelung cu lacrimi amare.

Şi, pentru că lumea mergea la culcare, un vânător solid, căruia îi tulburase liniştea, îmi şopti la ureche: „Este trist să fii atât de sentimental".

Yveline Samoris

„Contesa Samoris.

— Acea doamnă în negru, acolo?

— Chiar ea, poartă doliu după fiica ei pe care a omorât-o.

— Haide! Ce tot spui?

— O poveste foarte simplă, fără crimă şi fără violenţă.

— Atunci ce?

— Aproape nimic. Se spune că multe curtezane sunt născute pentru a fi femei cinstite şi multe femei considerate cinstite pentru a fi curtezane, nu-i aşa? Or, doamna Samoris, născută curtezană, avea o fiică născută femeie cinstită, asta-i tot.

— Nu înţeleg.

— Îţi explic”.

*

Contesa Samoris este una din acele străine sclipitoare cum sunt cu sutele la Paris, în fiecare an. Contesă unguroaică sau valahă, sau nu ştiu de ce origine, a apărut într-o iarnă într-un apartament din Champs-Élysées, acest cartier de aventurieri, şi şi-a deschis saloanele primului trecător şi primului venit.

Am mers şi eu acolo. De ce? veţi întreba. Nu ştiu prea bine. Mergeam aşa cum mergeau toţi, pentru că acolo se juca, femeile erau uşoare şi bărbaţii necinstiţi. Cunoşti această lume de escroci cu diverse decoraţii, toţi nobili, toţi titraţi, toţi necunoscuţi la ambasade, cu excepţia spionilor. Toţi vorbesc mereu despre onoare, îi citează pe strămoşii lor, îşi povestesc viaţa, lăudăroşi, mincinoşi, trişori, periculoşi precum cărţile lor, înşelători precum numele lor, în fine, o aristocraţie de speţă joasă.

Îi ador pe acei oameni. E interesant să-i pătrunzi, să-i cunoşti, e amuzant să-i asculţi, adesea spirituali, niciodată banali ca funcţionarii publici. Soţiile lor sunt mereu frumoase, cu o mică savoare de ticăloşie străină, cu misterul vieţii lor petrecute poate într-o casă de corecţie. În general, au ochi frumoşi şi un păr extraordinar. Le ador

şi pe ele.

Doamna Samoris este tipul acestor aventuriere, elegantă, coaptă şi încă frumoasă, fermecătoare şi felină; o simţi vicioasă până-n măduva oaselor. Lumea se distra mult la ea: se jucau cărţi, se dansa, se supa... în fine se făcea tot ceea ce constituie plăcerile vieţii mondene.

Avea o fiică, înaltă, minunată, mereu veselă, mereu gata pentru petreceri, râzând mereu din toată inima şi dansând până la epuizare. O adevărată fiică de aventurieră. Dar era o inocentă, o ignorantă, o naivă, care nu credea nimic, nu ştia nimic, nu înţelegea nimic, nu ghicea nimic din tot ce se întâmpla în casa părintească.

„Cum de ştii acest lucru?”

Cum de ştiam? Este cel mai amuzant. Într-o dimineaţă, cineva a sunat la uşa mea şi servitorul a venit să mă anunţe că domnul Joseph Bonenthal vrea să-mi vorbească. Am spus imediat:

„Cine este acest domn?”

Servitorul îmi răspunse:

„Nu prea ştiu, domnule, poate este un servitor”. Într-adevăr, era un servitor care căuta de lucru.

„De unde vii?”

— De la doamna contesă Samoris.

— Ah! Dar casa mea nu seamănă deloc cu a ei.

— Ştiu bine acest lucru, domnule, şi iată de ce aş vrea să lucrez la domnul; m-am săturat de oamenii aceia; trec pe acolo, dar niciunul nu rămâne.

Chiar aveam nevoie de un servitor; l-am luat pe acesta.

După o lună, domnişoara Yveline Samoris murea în mod misterios şi iată toate detaliile acestei morţi pe care le-am aflat de la Joseph, care le ştia şi el de la prietena lui care era servitoarea contesei.

În seara unui bal, doi nou-sosiţi vorbeau în spatele unei uşi. Domnişoara Yveline, care tocmai dansase, se sprijinea de această uşă pentru a se odihni puţin. Nu au văzut-o apropiindu-se; îi auzi spunând:

„Dar cine este tatăl tinerei?

— Se pare că un rus, contele Rouvaloff. Nu se mai vede cu mama.

— Şi alesul de astăzi?

— Acel prinţ englez care este în picioare, lângă fereastră; doamna Samoris îl adoră. Dar se ştie că adoraţiile ei nu durează mai mult de o lună sau de şase săptămâni. În rest, vezi că grupul de prieteni este numeros; aproape toţi simt chemaţi… şi aproape toţi sunt aleşi. Costă cam mult, dar…

— De la cine a luat numele de Samoris?

— De la singurul bărbat pe care poate l-a iubit, un bancher evreu din Berlin care se numea Samuel Morris.

— Bine. Îţi mulţumesc. Acum că sunt informat, înţeleg mai bine. Voi merge drept la ţintă”.

Ce furtună o fi izbucnit în acest cap de tânără dotată cu toate instinctele unei femei cinstite? Ce disperare a tulburat acest suflet simplu? Ce torturi au stins această bucurie continuă, acest râs fermecător, această mare bucurie de a trăi? Ce luptă s-a dat în această inimă tânără până la plecarea ultimului invitat? Iată ce nu-mi putea spune Joseph. Yveline intră brusc în camera mamei ei, care voia să se culce, o dădu afară pe servitoarea care rămase în spatele uşii şi, în picioare, palidă, cu ochii măriţi, spuse:

„Mamă, iată ce-am auzit mai devreme în salon”.

Şi îi povesti cuvânt cu cuvânt ceea ce ţi-am spus.

Stupefiată, contesa nu ştiu mai întâi ce să răspundă. Apoi, negă totul cu energie, inventă o poveste, se jură, îl luă drept martor pe Dumnezeu.

Tânăra se retrase înnebunită, dar fără a fi convinsă.

Şi spionă.

Îmi amintesc perfect schimbarea bizară pe care o suferise. Era tot timpul serioasă şi tristă; şi îşi fixa pe noi ochii ei mari, ca pentru a citi în fundul sufletelor noastre. Nu ştiam ce să credem; se pretindea că-şi caută un soţ, fie definitiv, fie pasager.

A

Într-o seară nu mai avu nicio îndoială: o surprinse pe mama ei. Atunci, cu calm, ca un om de afaceri care pune condiţiile unui contract, spuse:

„Mamă, iată ce am hotărât. Ne vom retrage amândouă într-un orăşel sau la ţară; vom trăi liniştit acolo, cum vom putea. Numai bijuteriile tale sunt o avere. Dacă găseşti să te căsătoreşti cu un bărbat cinstit, cu atât mai bine; şi cu atât mai bine dacă-mi găsesc şi eu unul. Dacă nu eşti de acord, mă voi omorî”.

De data aceasta contesa o trimise la culcare pe fiica ei şi îi interzise să mai reia vreodată această lecţie nepotrivită în gura ei.

Yveline răspunse:

„Îţi dau o lună de gândire. Dacă într-o lună nu ne-am schimbat modul de viaţă, mă voi omorî, pentru că nu există o altă soluţie onorabilă pentru viaţa mea”.

Şi plecă.

După o lună, se dansa şi se mânca încă în casa Samoris.

Atunci, Evelyne pretinse că o dor dinţii şi trimise să-i cumpere, de la un farmacist din vecinătate, câteva picături de cloroform. A doua zi, făcu acelaşi lucru; de fiecare dată când ieşea, îşi cumpăra chiar ea doze nesemnificative de narcotic. Umplu o sticluţă.

Într-o dimineaţă, au găsit-o în patul ei, rece deja, cu o mască de bumbac pe faţă.

Sicriul a fost acoperit cu flori, biserica îmbrăcată în alb. A fost multă lume la ceremonia funebră.

Ei bine! într-adevăr, dacă aş fi ştiut – dar nu ştim niciodată – m-aş fi căsătorit cu fata aceea. Era foarte frumoasă.

*

„Ce s-a întâmplat cu mama ei?

— Oh! a plâns mult. A reînceput doar de opt zile să-şi primească intimii.

— Şi ce s-a spus pentru a explica această moarte?

— S-a vorbit despre o sobă perfecţionată care s-ar fi

defectat. Cum accidentele provocate de aceste aparate făcuseră vâlvă cândva, nu era nimic de necrezut în această poveste”.

Micuţa Roque i

Poştaşul Mederic Rompel, pe care oamenii din ţinut îl numeau familiar Mdderi, plecă la ora obişnuită de la poşta din Rouy-le Tour. După ce traversă orăşelul cu pasul lui mare de fost militar, merse mai întâi peste câmpul din Villaume pentru a ajunge la marginea râului Brindille care, urmând firul apei, îl ducea în satul Carvelin unde începea să distribuie corespondenţa.

Mergea repede, de-a lungul râului îngust, care făcea spumă, grohăia, fierbea şi curgea în matca lui de ierburi, sub o boltă de sălcii. Pietroaiele, care opreau cursul apei, aveau în jurul lor un cerc de apă, un fel de cravată terminată cu un nod de spumă. Pe alocuri, erau cascade de un picior, adesea invizibile, care făceau sub frunze, sub liane, sub un acoperiş de verdeaţă, un zgomot puternic furios şi blând; mai departe, cum malurile se lărgeau, întâlneai un lac liniştit în care înotau păstrăvi printre ierburile care unduiesc pe fundul râurilor liniştite.

Mederic mergea mereu fără să vadă nimic şi nu se gândea decât la un lucru: „prima scrisoare este pentru familia Poivron, apoi am una pentru domnul Renardet; trebuie deci să traversez pădurea”.

Bluza lui albastră, strânsă în talie cu o curea de piele neagră, trecea într-un mod rapid şi regulat peste gardul verde de sălcii; şi bastonul lui, un baston solid din ilex, mergea alături de el în ritmul mişcării picioarelor. Traversă deci râul Brindille pe un pod făcut dintr-un singur copac, aruncat de pe un mal pe celălalt, având drept unică balustradă o funie fixată pe doi stâlpi înfipţi în cele două maluri.

Pădurea, care aparţinea domnului Renardet, primarul din Carvelin şi cel mai mare proprietar din partea locului, era un fel de pădure cu copaci bătrâni, imenşi, drepţi ca nişte coloane, şi se întindea, pe o lungime de o jumătate de

leghe, pe malul stâng al râului care servea drept graniţă pentru această enormă boltă de frunziş. De-a lungul apei, crescuseră arbuşti mari, încălziţi de soare; dar în pădure găseai doar muşchi, un muşchi gros, tandru şi moale, care răspândea în aerul încremenit un uşor miros de mucegai şi de crengi moarte.

Mederic încetini pasul, îşi scoase şapca neagră ornată cu un şiret roşu şi îşi şterse fruntea, căci era deja foarte cald pe câmp, deşi nu era încă ora opt dimineaţa.

Abia îşi pusese din nou şapca şi îşi reluase mersul accelerat când zări, la poalele unui copac, un cuţit, un cuţitaş de copil. Pe când îl ridica, descoperi şi un degetar, apoi, doi paşi mai departe, o cutiuţă cu ace.

Luând aceste obiecte, se gândi: „Le voi încredinţa domnului primar”. Şi îşi continuă drumul. Acum însă privea atent, aşteptându-se să mai găsească şi altceva.

Deodată, se opri brusc, ca şi cum s-ar fi lovit de o bară de lemn; la zece paşi în faţa lui zăcea, întins pe spate, pe muşchi, un corp de copil, complet dezbrăcat. Era o fetiţă de aproximativ doisprezece ani. Avea braţele deschise, picioarele desfăcute, faţa acoperită cu o batistă. Puţin sânge îi păta coapsele.

Mederic începu să avanseze pe vârful picioarelor, ca şi cum s-ar fi temut să facă zgomot, temându-se de un posibil pericol; privi cu ochii larg deschişi.

Ce se întâmpla? Dormea, desigur. Apoi se gândi că nu dormi aşa, complet dezbrăcat, la ora şapte şi jumătate dimineaţa, sub copaci răcoroşi. Înseamnă că era moartă şi el se afla în prezenţa unei crime. La gândul acesta, un frison rece îi alergă pe spate, deşi era un fost soldat. Şi-apoi, o crimă era un lucru atât de rar în ţinut, şi mai ales omorârea unui copil, încât nu-i venea să creadă. Ea nu avea nicio rană, doar acest sânge închegat pe coapsă. Deci cum o omorâse?

Se oprise lângă ea; o privea, sprijinit în baston. Sigur o cunoştea, pentru că-i cunoştea pe toţi oamenii din localitate; dar, neputând să-i vadă faţa, nu-i putea ghici

numele. Se aplecă pentru a da la o parte batista care-i acoperea faţa; se opri, cu mâna întinsă, reţinut de un gând.

Avea dreptul să mişte ceva din starea cadavrului înaintea constatărilor justiţiei? îşi imagina justiţia ca un fel de general căruia nu-i scapă nimic şi care dă aceeaşi importanţă unui nasture pierdut sau unei lovituri de cuţit în burtă. Poate sub această batistă vor găsi o probă capitală; era o probă care-şi putea pierde din valoare atinsă de o mână nepricepută.

Atunci, se ridică pentru a alerga la domnul primar; dar un alt gând îl opri din nou. Dacă, din întâmplare, fetiţa mai trăia, nu putea să o lase aşa. Îngenunche, uşor, destul de departe de ea, din prudenţă, şi întinse mâna spre piciorul ei. Era rece, îngheţat, acel rece teribil care face înspăimântătoare carnea moartă şi care nu lasă nicio îndoială. Aşa cum a spus mai târziu, la această atingere, poştaşul îşi simţi stomacul întors pe dos şi saliva uscată în gură. Ridicându-se brusc, începu să alerge prin pădure spre casa domnului Renardet

Mergea cu pas alert, cu bastonul sub braţ, cu pumnii strânşi, cu capul înainte; şi geanta de piele, plină cu scrisori şi ziare, îi lovea cadenţat mijlocul.

Casa primarului se afla la capătul pădurii care-i servea de parc şi o parte din ziduri erau udate de un iaz mic, format de râul Brindille în acest loc.

Era o casă mare şi pătrată, din piatră gri, foarte veche, supusă odinioară unor asalturi, şi care se termina cu un turn enorm, înalt de douăzeci de metri, cu baza în apă.

De la înălţimea acestei citadele era supravegheat altă dată întregul ţinut. Era numit tumul Vulpii (Renard), fără să se ştie de fapt de ce; se spunea că de la această denumire venea sigur numele de Renardet pe care-l purtau proprietarii acestui fief rămas în aceeaşi familie de peste două sute de ani. Căci familia Renardet făcea parte din acea burghezie aproape nobilă, pe care o întâlneai în provincii înainte de Revoluţie.

Poştaşul intră precipitat în bucătăria unde mâncau servitorii şi strigă: „Domnul primar s-a sculat? Trebuie să-i vorbesc imediat”. Mederic era cunoscut ca un om cu greutate şi autoritate şi au înţeles de îndată că se petrecuse ceva grav.

Anunţat, domnul Renardet ordonă să fie adus la el. Poştaşul, palid şi cu respiraţia tăiată, cu şapca în mână, îl găsi pe primar aşezat la o masă lungă acoperită cu hârtii împrăştiate.

Era un bărbat solid şi înalt, greu şi roşu, puternic ca un taur şi foarte iubit în localitate, deşi era excesiv de violent, în vârstă de aproape patruzeci de ani şi văduv de şase luni, trăia ca un nobil pe pământurile sale. Temperamentul lui impetuos îl băgase adesea în lucruri penibile din care-l scoteau întotdeauna magistraţii din Rouy-le-Tour, ca nişte prieteni indulgenţi şi discreţi. Într-o zi, nu-l aruncase din scaunul său pe vizitiul diligenţei pentru că fusese cât pe ce să-l omoare pe Micmac, câinele lui de vânătoare? Nu-i rupsese el coastele unui paznic de vânătoare care l-a apostrofat pentru că traversase, cu puşca în mână, terenul aparţinând unui vecin? Nu-l luase de guler pe subprefectul care se oprise în sat în timpul unui tur administrativ calificat de domnul Renardet drept turneu electoral? Căci el se opunea guvernului în numele unei tradiţii de familie.

Primarul întrebă: „Ce este, Mederic?

— Am găsit o fetiţă moartă în pădurea dumneavoastră”. Renardet se ridică în picioare, cu faţa roşie ca o cărămidă:

„Ce spui?... O fetiţă?

— Da, dom’le, o fetiţă, dezbrăcată complet, pe spate, cu sânge, moartă, chiar moartă”.

Primarul înjură: „Dumnezeul mă-sii! pariez că este micuţa Roque. Tocmai am fost anunţat că aseară nu s-a întors acasă. Unde ai descoperit-o?”

Poştaşul preciză locul, dădu detalii, se oferi să-l însoţească acolo pe primar.

Dar Renardet spuse brusc: „Nu, nu am nevoie de tine. Trimite-i imediat la mine pe paznicul de plantaţii, pe secretarul de la primărie şi pe medic, şi continuă-ţi turul! Hai, repede, repede şi spune-le că ne întâlnim în pădure”.

Poştaşul, om de armată, se supuse şi se retrase, furios şi decepţionat că nu va asista la constatări.

Ieşi şi stăpânul, îşi luă pălăria, o pălărie mare şi moale, din fetru gri, cu boruri foarte late, şi se opri pentru câteva secunde pe pragul casei. În faţa lui se întindea un gazon imens pe care străluceau trei pete mari – roşie, albastră şi albă –, trei coşuri mari cu flori, unul în faţa casei şi celelalte pe laterale. Mai departe, se înălţau până la cer primii arbori din pădure, în timp ce, la stânga, pe deasupra râului Brindille lărgit în dreptul iazului, se zăreau câmpiile lungi, un adevărat ţinut verde şi plat, întrerupte de rigole şi garduri de sălcii, asemănătoare unor monştri, pitici şi bondoci, mereu cu ramurile nefolositoare tăiate şi susţinând pe un trunchi enorm şi scurt un strat fremătător de ramuri subţiri.

La dreapta, în spatele grajdurilor, magaziilor, tuturor clădirilor care depindeau de proprietate, începea satul, bogat, populat de crescători de vite.

Renardet coborî încet treptele peronului şi, luând-o la stânga, ajunse pe malul apei pe care-l parcurse cu mâinile la spate. Mergea cu capul aplecat; şi, din când în când, privea în jurul lui pentru a vedea dacă nu zăreşte persoanele pe care trimisese să le caute.

Când ajunse sub copaci, se opri, îşi scoase pălăria şi-şi şterse fruntea aşa cum făcuse Mederic; căci soarele arzător de iulie cădea ca o ploaie de foc pe pământ. Apoi primarul începu din nou să meargă, se opri iar, merse din nou. Deodată, aplecându-se, îşi udă batista în râul care curgea la picioarele sale şi o întinse pe cap, sub pălărie. Picături de apă îi curgeau de-a lungul tâmplelor, pe urechile încă vineţii, pe gâtul puternic şi roşu şi intrau, una după alta, sub gulerul alb al cămăşii.

Cum nu apărea nimeni, bătu din picior, apoi strigă:

„Hei! hei!”

O voce îi răspunse la dreapta: „Hei! hei!”

Şi medicul apăru de sub copaci. Era un omuleţ slab, fost chirurg militar, considerat capabil în împrejurimi. Şchiopăta, fiind rănit în timpul armatei, şi se ajuta de un baston pentru a merge.

Îi zăriră apoi pe paznicul de plantaţii şi pe secretarul primăriei, care, anunţaţi în acelaşi timp, sosiră împreună. Aveau chipurile speriate şi alergau gâfâind, mergând şi alergând rând pe rând pentru a se grăbi şi-şi agitau atât de tare braţele încât păreau că-şi îndeplinesc sarcina mai mult cu ele decât cu picioarele.

Renardet îi spuse medicului: „Ştii despre ce este vorba?

— Da, un copil mort găsit în pădure de Mederic.

— Bine. Să mergem!”

Începură să meargă alături, urmaţi de cei doi bărbaţi. Pe muşchi, paşii lor nu făceau niciun zgomot; privirile lor căutau acolo, în faţa lor.

Doctorul Labarbe întinse brusc braţul: „Priviţi, iată-l!”

Foarte departe, sub copaci, se zărea ceva deschis. Dacă nu ar fi ştiut ce era, nu ar fi ghicit. Părea ceva strălucitor şi atât de alb încât ai fi crezut că este o rufă căzută; căci o rază de soare, strecurată printre ramuri, lumina carnea palidă cu o linie mare şi oblică peste pântec. Apropiindu-se, distingeau puţin câte puţin capul acoperit întors spre apă şi cele două braţe întinse ca pentru o crucificare.

„Îmi este foarte cald”, spuse primarul.

Şi, aplecându-se spre apa râului Brindille, îşi udă din nou batista pe care o puse iar pe frunte.

Medicul iuţea pasul, interesat de descoperire. Îndată ce fu lângă cadavru, se aplecă pentru a-l examina, fără să-l atingă. Îşi pusese nişte ochelari fără braţe, ca atunci când priveşti un obiect curios, şi se învârti lent înjur.

Fără să se ridice spuse: „Viol şi asasinat pe care le

vom constata imediat. Această fetiţă este de altfel aproape o femeie, uitaţi-vă la bustul ei”.

Cei doi sâni, destul de tari deja, se lăsaseră peste piept, muiaţi de moarte.

Medicul ridică uşor batista care acoperea faţa. Aceasta apăru neagră, îngrozitoare, cu limba scoasă, cu ochii ieşiţi din orbite. El continuă: „E clar. A fost strangulată după ce-a fost violată”.

Palpă gâtul: „Strangulată cu mâinile fără să lase nicio urmă deosebită, nici urmă de unghie, nici amprenta degetului. Foarte bine. Într-adevăr, este micuţa Roque”.

Puse cu delicateţe batista la loc: „Nu am nimic de făcut; este moartă de cel puţin douăsprezece ore. Trebuie anunţat Parchetul”.

În picioare, cu mâinile la spate, Renardet privea fix micuţul corp întins pe iarbă: Murmură: „Ce nenorocit! Ar trebui să-i găsim hainele”.

Medicul pipăia mâinile, braţele, gambele. Spuse: „Sigur tocmai se scăldase. Ar trebui să fie pe malul apei”.

Primarul ordonă: „Tu, Principe (era secretarul primăriei) vei merge să cauţi hainele de-a lungul râului. Tu, Maxime (era paznicul de plantaţii), tu vei alerga la Rouy-le-Tour şi-l vei aduce pe judecătorul de anchetă şi pe jandarmi. Trebuie să fie aici peste o oră. Înţelegi”.

Cei doi bărbaţi plecară repede şi Renardet îi spuse doctorului: „Ce ticălos a putut să facă un asemenea lucru în acest ţinut?”

Medicul şopti: „Cine ştie? Toată lumea este capabilă să facă asta. Toată lumea în particular şi nimeni în general. Nu contează. Trebuie să fie vreun vagabond, vreun muncitor fără lucru. De când suntem în Republică, nu întâlneşti decât asemenea oameni pe drumuri”.

Amândoi erau bonapartişti.

Primarul spuse din nou: „Da, nu poate fi decât un străin, un trecător, un vagabond fără niciun căpătâi...”

Medicul adăugă cu un zâmbet aparent: „Şi fără femeie. Neavând nici mâncare, nici casă, şi-a procurat

restul. Nu se ştie că există oameni pe pământ capabili de o tocmeală la un moment dat? Ştiai că această fetiţă dispăruse?”

Şi cu vârful bastonului atingea, unul după altul, degetele înţepenite ale moartei, apăsându-le aşa cum apeşi clapele unui pian.

„Da. Mama ei a venit să mă caute ieri, în jurul orei nouă seara, pentru că fetiţa nu se întorsese la ora şapte pentru a mânca. Am strigat-o pe drumuri până la miezul nopţii; dar nu ne-am gândit la pădure. Trebuia să fie lumină pentru a face cercetări cu adevărat utile.

— Vrei o ţigară? întrebă medicul.

— Mulţumesc, n-am chef să fumez. Mă impresionează să văd aşa ceva”.

Rămăseseră amândoi în picioare în faţa acestui corp firav de adolescentă, atât de palid pe muşchiul închis la culoare. O muscă mare cu burta bleu, care se plimba de-a lungul coapsei, se opri pe petele de sânge, plecă din nou, urcând, parcurgând partea laterală a corpului cu mersul ei vioi şi sacadat, se căţără pe un sân, apoi coborî pentru a-l explora pe celălalt, căutând ceva de băut pe această moartă. Cei doi bărbaţi priveau acest punct negru care rătăcea.

Medicul spuse: „Ce frumos arată o muscă pe piele. Doamnele din secolul trecut aveau dreptate să-şi lipească una pe faţă. De ce s-a pierdut acest obicei?”

Primarul părea să nu-l audă deloc, pierdut în gândurile lui.

Dar, surprins de un zgomot, se întoarse brusc. O femeie cu bonetă şi şorţ albastru alerga pe sub copaci. Era mama, Roque. Imediat ce-l zări pe primar, începu să urle: „Fetiţa mea, unde este fetiţa mea?” Era atât de înnebunită încât nu se mai uita pe jos. Deodată o văzu, se opri brusc, îşi lipi mâinile şi îşi ridică braţele, scoţând un ţipăt ascuţit şi sfâşietor, un ţipăt de fiară mutilată.

Apoi se repezi spre corp, căzu în genunchi şi, ca şi cum ar fi smuls-o, ridică batista care-i acoperea faţa. Când

văzu acest chip înspăimântător, negru şi convulsionat, se ridică dintr-o mişcare, apoi căzu cu faţa la pământ, scoţând în grosimea muşchiului ţipete îngrozitoare şi neîntrerupte.

Corpul ei mare şi slab, pe care hainele se lipeau, palpita scuturat de convulsii. I se vedeau gleznele osoase şi gambele slabe, acoperite de ciorapi groşi, tremurau îngrozitor; şi râcâia pământul cu degetele îndoite ca pentru a face o gaură şi a se ascunde în ea.

Impresionat, medicul şopti: „Biata bătrână!" Renardet avu în burtă un zgomot ciudat; apoi scoase un fel de strănut zgomotos care-i ieşi pe nas şi pe gură în acelaşi timp; scoţându-şi batista din buzunar, începu să plângă în ea, tuşind, hohotind şi suflându-şi nasul zgomotos. Bâlbâi: „Nemaipomenit... nemaipomenit... nemaipomenit, în numele lui Dumnezeu, cine-i porcul care a făcut asta? Aş vrea să-l văd ghilotinat..."

Dar Principe reapăru, cu un aer dezolat şi cu mâinile goale. Şopti: „N-am găsit nimic, dom'le primar, absolut nimic nicăieri".

Celălalt, buimăcit, răspunse cu o voce groasă, înecată în lacrimi: „Ce n-ai găsit?

— Hainele fetiţei.

— Ei bine... ei bine... mai caută... şi... şi găseşte-le... sau „vei avea de-a face cu mine!"

Ştiind că nu te poţi opune primarului, bărbatul plecă descurajat, aruncând spre cadavru o privire piezişă şi speriată.

Voci îndepărtate se ridicau dintre copaci, o rumoare confuză, zgomotul unei mulţimi care se apropia; căci Mederic, în turul său, dăduse vestea din uşă în uşă. Mai întâi stupefiaţi, oamenii din localitate vorbiseră în stradă despre acest lucru, de pe un prag pe altul; apoi s-au adunat; au bârfit, au discutat, au comentat evenimentul timp de câteva minute; acum veneau să vadă.

Soseau în grupuri, puţin nehotărâţi şi nelinişţiţi de teama primei emoţii. Când au zărit corpul, s-au oprit, neîndrăznind să mai înainteze şi vorbind încet. Apoi

îndrăzniră, făcură câţiva paşi, se opriră din nou, înaintară din nou, şi, în curând, formară în jurul moartei, al mamei, al medicului şi al lui Renardet, un cerc gros, agitat şi zgomotos, care se strângea din cauza împingerilor subite ale ultimilor veniţi.

Curând ajunseră lângă cadavru. Câţiva chiar se aplecară pentru a-l atinge. Medicul îi îndepărtă. Dar primarul, ieşit brusc din toropeală, se înfurie şi, apucând bastonul doctorului Labarbe, se aruncă asupra celor pe care-i conducea bâiguind: „Căraţi-vă… căraţi-vă… grămadă de brute… căraţi-vă…!” Într-o secundă cordonul de curioşi se lărgi cu două sute de metri.

Mama fetiţei se ridicase în picioare, se întorsese, se aşezase şi acum plângea în mâinile care-i acopereau faţa.

A

În mulţime, se discuta despre crimă; ochii avizi ai băieţilor explorau acest corp tânăr şi dezbrăcat. Renardet îşi dădu seama de acest lucru, şi, scoţându-şi brusc sacoul de pânză, îl aruncă peste fetiţă, care dispăru cu totul sub haina cea mare.

Curioşii se apropiau încet; pădurea se umplea de lume; o rumoare continuă de voci urca de sub frunzişul des al copacilor mari.

Doar în cămaşă, primarul stătea în picioare, cu bastonul în mână, într-o poziţie de luptă. Părea exasperat de această curiozitate a oamenilor şi repeta: „Dacă vreunul dintre voi se apropie, îi sparg capul ca unui câine”.

Ţăranilor le era foarte teamă de el; rămăseseră la distanţă. Doctorul Labarbe, care fuma, se aşeză lângă mama fetiţei, îi vorbi, căutând să-i distragă atenţia. Bătrâna îşi luă mâinile de pe faţă şi răspunse cu un flux de cuvinte înlăcrimate, golindu-şi durerea într-un noian de cuvinte. Povesti despre viaţa ei, despre căsătorie, despre moartea soţului ei, paznic de vite, omorât pe loc de coamele unui taur, despre copilăria fetei ei, despre viaţa ei nefericită de văduvă cu un copil şi fără venituri. N-o mai avea decât pe micuţa ei Louise; o omorâse; o omorâse în

această pădure. Pe neaşteptate, vru o să revadă şi, târându-se în genunchi până la cadavru, ridică un colţ al hainei care o acoperea; apoi, căzu din nou şi începu să urle. Mulţimea tăcea, privind cu lăcomie toate gesturile mamei.

Brusc se stârni o mare agitaţie; Cineva striga: „Jandarmii, jandarmii”.

Doi jandarmi apărură în depărtare, sosind la trap, escortându-i pe căpitanul lor şi pe un domn scund, cu perciuni roşcaţi, care, pe o iapă albă, se mişca precum o maimuţă.

Paznicul de plantaţii tocmai îl găsise pe domnul Putoin, judecătorul de anchetă, în momentul în care acesta urcase pe cal pentru a-şi face plimbarea zilnică, pentru că el îşi dădea aere de cavaler frumos, spre marea distracţie a ofiţerilor.

Coborî cu căpitanul, strânse mâna primarului şi doctorului, aruncând o privire curioasă asupra sacoului de pânză care acoperea corpul culcat sub el.

Când fu pus la curent cu faptele, îndepărtă mai întâi oamenii pe care jandarmii îi alungară din pădure, dar care reapărură imediat pe câmp, şi care formară, de-a lungul râului Brindille, pe malul celălalt, un gard, un gard mare de capete excitate şi agitate.

La rândul lui, medicul dădu explicaţii pe care Renardet le scria cu creionul în agenda lui. Toate constatările au fost făcute, înregistrate, şi comentate fără să ducă la vreun rezultat. Principe se întorsese şi el fără să fi găsit vreo urmă de haine.

Această dispariţie surprindea pe toată lumea, nimeni neputând să-şi explice acest lucru decât printr-un furt. Şi cum aceste vechituri nu valorau nici măcar douăzeci de centime, furtul în sine era inadmisibil.

Chiar şi judecătorul de anchetă, primarul, căpitanul şi doctorul începură şi ei să caute de-a lungul râului, doi câte doi, dând la o parte şi cele mai mici ramuri.

Renardet îi spunea judecătorului: „Cum se face că

acest ticălos a ascuns sau a luat cu el hainele, dar a lăsat corpul în aer liber, la vedere?”

Celălalt, viclean şi perspicace, răspunse: „Ei, ei! O fi şiret? Această crimă a fost comisă fie de o brută, fie de un ticălos şiret. În orice caz, vom reuşi să-l descoperim”.

Un zgomot de vehicul îi făcu să întoarcă capul. Erau substitutul, medicul şi grefierul de la tribunal care soseau şi ei. Reîncepură cercetările discutând cu însufleţire.

Deodată, Renardet spuse: „Ştiţi că vă invit la masă?” Toată lumea acceptă zâmbind şi judecătorul de anchetă, considerând că sunt destul de ocupaţi în acea zi cu micuţa Roque, se întoarse spre primar:

„Pot să duc corpul la dumneavoastră, nu-i aşa? Aveţi o cameră unde să o ţineţi până diseară”.

Celălalt se tulbură, bâlbâind: „Da, nu... nu... De fapt, aş prefera să nu fie dus la mine... din cauza... din cauza servitorilor... care... care vorbesc deja despre strigoi în... în tumul meu, în tumul lui Renard... Ştiţi... N-ar mai rămâne niciunul... Nu... Prefer să nu-l am la mine acasă”.

Magistratul începu să zâmbească: „Bine... îl voi trimite direct la Rotty pentru examenul legal. Întorcându-se spre substitut, spuse: „Pot folosi maşina dumneavoastră, nu-i aşa?

— Da, desigur”.

Toată lumea se întoarse la cadavru. Mama fetiţei, aşezată acum lângă fiica ei, o ţinea de mână şi se uita înainte, cu o privire confuză şi năucă. Cei doi medici încercară să o ia de acolo ca să nu vadă când este luat corpul micuţei, dar ea înţelese imediat ce urmau să facă şi, aruncându-se peste corp, îl strânse în braţe. Lungită peste el, striga: „Nu-l veţi lua, este al meu, acum este al meu. Mi-a omorât-o, vreau s-o păstrez, n-o veţi lua!”

Toţi bărbaţii, tulburaţi şi nehotărâţi, stăteau în picioare în jurul ei. Renardet se aşeză în genunchi, pentru a-i vorbi: „Ascultă, Roque, trebuie să o luăm pentru a afla cine a omorât-o; altfel, nu vom şti. Trebuie să-l căutăm pentru a-l pedepsi. Ţi-o vor da înapoi după ce-l vor găsi, îţi

promit”. Acest motiv o tulbură pe femeie şi cu o ură care se trezea în privirea ei înnebunită, spuse: „Atunci îl vor prinde?

— Da, îţi promit”.

Se ridică, hotărâtă să-i lase pe aceşti oameni să acţioneze. Dar auzindu-l pe căpitan murmurând: „Este surprinzător faptul că nu-i găsim hainele”, o idee nouă, pe care nu o avusese, îi veni brusc în mintea ei de ţărancă şi întrebă: „Unde-i sunt hainele? Sunt ale mele. Le vreau. Unde le-a pus?”

I se explică faptul că erau de negăsit. Atunci ea le ceru cu o încăpăţânare disperată, plângând şi gemând: „Sunt ale mele, le vreau; sunt ale mele, unde sunt?”

Cu cât încercau mai mult să o calmeze, cu atât mai mult ea plângea, se încăpăţâna. Nu mai cerea corpul, voia hainele, hainele fiicei ei, poate atât din lăcomie inconştientă de om sărac pentru care o piesă de argint reprezintă o avere, cât şi din dragoste maternă.

Şi când corpul mic, învelit în pături, pe care au mers să le ia de la Renardet, dispăru în maşină, în picioare sub copaci, bătrâna, sprijinită de primar şi de căpitan, ţipa: „Nu mai am nimic, nu mai am nimic, nu mai am nimic pe lume, nu mai am nimic, nici măcar căciuliţa ei, căciuliţa ei; nu mai am nimic, nu mai am nimic, nici măcar căciuliţa ei”. Preotul tocmai sosise; un preot foarte tânăr, deja gras. Se însărcină să o ducă pe Roque şi plecare împreună spre sat. Durerea mamei se atenua datorită cuvintelor sacre ale ecleziastului, care îi promitea mii de compensaţii. Dar ea repeta întruna: „Dacă aş avea măcar căciuliţa ei”. cramponându-se de această idee care le domina pe toate celelalte.

Renardet strigă de la distanţă: „Mâncaţi cu noi, domnule preot. Peste o oră”.

Preotul întoarse capul şi răspunse: „Cu plăcere, domnule primar. Voi fi la dumneavoastră la ora douăsprezece”.

no

Şi toată lumea se îndreptă spre casa a cărei faţadă gri şi al cărei turn mare, construit pe malul râului Brindille, se zăreau printre ramuri.

Masa dură mult timp; se vorbi despre crimă. Toată lumea fu de aceeaşi părere: fusese înfăptuită de un vagabond, care trecea întâmplător pe acolo, în timp ce micuţa se scălda.

După aceea, magistraţii s-au întors la Rotiy, anunţând că vor veni a doua zi, dis-de-dimineaţă. Medicul şi preotul se întoarseră la ei acasă, în timp ce Renardet, după o lungă plimbare pe câmp, se întoarse în pădure unde se plimbă până noaptea, cu paşi lenţi, cu mâinile la spate.

Se culcă foarte devreme şi, a doua zi, încă dormea, când judecătorul de anchetă pătrunse în camera lui. Îşi freca mâinile; părea mulţumit şi spuse:

„Ah! încă dormiţi! Ei bine, dragul meu, avem noutăţi în această dimineaţă”.

Primarul se aşezase pe pat:

„Ce anume?

— Oh, ceva ieşit din comun. Vă amintiţi cum mama cerea ieri o amintire de la fiica ei, mai ales căciuliţa. Ei bine, deschizând uşa în această dimineaţă, a găsit pe prag, saboţii copilului. Acest lucru dovedeşte că omorul a fost comis de cineva din localitate, de cineva căruia i-a fost milă de ea. În afară de asta, poştaşul Mederic mi-a adus degetarul, cuţitaşul şi cutiuţa cu ace ale moartei. Deci bărbatul, luând hainele pentru a le ascunde, a scăpat obiecte care se aflau în buzunare. În ceea ce mă priveşte, acord importanţă mai ales returnării saboţilor, care indică o anumită cultură morală şi o facultate de înduioşare din partea asasinului. Dacă vreţi, vom trece împreună în revistă principalii locuitori”.

Primarul se ridicase. Sună pentru a i se aduce apă caldă pentru bărbierit. Spse: „Cu plăcere, dar va dura mult şi am putea începe imediat”.

Domnul Putoin încălecase un scaun, continuând astfel, chiar şi în casă, mania lui pentru echitaţie.

În acel moment, Renardet îşi acoperea barba cu o spumă albă, privindu-se în oglindă; apoi, îşi ascuţi briciul pe cureaua de piele şi continuă: „Principalul locuitor din Carvelin se numeşte Joseph Renardet, primar, proprietar bogat, om morocănos care bate paznicii şi vizitiii…”

Judecătorul de anchetă începu să râdă: „Ajunge, să trecem la următorul…

— Al doilea om ca importanţă este domnul Pelledent, adjunct, crescător de vite, şi el proprietar bogat, ţăran şiret, foarte făţarnic, foarte viclean în orice problemă financiară, dar incapabil, după părerea mea, să fi făcut o asemenea ticăloşie”.

Domnul Putoin spuse: „Să continuăm!”

Atunci, în timp ce se rădea şi se spăla, Renardet continuă inspecţia morală a tuturor locuitorilor din Carvelin. După două ore de discuţii, bănuielile lor se opriseră asupra a trei indivizi destul de suspecţi: un braconier numit Cavalle, un pescar de păstrăvi şi de raci numit Paquet şi un supraveghetor de vite numit Clovis.

II

Cercetările au durat toată vara, dar criminalul nu a fost descoperit. Cei bănuiţi şi arestaţi îşi dovediră repede nevinovăţia şi parchetul a trebuit să renunţe la urmărirea vinovatului.

Dar acest asasinat părea să fi impresionat toată localitatea într-un mod cu totul special. Rămăsese în sufletele locuitorilor o nelinişte, o frică vagă, o senzaţie de groază misterioasă, rezultată nu numai din imposibilitatea de a descoperi vreo urmă, ci mai ales de această găsire stranie a saboţilor în faţa uşii lui Roque, a doua zi. Certitudinea că asasinul asistase la constatări, că sigur mai trăia în sat, bântuia spiritele, le obseda, părea să planeze asupra ţinutului ca o ameninţare permanentă.

De altfel, pădurea devenise un loc de temut, evitat, considerată ca fiind bântuită. Odinioară, locuitorii veneau aici să se plimbe în fiecare duminică după-amiază. Se aşezau pe muşchi la poalele arborilor enormi sau mergeau

de-a lungul apei pândind păstrăvii care fugeau sub ierburi. Băieţii jucau un joc cu bile, popice, răsturnau cu paleta o monedă pusă pe un dop, jucau mingea în locurile unde pământul era plan şi bătătorit; fetele, în grupuri de patru sau cinci, se plimbau ţinându-se de braţ, cântând cu vocile lor piţigăiate romanţe care zgâriau urechile, ale căror note false tulburau aerul liniştit şi iritau nervii dinţilor asemeni unor picături de oţet. Acum nimeni nu mai mergea sub bolta deasă şi înaltă, ca şi cum s-ar fi aşteptat să mai găsească vreun cadavru culcat.

Veni toamna, frunzele căzură. Cădeau zi şi noapte, coborau învârtindu-se, rotunde şi uşoare, de-a lungul copacilor mari; începea să se vadă cerul printre ramuri. Uneori, când o rafală de vânt trecea peste vârfuri, ploaia lentă şi continuă se înteţea brusc, devenea o aversă uşor foşnitoare care acoperea muşchiul cu un covor galben, care scrâşnea puţin sub tălpi. Şi murmurul aproape insesizabil, murmurul plutitor, continuu, dulce şi trist al acestei ploi, părea o jelire, şi frunzele care tot cădeau păreau lacrimi, lacrimi mari vărsate de marii copaci trişti, care plângeau zi şi noapte sfârşitul anului, sfârşitul aurorelor călduţe şi a crepusculelor blânde, sfârşitul brizelor calde şi al soarelui luminos, dar poate şi crima pe care o văzuseră comiţându-se la umbra lor, copilul violat şi ucis la poalele lor. Plângeau în tăcerea pădurii pustii şi goale, a pădurii abandonate şi temute, în care probabil rătăcea singur, sufletul fetiţei moarte.

Râul Brindille, cu debitul mărit de furtuni, curgea mai repede, galben şi furios, între malurile uscate, între două garduri de sălcii subţiri şi dezgolite.

Şi iată că brusc Renardet se întoarse să se plimbe prin pădure. În fiecare zi, la lăsarea serii, ieşea din casă, cobora cu paşi lenţi peronul şi mergea sub copaci cu un aer gânditor, cu mâinile în buzunare. Mergea mult timp pe muşchiul umed şi moale, în timp ce o legiune de ciori, venite din împrejurimi pentru a dormi pe vârfurile înalte ale copacilor, se desfăşura în aer, asemenea unei imense

pânze de doliu plutind în vânt, scoţând sunete violente şi sinistre.

Uneori, se aşezau, găurind cu pete negre ramurile încâlcite pe un cer roşu, pe cerul sângeriu al crepusculelor de toamnă. Apoi, brusc, plecau din nou croncănind îngrozitor şi desfăşurându-şi din nou, deasupra pădurii, lungul feston sumbru al zborului lor.

Se abăteau apoi pe vârfurile cele mai înalte şi nu mai croncăneau, în timp ce noaptea tot mai profundă amesteca penele negre cu negrul spaţiului.

Renardet încă mai rătăcea lent, la poalele copacilor; apoi, când tenebrele opace nu-i mai permiteau să meargă, se întorcea acasă, cădea grămadă pe un fotoliu, în faţa şemineului luminos, întinzându-şi spre flacără picioarele umede, din care ieşeau aburi mult timp.

Or, într-o dimineaţă, o veste importantă se împrăştie în ţinut: primarul tăia pădurea.

Douăzeci de tăietori lucrau deja. Începuseră cu partea cea mai apropiată de casă şi avansau repede în prezenţa stăpânului.

Mai întâi, erau tăiate cu toporişca ramurile care se aflau de-a lungul trunchiului. Legaţi de acesta cu un colier de funii, îl cuprind mai întâi cu braţele; apoi, ridicând un picior, îl lovesc puternic cu un vârf ascuţit de oţel fixat de talpă. Vârful ascuţit intră în lemn, rămâne înfipt în acesta, şi omul se ridică deasupra ca pe o treaptă pentru a lovi cu celălalt picior, cu alt vârf ascuţit, pe care se va sprijini din nou pentru a reîncepe cu primul picior.

Şi, la fiecare urcare, el duce mai sus colierul de funie care-l ţine legat de copac; la mijloc îi atârnă toporişca de oţel. El se caţără încet asemenea unui animal parazit care atacă un uriaş, urcă cu greu de-a lungul trunchiului imens, îmbrăţişându-l şi înţepându-l pentru a merge să-l decapiteze.

De îndată ce ajunge la primele ramuri, se opreşte, scoate toporişca ascuţită şi loveşte. Loveşte lent, cu metodă, tăind ramura chiar lângă trunchi; şi brusc, ramura

scârţâie, se îndoaie, se înclină, se smulge şi cade, atingând în căderea ei copacii învecinaţi. Apoi se loveşte de pământ cu un zgomot puternic de lemn rupt şi toate rămurelele se mai mişcă mult timp.

Pământul se acoperea de resturi pe care alţi bărbaţi le tăiau la rândul lor, le legau în mănunchi şi le puneau unele peste altele, în timp ce copacii rămaşi încă în picioare păreau nişte stâlpi imenşi, nişte ţăruşi gigantici amputaţi şi raşi de oţelul ascuţit al toporiştilor.

Şi când cel care tăia ramurile îşi termina treaba, lăsa în vârful trunchiului drept şi subţire colierul de sfoară pe care-l purtase, cobora apoi cu lovituri de pinten de-a lungul copacului fără coroană, pe care tăietorii îl atacau de la bază, cu lovituri puternice care răsunau în restul pădurii.

Când tăietura părea destul de adâncă, scoţând strigăte cadenţate, câţiva oameni trăgeau de funia fixată în vârf şi imensul catarg scârţâia, căzând pe pământ cu un sunet surd şi cu o zguduitură asemănătoare unei lovituri de tun.

Şi pădurea se micşora în fiecare zi, pierzându-şi copacii doborâţi aşa cum o armată îşi pierde soldaţii.

Renardet nu pleca; rămânea acolo de dimineaţa până seara, uitându-se, nemişcat şi cu mâinile la spate, la moartea lentă a pădurii lui. După ce un copac cădea, punea piciorul deasupra, ca peste un cadavru. Apoi, ridica privirile spre următorul cu un fel de nerăbdare secretă şi calmă, ca şi cum ar fi aşteptat sau sperat ceva la sfârşitul acestui masacru.

Totuşi, se apropiau de locul unde micuţa Roque fusese găsită. Într-o seară, la ora crepusculului, au ajuns acolo. Pentru că era întuneric, cerul fiind acoperit, tăietorii au vrut să oprească munca, amânând pentru a doua zi doborârea unui stejar enorm, dar stăpânul se împotrivi şi ceru ca acest colos, care umbrise crima, să fie curăţat de ramuri şi doborât imediat.

După ce fu complet curăţat de ramuri, după ce-i

terminară toaleta de condamnat, după ce muncitorii îi tăiară baza, cinci oameni începură să tragă de funia fixată în vârf.

Copacul rezistă; deşi tăiat până la mijloc, trunchiul lui puternic era tare precum fierul. Cu un fel de salt regulat, muncitorii, toţi împreună, trăgeau funia îndoindu-se până la pământ şi scoteau un icnet gâfâit care le exterioriza şi regla efortul.

În picioare lângă uriaş, doi tăietori stăteau cu toporul în mână ca doi călăi gata să lovească din nou, şi Renardet, nemişcat, cu mâinile pe scoarţă, aştepta căderea cu o emoţie neliniştită şi nervoasă.

Unul dintre oameni îi spuse: „Sunteţi prea aproape, domnule primar; când va cădea, s-ar putea să vă rănească”.

Nu răspunse şi nici nu se îndepărtă; părea gata să apuce chiar el stejarul pentru a-l culca la pământ asemenea unui luptător.

Deodată, se auzi o trosnitură la baza coloanei de lemn înalte, o trosnitură care păru să alerge până în vârf ca o zdruncinătură dureroasă; şi coloana se înclină puţin, gata să cadă, dar rezistând încă. Bărbaţii, excitaţi, îşi încordară braţele şi făcură un efort şi mai mare; şi cum copacul rupt se prăbuşea, Renardet făcu un pas în faţă, apoi se opri, cu umerii ridicaţi pentru a primi lovitura irezistibilă, lovitura mortală care l-ar fi strivit.

Dar, deviind puţin, stejarul îi atinse doar mijlocul, aruncându-l cu faţa în jos la vreo cinci metri.

Muncitorii alergară pentru a-l ridica; se ridicase deja singur în genunchi, ameţit, cu privirile rătăcite şi trecându-şi mâna peste frunte ca şi cum se trezise dintr-un acces de nebunie.

Când fu din nou în picioare, oamenii, surprinşi, îi puseră întrebări, neînţelegând deloc ce făcuse el. Bâlbâindu-se, răspunse că a avut un moment de rătăcire, sau mai degrabă o clipă de întoarcere în copilărie, că-şi imaginase că va avea timp să treacă pe sub copac aşa cum

puştii trec alergând prin faţa atelajelor la trap, că se jucase cu pericolul, că, de vreo opt zile, simţea această dorinţă crescând în el, întrebându-se de fiecare dată când un copac trosnea, gata să cadă, dacă va putea să treacă pe sub el fără să fie atins. Mărturisi că era o prostie; dar toată lumea are aceste minute de rătăcire sau tentaţii de o stupiditate puerilă.

Explica lent, căutându-şi cuvintele, cu o voce surdă; apoi, plecă spunând: „Pe mâine, prieteni, pe mâine!”

Odată intrat în camera lui, se aşeză în faţa mesei, pe care lampa cu abajur o lumina puternic şi, luându-şi capul între mâini, începu să plângă.

Plânse mult timp, apoi îşi şterse ochii, ridică uşor capul şi privi pendula. Nu era încă ora şase. Se gândi: „Am timp înainte de cină” şi merse să încuie uşa. Se întoarse şi se aşeză în faţa mesei; trase sertarul din mijloc, luă de-acolo un revolver şi-l puse peste hârtii, la lumină. Oţelul armei lucea, aruncând reflexe asemănătoare unor flăcări.

Renardet se uită la el câtva timp cu privirea tulbure a unui om beat; apoi se ridică şi începu să meargă.

Mergea de la un capăt la altul al încăperii, şi, din când în când, se oprea, pentru a reîncepe să meargă imediat. Brusc, deschise uşa sălii de baie, muie un prosop în ulciorul cu apă şi îşi udă fruntea, aşa cum făcuse în dimineaţa crimei.

A

Începu din nou să meargă. De câte ori trecea prin faţa mesei, arma strălucitoare îi atrăgea privirea, solicita mâna; dar el pândea pendula şi se gândea: „Mai am încă timp”.

Sună ora şase şi jumătate. Atunci luă revolverul, deschise bine gura, cu o grimasă îngrozitoare, şi împinse arma înăuntru ca şi cum ar fi vrut să o înghită. Rămase aşa câteva secunde, nemişcat, cu degetul pe trăgaci, apoi, brusc, scuturat de un frison de oroare, aruncă pistolul pe covor.

Şi căzu din nou pe fotoliu hohotind de plâns: „Nu pot.

Nu îndrăznesc. Doamne! Doamne! Cum să fac pentru a avea curajul să mă omor?”

Cineva bătu la uşă; se ridică, înnebunit. Un servitor îi spuse: „Cina domnului este gata”. Răspunse: „Bine. Cobor”. Strânse arma, o încuie din nou în sertar, se privi în oglinda de pe şemineu pentru a vedea dacă faţa nu părea prea convulsionată. Era roşu, ca de obicei, poate puţin mai roşu. Iată tot. Coborî şi se aşeză la masă.

Mâncă încet, ca un bărbat care vrea să lungească masa, care nu vrea să fie din nou singur cu el însuşi. Fumă mai multe pipe în salon în timp ce se strângea masa. Apoi urcă în cameră. Imediat ce se închise aici, se uită sub pat. Deschise toate dulapurile, cercetă toate ungherele, scotoci în toate mobilele. Aprinse apoi lumânările de pe şemineu, rotindu-se de mai multe ori, parcurse cu privirea tot apartamentul cu o spaimă care-i crispa chipul, căci el ştia că o va vedea, ca în fiecare noapte, pe micuţa Roque, fetiţa pe care o violase, apoi strangulase.

În fiecare noapte, odioasa viziune reîncepea. Era mai întâi în urechi un fel de bâzâit, ca zgomotul unei batoze sau trecerea îndepărtată a unui tren pe un pod. Începea să gâfâie, să se sufoce şi trebuia să-şi descheie nasturii de la gulerul cămăşii şi cureaua. Mergea pentru a pune sângele în mişcare, încerca să citească, încerca să cânte; inutil, căci, în pofida voinţei lui, gândul i se întorcea la ziua asasinatului, care-i reapărea cu detaliile cele mai secrete, cu toate emoţiile cele mai puternice, de la primul până la ultimul minut.

Sculându-se în acea dimineaţă, dimineaţa acelei oribile zile, simţise un fel de amorţeală şi o migrenă pe care le atribuia căldurii, motiv pentru care rămăsese în camera lui până fusese chemat la masa de prânz. După masă, şi-a făcut siesta; ieşise apoi, spre sfârşitul după-amiezii, pentru a respira briza răcoroasă şi liniştitoare din pădure.

Imediat ce ieşi afară, aerul greu şi fierbinte al câmpiei îl apăsă şi mai mult. Încă sus pe cer, soarele

revărsa pe pământul calcinat, uscat şi însetat, valuri de lumină arzătoare. Nicio adiere nu mişca frunzele. Toate animalele, păsările, chiar şi lăcustele tăceau. Renardet o luă spre copacii mari şi începu să meargă pe muşchi, unde râul Brindille emana puţină răcoare sub imensul acoperiş de ramuri. Dar nu se simţea la largul său. I se părea că o mână necunoscută şi invizibilă îl strângea de gât. Nu se mai gândea aproape la nimic, având de obicei puţine idei în cap. Doar un gând vag îl obseda de trei luni, acela de a se recăsători. Suferea să trăiască singur, suferea moral şi fizic. Obişnuit de zece ani să simtă o femeie lângă el, obişnuit cu permanenta ei prezenţă, cu îmbrăţişarea ei zilnică, simţea o nevoie, o nevoie imperioasă şi confuză a atingerii ei, a sărutului ei regulat. De la moartea doamnei Renardet, suferea încontinuu, fără să înţeleagă de ce, suferea că nu-i mai simţea rochia atingându-i picioarele toată ziua, şi, mai ales, că nu mai putea să se liniştească şi să se cuibărească în braţele ei. Era văduv doar de şase luni şi căuta deja în împrejurimi o tânără sau o văduvă cu care s-ar fi putut căsători după terminarea doliului.

Avea un suflet cast, dar găzduit de un corp puternic de Hercule, şi somnul şi stările de veghe începuseră să fie tulburate de imagini carnale. Le alunga, dar se întorceau şi murmura uneori râzând de el însuşi: „Iată-mă ca sfântul Anton”.

În acea dimineaţă, având mai multe viziuni obsedante, dori brusc să se scalde în apele râului Brindille, pentru a se înviora şi pentru a calma fierbinţeala sângelui. Puţin mai departe, ştia un loc mare şi adânc unde oamenii din localitate veneau uneori vara să se scalde. Merse acolo.

Sălcii dese ascundeau acest bazin limpede unde curentul se odihnea, somnola puţin înainte de a pleca din nou. Apropiindu-se, Renardet crezu că aude un zgomot uşor, un clipocit slab care nu era cel făcut de râu când lovea malurile. Dădu uşor frunzele la o parte şi privi. O fetiţă, complet goală, albă în unda transparentă, lovea apa

cu mâinile, dansând şi învârtindu-se cu mişcări frumoase. Nu mai era copil, nu era încă femeie; era durdulie şi formată, păstrând un aer de puştoaică precoce, crescută repede, aproape coaptă. El nu mai mişca, paralizat de surpriză, de spaimă, cu respiraţia tăiată de o emoţie bizară şi sfâşietoare. Rămase acolo, cu inima bătându-i ca şi cum unul din visele sale senzuale s-ar fi îndeplinit, ca şi cum o zână impură ar fi făcut să apară în faţa lui această fiinţă tulburătoare şi prea tânără, această micuţă Venus ţărancă, născută din vâltorile râului, asemenea celeilalte, Venus cea mare, născută din valurile mării.

Deodată, copilul ieşi din apă şi, fără să-l vadă, veni spre el pentru a-şi lua hainele şi pentru a se îmbrăca. Pe măsură ce se apropia cu paşi mici şi ezitanţi, de teama pietrelor ascuţite, se simţea împins spre ea de o forţă irezistibilă, de o pornire bestială, care-i răscolea tot corpul, îi înnebunea sufletul şi îl făcea să tremure din cap până-n picioare.

Rămase câteva secunde în picioare în spatele sălciei care-l ascundea. Apoi, pierzându-şi orice raţiune, dădu la o parte crengile, se aruncă peste ea şi o cuprinse în braţe. Căzu, prea speriată pentru a se opune, prea îngrozită pentru a ţipa şi o posedă fără să înţeleagă ce făcea.

Se trezi din crima lui aşa cum te trezeşti dintr-un coşmar. Copilul începu să plângă.

„Taci, taci! îţi voi da bani”. spuse el.

Dar ea nu-l asculta; plângea în hohote.

El continuă: „Dar taci odată! Taci odată! Taci odată!”

Ea urlă, zbătându-se pentru a scăpa.

Înţelese brusc că era pierdut; o apucă de gât pentru a opri aceste strigăte sfâşietoare şi teribile. Cum ea continua să se zbată cu forţa disperată a unei fiinţe care vrea să scape de moarte, strânse mâinile lui de colos pe gâtul plin de strigăte şi o strangulă în câteva secunde, aşa de furios era, fără să se gândească s-o omoare, ci doar să o facă să tacă.

Se ridică îngrozit.

Zăcea în faţa lui, însângerată şi cu faţa înnegrită. Voia să plece, când apăru în sufletul lui tulburat instinctul misterios şi confuz care ghidează fiinţele aflate în pericol.

Fu cât pe ce să-i arunce corpul în apă; dar un alt impuls îl împinse spre hainele din care făcu un pachet mic. Şi pentru că avea sfoară în buzunare, îl legă şi-l ascunse într-o gaură adâncă din râu, sub un trunchi de copac a cărui poală se scălda în Brindille.

Plecă apoi, cu paşi grăbiţi, ajunse pe câmp, făcu un ocol mare pentru a se arăta ţăranilor care locuiau foarte departe de acolo, în partea cealaltă a localităţii, şi se întoarse pentru masă la ora obişnuită, povestind servitorilor tot traseul plimbării sale.

Dormi totuşi în acea noapte; avu un somn profund de brută, aşa cum trebuie să doarmă uneori condamnaţii la moarte. Nu deschise ochii decât la primele luciri ale zilei şi aşteptă, torturat de teama crimei descoperite, ora obişnuită a trezirii sale.

A trebuit apoi să asiste la toate constatările. Făcu acest lucru ca un somnambul, într-o halucinaţie care-i arăta lucrurile şi oamenii ca într-un vis, într-un nor de beţie, în acea îndoială de irealitate care tulbură mintea în momentul marilor catastrofe.

Doar ţipătul sfâşietor al mamei fetiţei îi străpunse sufletul. În acel moment, era cât pe ce să se arunce la picioarele bătrânei şi să strige: „Eu sunt”. Dar se abţinu. Merse totuşi în timpul nopţii să caute saboţii moartei, pentru a-i duce pe pragul casei mamei.

Cât dură ancheta, cât trebui să ghideze şi să deruteze justiţia, a fost calm, stăpân pe el, viclean şi zâmbitor. Discuta calm cu magistraţii toate supoziţiile care le treceau prin minte, le combătea opiniile, le demola raţionamentele. Avea chiar o anumită plăcere acră şi dureroasă să le tulbure percheziţiile, să le încurce ideile, să-i scoată nevinovaţi pe cei pe care aceştia îi suspectau.

Începând însă din ziua în care cercetările au fost abandonate, deveni puţin câte puţin nervos, mai iritabil

decât odinioară, chiar dacă-şi stăpânea furiile. Zgomotele bruşte îl făceau să tresară de frică; tremura pentru cel mai mic lucru, tresărea uneori din cap până-n picioare când o muscă i se aşeza pe frunte. îl cuprinse atunci o nevoie imperioasă de a se mişca, care-l obligă la alergări prodigioase, care-l ţinu în picioare nopţi întregi, mergând prin cameră.

Nu pentru că ar fi fost ros de remuşcări. Felul lui brutal de a fi nu se preta la nicio nuanţă de sentiment sau de teamă morală. Bărbat energic, şi chiar violent, născut pentru a declara război, pentru a devasta ţările cucerite şi a-i omorî pe învinşi, plin de instincte sălbatice de vânător şi de bătăios, nu ţinea cont deloc de viaţa umană. Deşi respecta Biserica, din calcul, nu credea nici în Dumnezeu, nici în diavol, neaşteptând deci în altă viaţă nici pedeapsă, nici recompensă pentru actele sale. Păstra ca singură credinţă o filosofie vagă, formată din toate ideile enciclopediştilor din secolul trecut; considera Religia ca o sancţiune morală a Legii, amândouă fiind create de oameni pentru a regla raporturile sociale.

A omorî pe cineva în duel, în război, într-o dispută, accidental, din răzbunare sau chiar din fanfaronadă i s-ar fi părut amuzant şi îndrăzneţ şi nu ar fi lăsat în mintea lui mai multe urme decât împuşcarea unui iepure; dar el simţise o emoţie profundă legată de uciderea acestui copil. Comisese omorul în nebunia unei beţii irezistibile, într-un fel de furtună senzuală care-i învinsese raţiunea, şi păstrase în inimă, în carnea lui, pe buzele lui, până şi pe degetele lui de asasin un fel de iubire animalică, dar şi o oroare teribilă pentru această fetiţă pe care a surprins-o şi a omorât-o cu laşitate. Gândul i se întorcea neîncetat la această scenă oribilă; şi, deşi se chinuia să alunge această imagine, să o îndepărteze îngrozit, dezgustat, o simţea hoinărind în mintea lui, învârtindu-se în jurul lui, aşteptând mereu momentul în care să apară din nou.

Începu să-i fie frică de nopţi, de umbra care cădea în jurul lui. Nu ştia încă de ce tenebrele i se păreau

înfricoşătoare; se temea de ele instinctiv, le simţea populate de terori. Ziua luminoasă nu se pretează la spaime. Vezi lucrurile şi fiinţele şi nu vezi decât lucrurile şi fiinţele naturale care se pot vedea pe lumină. Dar noaptea, noaptea opacă, mai groasă decât zidurile, vidă şi infinită, atât de neagră, atât de vastă, când poţi atinge lucruri înspăimântătoare, când simţi că rătăceşti, că dai târcoale spaimei misterioase, i se părea că ascunde un pericol necunoscut, apropiat şi ameninţător. Care?

Află repede acest lucru. Cum stătea într-un fotoliu, destul de târziu, într-o seară când nu dormea, crezu că vede mişcându-se perdeaua de la fereastră. Aşteptă neliniştit, cu inima bătându-i tare. Draperia nu se mai mişcă; apoi, brusc, se mişcă din nou, sau cel puţin crezu că se mişcă. Nu îndrăznea să se ridice; nu mai îndrăznea să respire; totuşi era curajos; se bătuse adesea şi i-ar fi plăcut să descopere hoţi la el în casă.

Era adevărat că această perdea se mişca? se întreba acest lucru temându-se să nu fie înşelat de ochii lui. De altfel, nu era mare lucru, era o uşoară tremurare a stofei, un fel des tremurare a faldurilor, o unduire precum cea produsă de vânt. Renardet rămase cu privirile fixe, cu gâtul întins; se ridică brusc, ruşinat de frica lui, făcu patru paşi, apucă draperia cu amândouă mâinile şi o trase în părţi. La început, văzu doar geamurile negre, negre ca nişte plăci de cerneală strălucitoare. Noaptea, profunda noapte impenetrabilă se întindea până la orizontul invizibil. Rămase în picioare în faţa acestei umbre nelimitate; brusc, zări o lumină, o lumină

A

care se mişca şi care părea îndepărtată. Îşi apropie faţa de geam crezând că un pescar de raci făcea braconaj în Brindille, căci era trecut de miezul nopţii şi această luminiţă se târa pe malul apei, lângă pădure. Pentru că nu distingea bine, Renardet îşi acoperi ochii cu mâinile; brusc această luminiţă deveni clară şi o zări pe micuţa Roque goală şi însângerată pe muşchi.

Dădu înapoi crispat de oroare, se lovi de scaun şi căzu. Rămase pe jos câteva minute, cu sufletul chinuit, apoi se aşeză şi începu să se gândească. A avut o halucinaţie, iată tot; o halucinaţie provocată de faptul că un borfaş mergea pe malul apei cu felinarul lui. De altfel, nu era de mirare faptul că amintirea crimei semăna în el viziunea moartei.

Ridicându-se, bău un pahar cu apă, apoi se aşeză. Se gândea: „Ce voi face dacă acest lucru va începe din nou?” Şi acest lucru va reîncepe, o simţea, era sigur. Fereastra îi solicita deja privirea, îl chema, îl atrăgea. Pentru a nu o mai vedea, întoarse scaunul; apoi luă o carte şi încercă să citească. Dar i se păru imediat că aude ceva mişcându-se în spatele lui şi întoarse brusc fotoliul. Perdeaua se mişca iar; sigur se mişcase de data aceasta; nu se mai îndoia. Se repezi şi o apucă atât de brutal încât o doborî la pământ cu tot cu comiză; apoi îşi lipi cu lăcomie faţa de geam. Nu văzu nimic. Afară, totul era negru. Respiră cu bucuria unui om căruia tocmai i-a fost salvată viaţa.

Se întoarse pentru a se aşeza; dar, aproape imediat, îl cuprinse dorinţa de a se uita din nou pe geam. De când căzuse perdeaua, fereastra era ca o gaură neagră atrăgătoare, redutabilă, care dădea spre câmp. Pentru a nu mai ceda acestei tentaţii periculoase, se dezbrăcă, stinse luminile, se culcă şi închise ochii.

Nemişcat, pe spate, cu pielea caldă şi jilavă, aştepta somnul. Brusc, o lumină puternică îi traversă pleoapele. Le deschise, crezând că a luat foc casa. Totul era negru, se aşeză într-un cot pentru a încerca să vadă fereastra care-l atrăgea cu o forţă de neînvins. Tot încercând să o vadă, zări câteva stele; se ridică, traversă camera pe bâjbâite, găsi geamul cu mâinile întinse, îşi puse fruntea pe el. Acolo, sub copaci, corpul fetiţei lucea ca fosforul, luminând întunericul din jurul lui.

Ţipă şi fugi spre pat, unde rămase până dimineaţă, cu capul ascuns sub pernă.

A

Începând din acel moment, viaţa lui a devenit insuportabilă. Îşi petrecea zilele în teroarea nopţilor; şi, în fiecare noapte, viziunea reapărea. Abia închis în cameră, încerca să lupte, dar degeaba. O forţă irezistibilă îl ridica şi îl împingea la geam, ca pentru a chema fantoma. Şi o vedea imediat, mai întâi culcată la locul crimei, culcată cu braţele deschise, cu picioarele depărtate, aşa cum fusese găsit corpul. Apoi moarta se ridică şi avansa, cu paşi mici, aşa cum făcuse copilul la ieşirea din râu. Avansa încet, drept, trecând peste gazon şi peste ghiveciul cu flori uscate. Apoi se ridica în aer, spre fereastra lui Renardet. Venea spre el aşa cum venise în ziua crimei spre ucigaş. Şi bărbatul dădea înapoi în faţa apariţiei, dădea înapoi până la pat şi se prăbuşea peste acesta, ştiind bine că micuţa intrase şi că stătea acum în spatele perdelei care se va mişca imediat. Şi până-n zori se uita la perdea cu o privire fixă, aşteptându-se neîncetat să vadă victima ieşind. Dar ea nu se mai arăta; rămânea acolo, sub draperia mişcată uneori de o tremurare, şi Renardet, cu degetele crispate pe cearşafuri, le strângea aşa cum strânsese gâtul micuţei Roque. Asculta sunând orele; în liniştea casei, auzea balansierul pendulei şi bătăile profunde ale inimii. Şi suferea, nefericitul, cum niciun bărbat nu mai suferise vreodată. Apoi, îndată ce o linie albă apărea pe plafon, anunţând ziua care venea, se simţea eliberat, singur, în sfârşit singur în cameră; se culca din nou. Dormea câteva ore, cu un somn agitat şi febril, în care reîncepea adesea în vis îngrozitoarea viziune din nopţile de insomnie.

Când cobora mai târziu pentru masa de prânz, se simţea sleit de puteri ca după nişte eforturi foarte mari. Abia mânca, obsedat mereu de teama de ceea ce va reveda noaptea următoare.

Totuşi, ştia bine că nu era o apariţie, că morţii nu se mai întorc, şi că sufletul lui bolnav, sufletul lui obsedat de un singur gând, de o amintire de neuitat, era singura cauză a chinului lui, singurul evocator al moartei pe care o învia, pe care o chema şi o ridica în faţa ochilor săi unde

rămânea neştearsă imaginea ei. Mai ştia însă că nu se va vindeca, că nu va scăpa niciodată de persecuţia sălbatică a memoriei. Se hotărî mai degrabă să moară decât să mai suporte mult timp aceste torturi.

Atunci căută cum să se omoare. Voia ceva simplu şi natural, care să nu lase să se vadă că a fost sinucidere. Căci ţinea la reputaţia lui, la numele moştenit de la părinţi săi. Dacă s-ar fi bănuit cauza morţii sale, lumea s-ar gândi sigur la crima neelucidată, la asasinul de negăsit, şi îl vor acuza repede de crimă.

Îi veni o idee bizară, aceea de a se lăsa strivit de copacul la poalele căruia o asasinase pe micuţa Roque. Se hotărî deci să taie pădurea şi să simuleze un accident. Dar stejarul refuză să-l strivească.

Întors acasă, pradă unei disperări violente, a luat revolverul şi nu a avut curajul să apese pe trăgaci.

Sună ora mesei; a mâncat, apoi a urcat în cameră. Nu ştia ce va face. Se simţea laş, după ce scăpase prima dată. Puţin mai devreme era pregătit, puternic, ferm, stăpân pe curajul şi pe hotărârea lui; acum, era slab şi se temea atât de moarte cât şi de moartă.

Bâlbâia: „Nu voi mai îndrăzni, nu voi mai îndrăzni”. Şi privea cu groază când arma de pe masă, când perdeaua care ascundea fereastra. I se părea că ceva oribil se va petrece îndată ce va muri. Ceva? Ce? Poate întâlnirea lor? Ea îl pândea, îl aştepta, îl chema şi se arăta în fiecare seară pentru a-l prinde la rândul ei, pentru a-l atrage în răzbunarea ei, pentru a-l face să se hotărască să moară.

Începu să plângă ca un copil, repetând: „Nu voi mai îndrăzni, nu voi mai îndrăzni”. Căzu apoi în genunchi şi bolborosi: „Doamne! Doamne!” fără să creadă în Dumnezeu

A

totuşi. Într-adevăr, nu mai îndrăznea să privească nici fereastra unde ştia că-i ghemuită apariţia, nici masa pe care strălucea revolverul.

După ce se ridică, spuse cu voce tare: „Acest lucru nu

mai poate continua, trebuie să-i pun capăt”. Sunetul vocii în camera silenţioasă îi dădu un frison de teamă de-a lungul membrelor; dar, pentru că nu se hotăra să ia vreo decizie, pentru că ştia că degetul mâinii va refuza să apese pe trăgaciul armei, se întoarse să-şi ascundă capul sub păturile de pe pat şi se gândi.

Trebuia să găsească ceva care să-l oblige să moară, să inventeze o viclenie faţă de el însuşi care nu i-ar mai permite nicio ezitare, nicio amânare, niciun posibil regret. Îi invidia pe condamnaţii la moarte duşi la eşafod în mijlocul soldaţilor. Oh! dacă ar putea ruga pe cineva să tragă! Dacă ar putea, mărturisind starea sufletului său, mărturisindu-şi crima unui prieten sigur, care nu l-ar divulga, să obţină moartea de la acesta! Dar cui să ceară acest serviciu? Cui? Căuta printre oamenii pe care-i cunoştea. Medicul? Nu. El sigur ar povesti mai târziu. Deodată o idee bizară îi trecu prin minte. Îi va scrie judecătorului de anchetă, pe care-l cunoştea foarte bine, pentru a se denunţa. În această scrisoare îi va spune tot, şi crima, şi torturile pe care le-a îndurat, şi hotărârea lui de a muri, şi ezitările sale, şi modalitatea pe care o folosea pentru a-şi forţa curajul slăbit. îl va ruga să distrugă scrisoarea imediat ce va afla că vinovatul s-a pedepsit. Renardet putea să conteze pe acest magistrat, îl ştia sigur pe el, discret, incapabil de un cuvânt nesocotit. Era unul din acei oameni care au o conştiinţă inflexibilă guvernată, construită şi reglată doar de raţiune.

Abia formulase acest proiect că o bucurie bizară îi cuprinse sufletul. Acum era liniştit. Va scrie scrisoarea încet, apoi, în zori, o va pune în cutia de scrisori fixată pe peretele fermei. Va urca în turn pentru a vedea poştaşul şi, după ce va pleca omul cu bluza albastră, se va arunca, cu capul în jos, pe stâncile pe care se sprijinea fundaţia. Va avea grijă să fie văzut mai întâi de muncitorii care tăiau pădurea. Ar putea deci să se caţere pe treapta ieşită în afară, pe care se afla catargul drapelului ridicat în zile de sărbătoare. Va rupe acest stâlp dintr-o lovitură şi se va

arunca în gol cu el. Cum să te îndoieşti că n-a fost un accident? Se va omorî pe loc, date fiind greutatea sa şi înălţimea turnului.

Coborî imediat din pat, se aşeză la masă şi începu să scrie. Nu uită nimic, niciun detaliu al crimei, niciun detaliu al vieţii sale înspăimântate, niciun detaliu din torturile sufletului său. Încheie scrisoarea anunţând că s-a condamnat el însuşi, că-l va executa pe criminal, şi rugându-şi prietenul, vechiul său prieten, să aibă grijă ca memoria lui să nu fie pătată niciodată.

Terminând scrisoarea, îşi dădu seama că se luminase

A

de ziuă. Închise plicul, îl sigilă, scrise adresa, apoi coborî cu paşi uşori, alergă până la cutiuţa albă lipită pe perete, la colţul fermei. După ce aruncă această hârtie care-i irita mâna, se întoarse repede, încuie uşa cea mare, şi urcă în turn pentru a aştepta trecerea poştaşului care va lua condamnarea lui la moarte.

Acum se simţea calm, eliberat, salvat.

Un vânt rece, uscat, un vânt de gheaţă îi trecu peste faţă. îl inspiră cu lăcomie, cu gura deschisă, bându-i mângâierea îngheţată. Cerul era roşu, de un roşu aprins, de un roşu de iarnă, şi toată câmpia albă de promoroacă strălucea sub primele raze de soare, ca şi cum ar fi fost pudrată cu sticlă pisată. În picioare, cu capul descoperit, Renardet privea ţinutul vast: câmpul la stânga şi la dreapta satul ale cărui hornuri începeau să fumege pentru masa de dimineaţă.

La picioarele lui vedea curgând râul Brindille, printre stâncile de care se va zdrobi curând. În această dimineaţă îngheţată se simţea renăscând şi plin de forţă, plin de viaţă. Lumina îl scălda, îl înconjura, îl pătrundea ca o speranţă.

Mii de amintiri îl asaltau, amintiri despre dimineţi identice, despre mersul rapid pe pământul tare care răsuna sub paşii lui, despre vânătorile fericite pe malurile iazurilor unde dorm raţele sălbatice. Toate lucrurile bune

pe care le iubea, toate lucrurile bune din viaţa lui veneau repede în amintirea lui, îl împboldeau spre noi dorinţe, trezeau toate poftele viguroase ale unui corp activ şi puternic.

Şi urma să moară? De ce? Urma să se omoare în mod stupid pentru că se temea de o umbră? de nimic? Era bogat şi încă tânăr. Ce nebunie! Pentru a uita, i-ar fi fost suficiente o distracţie, o plecare, o călătorie. În această noapte, nu o mai văzuse pentru că gândul său preocupat se îndreptase spre altceva. Poate nu o va mai revedea. Şi dacă ea îl mai bântuia în această casă, sigur nu-l va urmări în altă parte. Pământul era mare şi viitorul lung. De ce să moară?

Privirea îi rătăcea pe câmp şi zări o pată albastră pe cărarea care se afla de-a lungul râului Brindille. Era Mederic care aducea scrisorile din oraş şi le lua pe cele din sat.

Renardet tresări, simţi o durere şi se repezi pe scara în melc pentru a recupera scrisoarea, pentru a i-o cere poştaşului. Acum nu-i mai păsa că este văzut; alergă prin iarba în care mustea promoroaca din timpul nopţii şi ajunse în faţa cutiei poştale, la colţul fermei, în acelaşi timp cu poştaşul.

Omul deschisese uşiţa de lemn şi lua de acolo hârtiile depuse de locuitorii satului.

Renardet îi spuse:

„Bună ziua, Mederic.

— Bună ziua, dom Te primar.

— Ştii, Mederic, am pus în cutie o scrisoare de care am nevoie. Vreau să-ţi cer să mi-o înapoiezi.

— Bine, dom Te primar, o să v-o dau”.

Şi poştaşul ridică privirile. Rămase stupefiat în faţa chipului lui Renardet; avea obrajii vineţii, privirea tulbure, cu cearcăne negre, ca înfundată în cap, părul în dezordine, barba încâlcită, cravata desfăcută. Se vedea că nu dormise deloc. Bărbatul întrebă: „Sunteţi bolnav, dom’le primar?”

Înţelegând că aspectul lui trebuie să fi fost ciudat,

celălalt, pierzându-şi siguranţa, bâigui: „Nu… nu. Doar că abia am coborât din pat pentru a-ţi cere această scrisoare… Dormeam… înţelegi?”

O bănuială vagă îi trecu prin minte fostului soldat.

Continuă: „Ce scrisoare?

— Cea pe care mi-o vei înapoia”.

Mederic ezita acum, atitudinea primarului nu i se părea normală. Poate era un secret în această scrisoare, un secret politic. Ştia că Renardet nu era republican şi cunoştea toate trucurile şi toate şiretlicurile folosite la alegeri.

Întrebă: „Cui îi este adresată această scrisoare?

— Domnului Putoin, judecătorul anchetator; ştii, domnul Putoin, prietenul meu”.

Poştaşul căută printre plicuri şi îl găsi pe cel cerut, începu să-l privească, să-l răsucească între degete, perplex, foarte tulburat de teama de a nu comite o greşeală gravă sau de a nu-şi face un duşman din primar.

Văzându-i ezitarea, Renardet făcu o mişcare pentru a apuca scrisoarea şi a i-o smulge din mână. Acest gest brusc îl convinse pe Mederic că era vorba de un secret important şi se hotărî să-şi facă datoria cu orice preţ.

Aruncă deci scrisoarea în geantă şi o închise, spunând:

„Nu, nu pot, dom’le primar. Din moment ce era adresată justiţiei, nu pot”.

O spaimă îngrozitoare îi strânse inima lui Renardet, care bâigui:

„Dar mă cunoşti. Îmi poţi recunoaşte scrisul. Îţi spun că am nevoie de această scrisoare.

— Nu pot.

— Hai, Mederic, ştii că nu sunt capabil să te înşel, îţi spun că am nevoie de ea.

— Nu. Nu pot”.

Un frison de mânie trecu prin sufletul violent al lui Renardet

„Ei drăcie, ai grijă! Ştii că nu glumesc şi că pot să te

dau afară şi chiar fără întârziere. Şi-apoi sunt primarul localităţii şi-ţi ordon să-mi dai înapoi această scrisoare”.

Poştaşul răspunse cu hotărâre: „Nu, nu pot, dom’le primar”.

Pierzându-şi capul, Renardet îl apucă de braţe pentru a-i lua geanta; dar bărbatul se debarasă dintr-o smucitură şi, dându-se înapoi, ridică bastonul lui mare de ilex. Tot calm, spuse: „Oh! nu mă atingeţi, dom’le primar, sau vă lovesc. Fiţi atent! Eu îmi fac datoria”.

Simţindu-se pierdut, Renardet deveni brusc umil, blând, implorând ca un copil care plânge.

„Hai, hai, prietene, dă-mi înapoi scrisoarea şi te voi recompensa, îţi voi da bani, uite, uite, îţi voi da o sută de franci, auzi, o sută de franci”.

Bărbatul îi întoarse spatele şi plecă.

Renardet îl urma, gâfâind, bâiguind:

„Mederic, Mederic, ascultă-mă, îţi voi da o mie de franci, auzi, o mie de franci”.

Celălalt continua să meargă fără să răspundă. Renardet continuă:

„Îţi voi da o avere… auzi, tot ce vrei… Cincizeci de mii de franci… Cincizeci de mii de franci pentru această scrisoare… Ce-ţi pasă? Nu vrei? Ei bine, o sută de mii… gândeşte-te… o sută de mii de franci… înţelegi?”

Poştaşul se întoarse, cu faţa dură, cu privirea severă: „Destul sau voi repeta în faţa justiţiei ceea ce tocmai mi-aţi spus”.

Renardet se opri brusc. Se terminase. Nu mai spera. Se întoarse şi alergă spre casă, galopând ca un animal vânat.

Medfric se opri şi privi cu stupefacţie această fugă. îl văzu pe primar intrând în casă şi aşteptă ca şi cum ceva surprinzător se va întâmpla.

Într-adevăr, în curând silueta înaltă a lui Renardet apăru în vârful turnului Renard. Alerga ca un nebun în jurul platformei; apoi, apucă stâlpul drapelului şi-l scutură cu furie, fără să reuşească să-l rupă. Apoi, brusc,

asemenea unui înotător care plonjează, se aruncă în gol, cu mâinile înainte.

Medric alergă pentru a-l ajuta. Traversând parcul, văzu tăietorii care se duceau la muncă. Îi strigă, spunându-le despre accident; la baza pereţilor, au găsit un corp însângerat al cărui cap se zdrobise de o stâncă. Râul Brindille înconjura această stâncă şi, pe apa mai lată în acest loc, limpede şi liniştită, se vedea curgând un fir roz de sânge amestecat cu creier.

Modelul

Rotunjit în formă de semilună, orăşelul Etretat, cu falezele lui albe, cu galetul alb şi marea albastră, se odihnea sub soarele unei zile lungi de iulie. La cele două vârfuri ale acestei semiluni, cele două porţi, cea mică la dreapta, cea mare la stânga, avansau în apa liniştită, una fiind piciorul ei de pitică, cealaltă fiind piciorul ei de colos; şi piscul, aproape la fel de înalt ca faleza, lat la bază, subţire în partea de sus, îşi înălţa spre cer capul lui ascuţit.

Pe plajă, de-a lungul mării, o mulţime de oameni îi privea pe cei care se scăldau. Pe terasa Cazinoului, o altă mulţime de oameni, aşezată sau mergând, îşi etala, sub cerul plin de lumină, o galerie de toalete pe care străluceau umbrele de soare roşii şi albastre, brodate cu flori mari.

Pe promenadă, la capătul terasei, alţi oameni calmi, liniştiţi, mergeau cu un pas lent, departe de mulţimea elegantă.

Un tânăr, cunoscut, celebru, un pictor, Jean Summer, mergea cu un aer trist, alături de un cărucior de bolnav în care stătea o tânără, soţia lui. Un servitor împingea acest gen de scaun cu rotile şi infirma contempla cu o privire tristă bucuria cerului, bucuria zilei şi bucuria celorlalţi.

Nu vorbeau. Nu se priveau.

„Să ne oprim puţin!” spuse femeia.

Se opriră, şi pictorul se aşeză pe un scaun pliant pe care i-l dăduse servitorul.

Cei care treceau prin spatele cuplului nemişcat şi mut îi priveau cu un aer trist. Circula o legendă de devotament extrem. Se spunea că se căsătorise cu ea în pofida infirmităţii sale, impresionat de dragostea ei.

Nu departe de acolo, doi tineri vorbeau, aşezaţi pe un cabestan, cu privirea pierdută în zare.

„Nu, nu-i adevărat. Îţi spun că-l cunosc bine pe Jean Summer.

— Atunci, de ce s-a căsătorit cu ea? Căci ea era deja infirmă când s-au căsătorit, nu-i aşa?

— Aşa-i, a luat-o de nevastă… a luat-o de nevastă… aşa cum te căsătoreşti din prostie, zău.

— Darmite…

— Darmite, darmite, prietene. Nu există darmite. Eşti prost pentru că eşti prost. Şi-apoi tu ştii că pictorii sunt specializaţi în căsătorii ridicole; se căsătoresc cu majoritatea modelelor, foste amante, cu femei avariate sub toate aspectele. De ce? Ştie cineva? S-ar părea, dimpotrivă, că frecventarea constantă a acestei rase de femei proaste numite modele ar fi trebuit să-i dezguste definitiv de acest gen de femele. Deloc. După ce le fac să pozeze, se însoară cu ele. Citeşte această cărţulie atât de adevărată, atât de crudă şi atât de frumoasă scrisă de Alphonse Daudet, *Soţiile artiştilor*!”

„Pentru cuplul pe care-l vezi acolo, accidentul s-a produs într-un mod special şi teribil. Femeiuşcă a jucat comedie sau mai degrabă o dramă înspăimântătoare. În fine, a riscat totul pentru tot. Era sinceră? îl iubea pe Jean? Ştim vreodată acest lucru? Cine ar putea să determine cu precizie ceea ce este violenţă şi ceea ce este realitate în actele femeilor? Sunt mereu sincere, într-o eternă mobilitate de impresii. Sunt impetuoase, criminale, devotate, admirabile şi josnice, pentru a se supune unor emoţii insesizabile.

Mint mereu, fără să vrea, fără să ştie, fără să înţeleagă şi au, datorită acestui lucru, în pofida acestui lucru, o sinceritate absolută a senzaţiilor şi sentimentelor

pe care le manifestă prin rezoluţii violente, neaşteptate, inexplicabile, nebune care ne derutează raţionamentele, obişnuinţele de ponderaţie şi toate combinaţiile egoiste. Neprevăzutul şi bruscheţea determinărilor lor fac ca ele să rămână pentru noi enigme indescifrabile. Ne întrebăm mereu: Sunt sincere? Sunt false?”

„Dar, prietene, ele sunt în acelaşi timp sincere şi false, pentru că este în natura lor să fie la limită amândouă şi să nu fie niciuna, nici alta.

Priveşte metodele pe care le folosesc cele mai cinstite pentru a obţine ce vor de la noi. Aceste metode simt simple şi complicate. Atât de complicate încât nu le ghicim niciodată înainte, atât de simple încât, după ce am fost victimele acestora, nu ne putem împiedica să nu ne mirăm şi să nu ne spunem: „Cum! m-a păcălit atât de stupid?”

Şi reuşesc întotdeauna, bunul meu prieten, mai ales când e vorba să fie luate în căsătorie.

Dar iată povestea lui Summer”.

*

Tânăra femeie este un model, bineînţeles. Îi poza. Era frumoasă, deosebit de elegantă şi se pare că avea o talie divină. S-a îndrăgostit de ea, aşa cum te îndrăgosteşti puţin de orice femeie seducătoare pe care o vezi adesea. El îşi imagină că o iubeşte din toată inima. Se întâmplă un fenomen neobişnuit. Imediat ce dorim o femeie, credem sincer că nu ne vom mai putea lipsi de ea tot restul vieţii. Se ştie foarte bine că şi ţie ţi s-a întâmplat deja acest lucru, că dezgustul a urmat posedării, că, pentru a petrece viaţa unul lângă celălalt, trebuie nu doar o poftă fizică brutală, care dispare repede, ci o armonizare a sufletelor, temperamentelor şi caracterelor. Trebuie să ştii să discerni, în seducţia suferită, dacă ea vine doar din forma corporală, dintr-o anumită beţie senzuală sau dintr-o încântare profundă a spiritului.

În fine, crezu că o iubeşte; îi făcu o grămadă de promisiuni de fidelitate şi trăiră împreună. Era într-adevăr

drăguţă, dotată cu acea viclenie elegantă pe care o au în mod natural pariziencele. Bârfea, flecărea, spunea prostii care păreau spirituale datorită felului amuzant în care erau debitate. Avea în orice moment gesturi graţioase, bine calculate pentru a seduce un ochi de pictor. Când ridica braţele, când se apleca, când urca în trăsură, când îţi întindea mâna, mişcările erau perfecte ca exactitate şi ca apropopuri.

Timp de trei luni, Jean nu-şi dădu seama că, de fapt, ea seamănă cu toate modelele.

Închiriară pentru vară o căsuţă la Andrésy. Eram acolo, într-o seară, când apărură primele frământări în sufletul prietenului meu.

Fiind o noapte foarte frumoasă, am vrut să facem o plimbare pe malul râului. Luna revărsa o ploaie de lumină în apa fremătătoare, îşi fărâmiţa reflexele în vârtejurile, în curentul şi în tot largul fluviului lent şi curgător.

Mergeam de-a lungul malului, puţin îmbătaţi de această vagă exaltare pe care o provoacă în noi aceste seri de vis. Am fi vrut să îndeplinim lucruri supraomeneşti, să iubim fiinţe necunoscute, foarte poetice. Simţeam fremătând în noi extaze, dorinţe, aspiraţii bizare. Şi tăceam pătrunşi de strălucirea senină şi vie a nopţii fermecătoare, de acea strălucire a lunii care pare să traverseze corpul, să-l pătrundă, să scalde spiritul, să-l parfumeze şi să-l umple de fericire. Pe neaşteptate, Joséphine (o cheamă Joséphine) strigă: „Oh! ai văzut un peşte mare care a sărit acolo?” Răspunse, fără să se uite, fără să ştie:

„Da, draga mea”.

Ea se supără.

„Nu, nu l-ai văzut, pentru că erai cu spatele”.

El zâmbi:

„Da, e-adevărat. E atât de frumos încât nu mă gândesc la nimic”.

Ea tăcu; dar, după un minut, simţi nevoia să vorbească şi întrebă:

„Vei merge mâine la Paris?
El pronunţă:
„Habar n-am”.
Ea se enervă din nou:
„Dacă-ţi închipui că-i amuzantă plimbarea ta fără să spui nimic! Când nu eşti prost, vorbeşti”.
El nu răspunse. Graţie instinctului pervers de femeie, simţi că îl va exaspera şi începu să cânte acea arie enervantă cu care ne obosise auzul şi sufletul de doi ani încoace: *Priveam în aer* El şopti:
„Taci, te rog!”
Furioasă, ea spuse:
„De ce vrei să tac?”
El răspunse.
„Ne strici peisajul”.
Atunci se petrecu scena, scena odioasă, imbecilă, cu reproşuri neaşteptate, cu imputări intempestive, cu lacrimi. Totul se petrecu acolo. Apoi se întoarseră. O lăsase să plece, fără să conteste, toropit de această seară divină şi doborât de această furtună de tâmpenii.
După trei luni, se zbătea neputincios în aceste legături invincibile şi invizibile, cu care o asemenea obişnuinţă ne leagă viaţa. Ea îl stăpânea, îl oprima, îl martiriza. Se certau de dimineaţă până seara, se jigneau şi se băteau.
La sfârşit, el a vrut s-o termine, s-o rupă cu ea cu orice preţ. Îşi vându toate tablourile, împrumută bani de la prieteni, adună douăzeci de mii de franci (nu era încă prea cunoscut) şi, într-o dimineaţă, îi lăsă pe şemineu, cu o scrisoare de adio.
S-a refugiat la mine.
Spre ora trei după-amiază, cineva suna la uşă. Am mers să deschid. O femeie îmi sări în faţă, mă împinse, intră şi pătrunse în atelierul meu: era ea.
Văzând-o apărând, el se ridicase în picioare.
Cu un gest cu adevărat nobil, îi aruncă la picioare plicul cu bani şi spuse cu o voce tăioasă:

„Iată-ţi banii. Nu-i vreau”.

Era foarte palidă, tremurândă, pregătită sigur pentru orice nebunie. Cât despre el, îl vedeam pălind şi el, pălind de furie şi de exasperare, pregătit poate pentru orice violenţă.

El întrebă:

„Ce vrei?”

Ea răspunse:

„Nu vreau să fiu tratată ca o prostituată. M-ai implorat, m-ai avut. Nu-ţi cer nimic. Păstrează-mă!”

El bătu din picior:

„Nu, îmi ceri prea mult! Dacă-ţi închipui că vei...”

L-am apucat de braţ.

„Taci, Jean! Lasă-mă pe mine!”

M-am îndreptat spre ea şi, cu blândeţe, încetul cu încetul, i-am vorbit despre raţiune, am golit sacul cu argumentele pe care le folosim în asemenea împrejurări. Cu privirea fixă, m-a ascultat nemişcată, încăpăţânată şi mută.

La sfârşit, nemaiştiind ce să spun şi văzând că lucrurile se vor termina prost, m-am folosit de un ultim argument. Am spus:

„El încă te iubeşte, micuţa mea; dar familia lui vrea să-l însoare, înţelegi...”

Se întoarse spre el:

„Te vei... te vei... căsători?”

El îi răspunse deschis:

„Da”.

Ea făcu un pas:

„Dacă te însori, mă omor... înţelegi?”

Ridicând din umeri, el răspunse:

„Ei bine... omoară-te!”

Gâtuită de o angoasă înspăimântătoare, ea articulă de două sau de trei ori:

„Ce spui?... ce spui?... ce spui?... repetă!”

El repetă:

„Ei bine, omoară-te, dacă-ţi face plăcere”. Încă

înspăimântător de palidă, ea continuă:

„N-ar trebui să mă sfidezi. Mă voi arunca pe fereastră”. El începu să râdă, merse spre fereastră, o deschise, şi, salutând-o ca o persoană care face gesturi politicoase pentru a nu trece prima:

„Iată drumul. După dumneavoastră”.

Preţ de o secundă, se uită la el cu o privire fixă, teribilă, înnebunită; apoi, luându-şi elan ca pentru a sări un gard pe câmp, trecu prin faţa mea, prin faţa lui, sări peste balustradă şi dispăru…

Nu voi uita niciodată impresia pe care mi-a făcut-o această fereastră deschisă după ce am văzut-o traversată de acest corp care cădea; o secundă, mi s-a părut mare cât cerul şi vidă ca spaţiul. Instinctiv, m-am dat înapoi, neîndrăznind să mă uit, ca şi cum urma să cad şi eu. Înnebunit, Jean nu făcea niciun gest.

O aduseră pe biata fată cu picioarele rupte. Nu va mai putea să meargă niciodată.

Amantul ei, înnebunit de remuşcări şi poate cuprins de recunoştinţă, a primit-o înapoi şi s-a căsătorit cu ea.

Asta-i tot, dragul meu.

*

Se însera. Fiindu-i frig, tânăra femeie vru să plece şi servitorul reîncepu să împingă spre sat căruciorul invalidei. Pictorul mergea alături de soţia lui, fără ca ei să-şi fi spus un singur cuvânt timp de o oră.

Un laş

Era numit în societate „frumosul Signóles”. Se numea vicontele Gontran-Joseph de Signóles.

Orfan şi stăpân al unei averi îndestulătoare, făcea o anumită impresie, aşa cum se spune. Avea o înfăţişare plăcută şi era arătos, avea destulă elocinţă pentru a-l considera inteligent, o anumită graţie naturală, un aer de nobleţe şi de mândrie, un chip cumsecade şi o privire blândă, ceea ce place femeilor.

Era invitat în saloane, căutat de valsatoare şi inspira bărbaţilor acea ostilitate zâmbitoare pe care o avem

pentru oamenii cu aspect puternic. Era bănuit de câteva iubiri capabile să dea o impresie foarte bună despre un holtei. Trăia fericit, liniştit, într-o completă bunăstare morală. Se ştia că mânuieşte bine sabia şi, chiar mai bine, pistolul.

„Când mă voi duela, voi alege pistolul, spunea el. Cu această armă sunt sigur că voi omorî adversarul”.

Or, într-o seară, după ce însoţise la teatru două tinere dintre prietenele sale, acestea fiind însoţite şi de soţii lor, i-a invitat după spectacol să mănânce o îngheţată la Tortoni. Intraseră de câteva minute, când văzu că un domn de la o masă învecinată o privea cu insistenţă pe una din vecinele sale. Ea părea jenată, neliniştită, coborând privirea. În cele din urmă, îi spuse soţului ei:

„Uite un bărbat care mă priveşte insistent. Eu nu-l cunosc; îl cunoşti tu?”

Soţul, care nu văzuse nimic, ridică privirile, dar spuse: „Nu, deloc”.

Tânăra femeie continuă pe jumătate zâmbitoare, pe jumătate supărată:

„Este foarte jenant; acest individ îmi strică plăcerea de a mânca o îngheţată”.

Soţul dădu din umeri:

„Ei, fă-te că nu vezi! Dacă ar trebui să ne ocupăm de toţi insolenţii pe care-i întâlnim, n-am mai termina”.

Dar vicontele se ridicase brusc. Nu putea admite ca acest necunoscut să strice plăcerea unei îngheţate pe care el o oferise. Lui i se adresa injuria pentru că datorită lui şi pentru el intraseră prietenii lui în această cafenea. Acest lucru nu-l privea decât pe el. Înaintă spre bărbat şi-i spuse:

„Domnule, aveţi un fel de a privi femeile pe care nu-l pot tolera. Vă rog să încetaţi cu această privire insistentă”. Celălalt replică:

„Lăsaţi-mă în pace!”

Cu dinţii încleştaţi, vicontele declară:

„Aveţi grijă, domnule, mă veţi obliga să uit măsura”. Domnul răspunse doar cu un cuvânt, un cuvânt grosolan

care se auzi de la un capăt la altul al cafenelei şi care, asemenea unui arc, îl determină pe fiecare consumator să facă o mişcare bruscă. Toţi cei care erau cu spatele, se întoarseră cu faţa; toţi ceilalţi ridicară capul; trei băieţi pivotară pe călcâie ca nişte titirezi; cele două doamne de la tejghea tresăriră, apoi îşi întoarseră tot corpul, ca şi cum ar fi fost două automate ascultând de aceeaşi manivelă.

Se aşternuse o tăcere profundă. Apoi, brusc, un zgomot sec plescăi în aer. Vicontele îşi pălmuise adversarul. Toată lumea se ridică pentru a-i separa. Au fost schimbate cărţi de vizită.

După ce se întoarse acasă, vicontele merse prin cameră, timp de câteva minute, cu paşi mari şi apăsaţi. Era prea agitat pentru a se gândi la ceva. O singură idee avea în minte: „un duel”, fără ca această idee să trezească în el vreo emoţie. Făcuse ceea ce trebuia să facă; se arătase aşa cum trebuia să fie. Se va vorbi despre acest lucru, va fi aprobat, va fi felicitat. Repeta cu voce tare, vorbind aşa cum vorbeşti când ai mintea tulburată:

„Ce brută acest bărbat!”

Apoi, se aşeză şi începu să se gândească. Trebuia să găsească martori chiar de dimineaţă. Pe cine va alege? Căuta oamenii cei mai serioşi şi mai renumiţi dintre cunoştinţele lui. Îi alese pe marchizul de La Tour-Noire şi colonelul Bourdin, un mare domn şi un soldat; era foarte bine. Numele lor vor face impresie în ziare. Îşi dădu seama că îi este sete şi bău, unul după altul, trei pahare cu apă; apoi, reîncepu să meargă. Se simţea plin de energie. Arătându-se încăpăţânat, foarte hotărât, impunând condiţii riguroase, periculoase, cerând un duel serios, foarte serios, teribil, probabil că adversarul lui ar da înapoi şi i-ar cere scuze.

Luă din nou cartea de vizită, pe care o scosese din buzunar şi o aruncase pe masă, şi o reciti aşa cum o citise deja dintr-o privire la cafenea şi în fiacru, la lumina fiecărui bec cu gaz pe când se întorcea acasă: „Georges Lamil, 51, strada Moncey. Doar atât”.

Examina aceste cuvinte care i se păreau misterioase, pline de sensuri confuze: Georges Lamil? Cine era acest bărbat? Cu ce se ocupa? De ce o privise aşa pe această femeie? Nu era revoltător ca un străin, un necunoscut să-ţi tulbure brusc viaţa, pentru că-i plăcuse să-şi fixeze cu insolenţă privirile pe o femeie? Şi, cu voce tare, vicontele repetă încă o dată:

„Ce brută!”

Apoi rămase nemişcat, în picioare, reflectând, cu privirea fixată pe cartea de vizită. O furie se trezea în el contra acestei bucăţi de hârtie, o furie duşmănoasă în care se amesteca un straniu sentiment de indispoziţie. Această poveste era o stupizenie. Luă un briceag deschis şi îl înfipse în mijlocul numelui imprimat, ca şi cum ar fi înjunghiat pe cineva.

Trebuia deci să se dueleze! Va alege sabia sau pistolul, căci se considera ca fiind cel insultat. Cu sabia risca mai puţin; dar cu pistolul avea şansa să-l facă pe adversar să dea înapoi. Foarte rar se întâmplă ca un duel cu sabia să fie mortal, o prudenţă reciprocă împiedicându-i pe luptători să stea destul de aproape unul de celălalt pentru că un vârf de sabie intră adânc. Cu pistolul îşi risca în mod serios viaţa; putea însă să scape de duel cu toate onorurile situaţiei şi fără să ajungă la o întâlnire.

Spuse:

„Trebuie să fiu ferm. Îi va fi frică”.

Sunetul vocii îl făcu să tresară şi privi în jurul lui. Se simţea foarte nervos. Mai bău un pahar cu apă, apoi începu să se dezbrace pentru a se culca.

Imediat ce fu în pat, stinse lumânarea şi închise ochii. Se gândea:

„Am toată ziua de mâine pentru a mă ocupa de treburile mele. Să dorm mai întâi pentru a fi calm”.

Îi era foarte cald în pat, dar nu reuşea să adoarmă. Se sucea şi se răsucea, stătea cinci minute pe spate, apoi se întorcea pe partea stângă, apoi se răsucea pe partea dreaptă.

Încă îi era sete. Se ridică pentru a bea. Apoi, îl cuprinse o nelinişte:

„Oare îmi este frică?”

De ce inima începea să-i bată nebuneşte la fiecare zgomot necunoscut din cameră? Când pendula se pregătea să sune, scârţâitul arcului care se întindea îl făcea să tresară; trebuia după aceea să deschidă gura pentru a respira câteva secunde, atât de sufocat era.

Începu să raţioneze cu el însuşi asupra posibilităţii acestui lucru:

„Oare îmi este frică?”

Sigur nu, nu-i este frică, pentru că era hotărât să meargă până la capăt, pentru că avea acea voinţă nestrămutată de a se bate, de a nu tremura. Dar se simţea atât de profund tulburat încât se întrebă:

„Poate să-ţi fie frică fără să ştii?” îl cuprinse această îndoială, această nelinişte, această spaimă; dacă o forţă mai puternică decât voinţa sa, o forţă dominatoare, irezistibilă îl stăpânea, ce se va întâmpla? Da, ce s-ar fi putut întâmpla? Sigur va merge pe teren pentru că voia să meargă acolo. Dar dacă tremura? Dacă-şi pierdea cunoştinţa? Şi se gândi la situaţia lui, la reputaţia lui, la numele lui.

Îl cuprinse o nevoie imperioasă de a se ridica şi de a se privi în oglindă. Aprinse din nou lumânarea. Când îşi văzu chipul oglindit în sticla polizată, abia se recunoscu şi i se păru că nu se văzuse niciodată. Ochii i se părură enormi; şi era palid, sigur era palid, foarte palid.

Rămase în picioare în faţa oglinzii. Scoase limba ca pentru a constata starea sănătăţii sale, şi brusc un gând intră în el ca un glonţ:

„Poimâine, la ora asta, poate voi fi mort”.

Şi inima începu să-i bată din nou cu putere.

„Poimâine, la ora asta, poate voi fi mort. Această persoană din faţa mea, acest eu pe care-l văd în oglindă, nu va mai fi. Iată-mă, mă privesc, mă simt viu şi peste douăzeci şi patru de ore voi fi întins pe patul meu, mort, cu

ochii închişi, rece, neînsufleţit, dispărut”.

Se întoarse spre pat şi se văzu clar întins pe spate în aceleaşi cearşafuri din care abia ieşise. Avea acel chip supt pe care-l au morţii şi acea moliciune a mâinilor care nu se vor mai mişca.

Atunci îi fu frică de patul său şi, pentru a nu-l mai vedea, plecă în fumoar. Luă maşinal o ţigară, o aprinse şi iar începu să meargă. Îi era frig; merse spre sonerie pentru a-l trezi pe servitor; dar, se opri, cu mâna ridicată spre cordon: „Acest om îşi va da seama că-mi este frică”.

Nu mai sună, făcu el focul. Mâinile îi tremurau puţin, cu un tremur nervos, atunci când atingea obiectele. Îşi pierdea capul; gândurile confuze deveneau repezi, bruşte, dureroase; o ameţeală îi cuprinse mintea ca şi cum ar fi băut. Se întreba încontinuu:

„Ce voi face? Ce se va întâmpla cu mine?”

Tot corpul îi vibra, străbătut de tresăriri sacadate; se ridică şi, apropiindu-se de fereastră, dădu la o parte perdelele.

Se lumina de ziuă, o zi de vară. Cerul roz colora în roz oraşul, acoperişurile şi zidurile. O mare revărsare de lumină blândă, asemănătoare unei mângâieri a răsăritului de soare, învăluia lumea trezită; şi, odată cu această lumină, o speranţă veselă, rapidă, brutală invadă inima vicontelui. Nu fusese nebun să se lase doborât de teamă înainte să se fi decis ceva, înainte ca martorii lui să-i fi văzut pe cei ai lui Georges Lamil, înainte de a fi ştiut dacă se va duela? îşi făcu toaleta, se îmbrăcă şi ieşi cu un pas hotărât. Mergând, îşi tot repeta:

„Trebuie să fiu puternic, foarte puternic. Trebuie să dovedesc că nu mi-e frică”.

Martorii lui, marchizul şi colonelul, se puseseră la dispoziţia lui, şi, după ce i-au strâns cu putere mâna, au discutat despre condiţii.

Colonelul întrebă:

„Vreţi un duel serios?”

Vicontele răspunse:

„Foarte serios”.

Marchizul continuă:

„Ţineţi la pistol?

— Da.

— Ne daţi libertatea să reglăm noi restul?”

Vicontele spuse cu o voce seacă, sacadată:

„Douăzeci de paşi, la comandă, ridicând arma în loc să fie lăsată în jos. Schimb de gloanţe până la rănire gravă”. Colonelul declară pe un ton satisfăcut:

„Aceste condiţii sunt excelente. Trageţi bine, toate şansele sunt de partea dumneavoastră”.

Şi plecară. Vicontele se întoarse acasă pentru a-i aştepta. Agitaţia lui, calmată un moment, creştea acum din minut în minut. Simţea de-a lungul braţelor, de-a lungul gambelor, în piept un fel de fremătare, de vibrare continuă; nu putea să stea locului nici aşezat, nici în picioare. Nu mai avea în gură decât o aparenţă de salivă şi făcea tot timpul o mişcare zgomotoasă a limbii, ca pentru a o dezlipi de cerul gurii.

Vru să dejuneze, dar nu putu mânca. Îi veni ideea să bea pentru a-şi face curaj, şi ceru să i se aducă o carafă mică de rom din care înghiţi, unul după altul, şase păhărele.

Îl invadă o căldură asemănătoare unei arsuri, urmată imediat de o amorţire a sufletului. Se gândi:

„Stăpânesc pistolul. Acum este bine”.

Dar, după o oră, golise carafa şi starea lui de agitaţie deveni din nou insuportabilă. Simţea o nevoie nebună să se rostogolească pe jos, să ţipe, să muşte. Se însera.

Sunetul soneriei îl sufocă aşa de tare încât nu mai avu putere să se ridice pentru a-i întâmpina pe martori. Nu mai îndrăznea să le vorbească, să le spună bună ziua, să pronunţe un singur cuvânt de teamă ca ei să nu ghicească alterarea vocii lui.

Colonelul spuse:

„Totul este reglat conform condiţiilor fixate de dumneavoastră. Adversarul dumneavoastră a cerut mai

întâi privilegiile celui ofensat, dar a cedat aproape imediat şi a acceptat totul. Martorii lui sunt doi militari”.

Vicontele spuse:

„Mulţumesc”.

Marchizul continuă:

„Scuzaţi-ne că ne grăbim, dar trebuie să ne mai ocupăm de o mie de lucruri. Trebuie un medic bun, deoarece lupta se va opri după rănire gravă, şi ştiţi că gloanţele nu glumesc. Trebuie stabilit locul, în apropierea unei case pentru a transporta acolo rănitul dacă este nevoie, etc. în fine, mai avem de lucru vreo două sau trei ore”.

Vicontele spuse pentru a doua oară:

„Mulţumesc”.

Colonelul întrebă:

„Vă simţiţi bine? Sunteţi calm?

— Da, foarte calm, mulţumesc”.

Cei doi bărbaţi plecară.

Când se trezi singur din nou, i se păru că înnebuneşte. După ce servitorul aprinse lămpile, se aşeză la masă pentru a scrie scrisori. După ce scrise în partea de sus a unei pagini: „Acesta este testamentul meu...” se ridică brusc şi se îndepărtă, simţindu-se incapabil să lege două idei, să ia o hotărâre, să decidă ceva.

Deci se va duela! Nu mai putea evita acest lucru. Ce se întâmpla cu el? Voia să se bată, avea această intenţie şi această hotărâre stabilite ferm; simţea însă că nu va putea să păstreze forţa necesară pentru a merge până la locul de întâlnire, în pofida oricărui efort al spiritului său şi în pofida

A g oricărei încordări a voinţei sale. Încerca să-şi imagineze duelul, atitudinea şi ţinuta lui în faţa adversarului.

Din când în când, dinţii îi clănţăneau în gură cu un zgomot sec. Vru să citească, luă codul duelului de Châteauvillard. Apoi se întrebă: „Adversarul meu a practicat tirul? Este cunoscut? Este clasat? Cum aş putea

şti?”

Îşi aminti de cartea baronului de Vaux despre trăgătorii cu pistol şi o parcurse de la un capăt la altul. Georges Lamil nu figura. Şi totuşi. Dacă acest bărbat nu era un trăgător, nu ar fi acceptat imediat această armă periculoasă şi aceste condiţii mortale.

În trecere, deschise o cutie Gastinne-Renette pusă pe un gheridon şi luă unul din pistoale, apoi se plasă ca pentru a trage şi ridică braţul. Tremura însă din cap până-n picioare şi pistolul se mişca în toate direcţiile.

Atunci îşi spuse:

„E imposibil. Nu mă pot duela în această stare”.

Privea la capătul ţevii acea gaură neagră şi profundă care scuipa moartea şi se gândea la dezonoare, la şuşotelile din cluburi, la râsetele din saloane, la dispreţul femeilor, la aluziile ziarelor, la insultele pe care i le vor arunca laşii.

Privea arma şi, ridicând piedica, văzu brusc o amorsă strălucind dedesubt ca o mică flacără roşie. Pistolul rămăsese încărcat, din întâmplare sau din neatenţie. Simţi o bucurie confuză, inexplicabilă.

Dacă nu va avea în faţa celuilalt o atitudine nobilă şi calmă, va fi pierdut pentru totdeauna. Va fi pătat, marcat cu semnul infamiei, alungat din societate. Ştia, simţea că nu va avea această ţinută calmă şi hotărâtă. Totuşi era curajos, pentru că voia să se dueleze… Era curajos pentru că… Gândul care-i veni rămase neterminat în mintea lui; deschizând larg gura, îşi înfipse brusc ţeava pistolului până în gât şi apăsă pe trăgaci…

Când servitorul veni în fugă, atras de împuşcătură, îl găsi mort, cu faţa în sus. Un jet de sânge împroşcase hârtia albă de pe masă şi forma o pată mare peste aceste patru cuvinte: „Acesta este testamentul meu”.

Lectură critică

Sinuciderea nu este o noutate în perioada în care Maupassant face din ea o temă obsesivă. Cercetările consacrate evoluţiei acestui flagel o dovedesc din plin.

Romanii au învăţat de la greci că mai bine să alegi tu însuţi decât să laşi să acţioneze sau să vină singură moartea naturală. Această atitudine mentală reduce frica de moarte. În perioada arhaică, sinuciderea provoca groază, *„căci sinuciderea face greşeala de a ne face să privim direct moartea* „Precizează Paul Veyne. (Paul Veyne 1980: 38)

Această oroare traducea de fapt frica de sine, căci cineva care era capabil să se omoare, putea fi capabil să asasineze o altă persoană.

După dispariţia societăţii arhaice… *fiecare roman a devenit liber să trăiască sau să moară conform responsabilităţii sale*" (Paul Veyne 1980: 39) şi în loc să-i blameze pe sinucigaşi, lumea a început să îi deplângă. Printre motivele posibile ale sinuciderii putem menţiona bolile dureroase, demenţa, pierderea cuiva drag, într-un cuvânt *taedium vitae* sau dezgustul de a mai trăi. Cineva se sinucide atunci când s-a săturat să mai trăiască. Din punct de vedere juridic, sinuciderea nu pune nicio problemă: legea nu are de ce să se amestece, căci pentru jurişti *„a-şipune capăt zilelor este un drept natural*". (Paul Veyne 1980: 39) în marea lor majoritate, sinuciderile sunt rezultatul unui act impulsiv. Dar originalitatea greco-romană constă în inventarea sinuciderii gândite şi a morţii la momentul dorit sau *tempestiva mors*. Bolnavul care vrea să scape de suferinţe şi bătrânul care vrea să evite degradarea fizică şi psihică nu vor mai aştepta moartea. Ei vor alege sinuciderea gândită prin eutanasiere, care asigură o moarte fără dureri şi însoţită de o uşoară voluptate asemenea celei provocate de un leşin. Dar apare totuşi o întrebare: este normal să te omori? Părerea stoicilor este total opusă părerii pitagoricienilor. După părerea stoicilor, datoria omului este, printre altele, să urmeze cursul naturii. Pentru un bolnav, a respecta natura înseamnă a pune capăt unei existenţe contra naturii. Pentru pitagoricieni, omul trebuie să aştepte moartea naturală şi să nu-şi decidă niciodată soarta singur. De fapt,

această opoziţie ascunde alta: a crede sau a nu crede în nemurirea sufletului. Or, stoicii nu credeau în această nemurire a sufletului. De la sfârşitul Antichităţii până în secolul 18, sinuciderea a devenit un act nelegitim. Odată cu creştinismul, asistăm chiar la condamnarea ei radicală. Sinuciderea este atunci desemnată prin perifraze precum „a se ucide singur”, „a se omorî”, „a fi propriul ucigaş”, perifraze care consideră sinuciderea o crimă al cărei autor este în acelaşi timp şi victimă după spusele lui Jean-Claude Schmitt. (Jean-Claude Schmitt 1980: 42) Această asimilare a sinuciderii cu crima pune capăt atitudinii indulgente sau ambigui faţă de omorârea de sine. Deşi condamnată, sinuciderea continuă să fie un fenomen care vizează toate categoriile sociale. Printre mijloacele folosite, cel mai frecvent este spânzurarea, apoi înecul, înjunghierea, aruncarea de la înălţime. Nefericirile individuale sau colective precum boala, singurătatea, războiul, sărăcia, dezonoarea figurează printre mobilele care-i împing pe oameni la acest act disperat.

Dacă fenomenul de omicid de sine a existat, cuvântul „sinucidere” este folosit pentru prima dată în iulie 1734

de abatele Prévost într-un articol din periodicul pe care l-a creat, *Pentru şi Contra* pentru a face cunoscută Anglia francezilor, precizează François Lebrun. (François Lebrun 1980: 47) în ceea ce priveşte dicţionarele vremii, acestea introduc în coloanele lor cuvântul „sinucidere” începând din 1752. Verbul „a se sinucide” este considerat neologism de dicţionarul *Littré* chiar şi în 1867, ceea ce explică folosirea expresiilor „omorâre de sine însuşi”, „a se distruge”, „a se omorî”, „a se grăbi”, a-şi lua adio” precizează acelaşi autor. Legile ecleziastice şi civile condamnă acest act prin care este hotărâtă *„pieirea sufletului”*, cu excepţia cazului în care acesta nu este consecinţa unui acces de demenţă. Modalitatea cea mai folosită este spânzurarea, actul fiind motivat adesea prin starea de beţie sau printr-o boală fizică sau psihică.

Această scurtă trecere în revistă a istoricului

sinuciderii dovedeşte că nu secolul XIX a inventat-o. Dar în mod sigur în secolul XIX acest fenomen *„nu mai este o temă de vagă visare romantică pentru a deveni o problemă cotidiană naţională”* afirmă Muriel Jeoger. (Muriel Jeoger 1980: 51) Această nouă mare ciumă cunoaşte o răspândire înspăimântătoare care face din Franţa o ţară unde sinuciderea este frecventă: 1763 sinucigaşi în 1826, 8952 în 1899. Printre victimele sale, cei mai numeroşi sunt cei care se sinucid din cauza izolării, a dezrădăcinării, a suferinţei morale, fiziologice şi materiale, ne spune acelaşi autor. Într-un cuvânt, comportamentul individual este de fapt cauza sinuciderii, în ceea ce priveşte modalităţile de a se sinucide, cele mai răspândite rămân spânzurarea, înecul, armele de foc, care asigură o moarte demnă, după cum se spune.

Părerile despre sinucidere sunt foarte diverse. Filosofii văd în acest act o afirmare a libertăţii umane. Sociologii îl consideră un fapt social limitat la un concept reductibil la o analiză factorială. Pentru psihiatri, *sinuciderea este actul de a se omori într-un mod conştient, considerând moartea ca un mijloc sau ca un scop*”. (Pierre Moron 1975: 6) Lumea artistică a văzut mereu un anumit număr din adepţii săi orientându-se spre o moarte voluntară, căreia, în funcţie de epocă, literatura s-a străduit să-i dea o valoare morală, estetică sau filosofică, continuă Pierre Moron. O întreagă literatură de specialitate scoate în evidenţă aceeaşi idee: omul a căutat mereu să-şi exerseze pe el însuşi dreptul la viaţă şi la moarte. Seneca spunea: „A te gândi la moarte înseamnă a te gândi la libertate”. Montesquieu, Rousseau şi Enciclopedia consideră sinuciderea drept gaj al libertăţii individuale. De-a lungul istoriei sinuciderii, apare cu claritate o concluzie: cea a universalităţii ideii de sinucidere în toate ţările şi în toate societăţile, căci *„caracterul internaţional al tentativei de sinucidere nu este doar moartea*; *este şi o luare de poziţie faţă de un grup şi faţă de societate*”. scrie Pierre Moron (p. 17) Toate

sinuciderile exprimă un sentiment de vid interior, de lipsă, de absenţă şi de negaţie. Omorârea propriei persoane poate avea o valoare afectivă şi etică, o semnificaţie existenţială.

Prezenţa acestei teme în nuvelele şi povestirile lui Guy de Maupassant îşi găseşte justificarea chiar în viaţa scriitorului.*, în pofida protestelor sale, cărţile lui Maupassant sunt o reflectare a vieţii sale, pe care o urmează etapă cu etapă"*, afirmă Édouard Maynial în lucrarea lui despre viaţa şi opera lui Maupassant. (Édouard Maynial 1935: 12)

În opera lui Maupassant, sinuciderea nu apare ca fenomen social, ci ca o problemă individuală şi personală. Tentaţia sinuciderii, dovedită de trei ori, este strâns legată de boala lui, un sifilis cerebral contractat la vârsta de douăzeci şi cinci de ani. La acea vreme, această boală făcea ravagii şi nu se cunoştea niciun remediu. În scrisorile sale, el se plânge *tot mai des de dureri de cap şi tulburări ale vederii. Medicamentele pe care medicii i le prescriu nu mai reuşesc să-i calmeze suferinţele. Moartea îi dă târcoale şi el ştie acest lucru. Elizabeth Rodinesco ne dă o descriere detaliată a acestei boli oribile şi a consecinţelor ei inevitabile şi dureroase*: *Scriitorul este într-adevăr bolnav de sifilis şi suferă de mult timp de avansarea răului. Paralizia generală are nevoie de mai mult de zece ani pentru a-şi termina opera de degradare, timpul de care are nevoie Maupassant pentru a redacta opera lui. Medicii îi prescriu terapia practicată la acea vreme*: *iod şi bromură*.

Respiră greu, inima lui o ia razna la orice efort, herpesurile care-i rod epiderma şi reumatismul îi corodează membrele. În 1880 este lovit de o orbire parţială a ochiului drept. Burta îi este cuprinsă de colici îngrozitoare şi varicele îi distrug mucoasa gâtului. Are numeroase migrene pe care şi le îngrijeşte consumând haşiş, eter şi opiu? (Elizabeth Rodinesco 1986: 83)

Ceea ce este şi mai rău este faptul că vede sfârşitul

înspăimântător care-l aşteaptă atunci când vede durerile inumane ale fratelui său Hervé, mort de aceeaşi boală. Sinuciderea îi apare atunci ca singura soluţie de a scăpa de degradarea fizică, de nebunie, de un viitor ameninţător, de o moarte oribilă. Se teme să se lase în voia morţii devastatoare şi vede sinuciderea ca pe o moarte liberă, utilă, conştientă, fidelă lui. „Toată opera lui Maupassant se explică prin această obsesie imperioasă a morţii, care-l sugrumă ca un presentiment implacabil şi care se amestecă la el cu senzaţiile cele mai violente şi cele mai brutale ale vieţii”. (Édouard Maynial 1935: 13)

Prima sa nuvelă având ca subiect sinuciderea apare în 1880. Între 1880 şi 1888 va publica 18 nuvele şi povestiri pe această temă. Această primă nuvelă este sugestiv intitulată *Sinucideri*. După părerea lui Louis Forestier, această povestire este esenţială pentru înţelegerea moralului lui Maupassant, căci ea vorbeşte despre „neantul existenţei, generator de greaţă”. În toate nuvelele lui Maupassant având ca subiect sinuciderea, regăsim ideea pe care scriitorul o avea despre viaţă, care nu este decât drumul spre moarte. Pentru a evita această aşteptare angoasantă, el propune o ieşire: sinuciderea.

Scrisă sub forma unei scrisori lăsată de candidatul la sinucidere, nuvela ne oferă o vedere de ansamblu asupra motivelor care îi împing pe cei nefericiţi să-şi pună capăt zilelor.

Pe axa timpului, punctul de plecare este prezentul. Cel care vrea să se sinucidă, se întoarce mai întâi în trecut până la origini, apoi aruncă o privire anxioasă asupra viitorului. Rezultatul comparaţiei arată „lenta succesiune a micilor necazuri ale vieţii, dezorganizarea totală a unei existenţe solitare, din care visele au dispărut, ea explică motivul acestor sfârşituri tragice pe care doar nervoşii şi sensibilii îl vor înţelege”.

Necesitatea acestui deznodământ fatal este justificată de „micile necazuri” caracteristice fiecărei etape a vieţii. Copilăria şi tinereţea, perioadele cele mai fericite

din viaţă, dispar brusc, cu toate iluziile în momentul confruntării cu realitatea brutală: *„Toate evenimentele vieţii care străluceau cândva în ochii mei ca nişte aurore, mi se pare că se decolorează. Semnificaţia lucrurilor mi-a apărut în realitatea ei* brutală

Într-un cuvânt, *altă dată* reuneşte bucuria de a trăi, speranţa, iluziile, visurile, dragostea. Când îmbătrânim, avem revelaţia crudei realităţi a lumii. Omul devine prizonierul existenţei lui care nu este decât repetarea monotonă a aceloraşi lucruri. Această repetare duce uneori omul la dezgust şi la plictiseală; el devine un spectator pasiv al aceluiaşi spectacol trist, decepţionant şi descurajator pe care viaţa i-l oferă: *„DE treizeci de ani, mă scol în fiecare zi, la aceeaşi oră; şi, de treizeci de ani, mănânc la acelaşi restaurant, la aceleaşi ore, aceleaşi mâncăruri servite de chelneri diferiţii* Această repetare lamentabilă îl apasă şi mai mult când se întoarce acasă: acelaşi fel de a introduce cheia în broască, locul unde se află chibriturile, prima privire aruncată în cameră, aceleaşi mobile, acelaşi miros al locuinţei sale. Această repetare sufocantă îl face să dorească să se arunce pe fereastră.

Dar motivul cel mai frecvent care-l împinge pe om la sinucidere, motiv care revine ca un leitmotiv în opera lui Maupassant, este singurătatea. O lectură atentă a biografiei scriitorului dezvăluie gustul lui pasionat pentru singurătate. *4 m fost mereu un solitar, un visător, un fel de filosof izolat. Am trăit mereu singur, ca urmare a unui fel de jenă pe care o simţeam în prezenţa altcuiva. Îmi place atât de mult să fiu singur, încât nici nu pot suporta vecinătatea altor fiinţe care să doarmă sub acoperişul meu.* (...) *Mor din punct de vedere moral şi corpul şi nervii mei sunt atât de chinuiţi de această imensă mulţime care mişună, care trăieşte în jurul meu, chiar şi când doarme"* mărturiseşte naratorul din nuvela *Pe apă*; în spatele acestui narator îl recunoaştem cu uşurinţă pe Maupassant. Aceeaşi idee pe care şi-o face despre viaţa socială, despre incapacitatea lui de a se deschide spre ceilalţi şi de a

comunica este exprimată şi în *Sinucideri*. Astfel putem citi: „*firu pot nici măcar să fiu cu oameni pe care îi întâlneam cândva cu plăcere*". Dacă fuge de oameni este pentru că însăşi viaţa socială este supusă aceleaşi monotonii apăsătoare şi aceleaşi repetări obositoare, sentiment exprimat prin cuvântul „*atât*": „*atâta-i cunosc*", „*atâta ştiu ce-mi vor spune şi ce le voi răspunde*", „*atâta am văzut modul lor de a gândi, îmbătrânirea raţionamentelor lor*". Dar ceea ce face ca prezentul să fie insuportabil este trecutul regăsit pe bucăţi în scrisorile păstrate într-un sertar. Toate aceste scrisori îi vorbesc eroului nostru despre viaţa lui solitară, despre trecerea inexorabilă a timpului. Totul este evocator în aceste scrisori: scrisul de pe plic, dar şi mesajele pe care le găseşte în interiorul lor. Şi aceste mesaje îi vorbesc despre o lipsă, despre un gol imposibil de umplut. O dată reconstituită, această lume nu face decât să-i accentueze sentimentul de singurătate şi de disperare. Aceste scrisori evocă un trecut fericit, care nu se va mai întoarce niciodată şi care anunţă un viitor care nu-i mai rezervă decât bătrâneţea şi singurătatea. Această întoarcere în trecut care-l duce pe erou până la origini face ca vidul existenţial să apară şi mai mare şi mai înfricoşător. Oglindă a copilăriei şi a tinereţii, a unei perioade de fericire, aceste scrisori schimbă statutul la vârsta adultă şi mai ales la bătrâneţe. Ele nu fac decât să transforme prezentul în ceva mult mai odios şi mai gol: „*Oh*! *dacă ţineţi la viaţă, nu vă atingeţi niciodată de această mobilă, de acest cimitir al scrisorilor de altă dată*! *Şi dacă deschideţi din întâmplare această mobilă, apucaţi cu amândouă mâinile scrisorile pe care le conţine, închideţi ochii pentru a nu citi niciun cuvânt, pentru ca niciun scris uitat şi recunoscut să nu vă arunce brusc în oceanul amintirilor*! *Aruncaţi pe foc aceste hârtii mortale*! *Şi, când vor fi cenuşă, striviţi-le într-un praf invizibil... altfel sunteţi pierduţi... aşa cum sunt eu de o oră*!" Dacă reconstituirea trecutului îi accentuează disperarea, viitorul, aşa cum şi-l imaginează, îl sperie: „Mâine" îi rezervă bătrâneţea,

degradarea fizică, singurătatea, moartea. Citirea acestor scrisori apare ca fiind principalul motiv care-l împinge pe erou la sinucidere: „Revolverul meu este aici, pe masă... îl armez... Nu recitiţi niciodată vechile scrisori!”

Sinuciderea cu o armă de foc este rară în nuvelele lui Maupassant (două din nouăsprezece). Această alegere ar putea trece drept o dorinţă implicită a eroului de a opune o moarte demnă unei vieţi mizerabile.

La Maupassant, modalitatea cea mai frecventă de a se sinucide rămâne înecul. După părerea mai multor biografi şi critici, pasiunea lui pentru apă ar putea explica numărul mare de sinucideri prin înec. În realitate, motivele diferă de la un caz la altul. Povestea lui Rose, eroina nuvelei *Povestea unei servitoare* este simplă şi comună. Este vorba despre o tânără servitoare care, ca toate fetele, crede în dragostea şi în promisiunile bărbatului iubit. Îi cedează şi se trezeşte abandonată şi însărcinată. Pentru a evita situaţia ruşinoasă în care se afla, ea ascunde bine secretul. Totul merge bine pentru ea până în ziua în care stăpânul vrea să o ia de nevastă. Această cerere în căsătorie o sperie foarte tare. Ar fi vrut să accepte această cerere în căsătorie, la care nu sperase nicio clipă, dar nu îndrăznea să dezvăluie secretul existenţei copilului din flori. *A priori, „se înspăimânta gândindu-se la ce s-ar fi putut întâmpla”*. Tot ceea ce simte este o „nevoie nebună de a pleca, de a scăpa, de a fugi din faţa nenorocirii asemenea unui vapor din faţa furtunii”, Pentru a evita ruşinea, dezonoarea de a fi mama unui copil nelegitim, ea nu vede decât o singură soluţie: sinuciderea: *„zări o mlaştină, o mlaştină mare, a cărei apă stătătoare părea sânge sub reflexiile roşii ale zilei care se ridica (...) şi merse (...) să-şi înmoaie picioarele (...)) în timp ce privea fix această mlaştină adâncă, o apucă o ameţeală, o dorinţă furioasă de a intra cu totul. Suferinţa ei s-ar termina pentru totdeauna. Nu se mai gândea la copilul ei; voia pacea, odihna completă, să doarmă la nesfârşit”*. Trecerea la faptă este întotdeauna precedată de momente de

angoasă. Este ceea ce Rose simte atunci când stăpânul ei îi vorbeşte despre căsătorie. Existenţa copilului din flori riscă să facă din ea batjocura întregului ţinut. Căci societatea, şi mai ales oamenii condamnau fără drept de apel fetele nemăritate care aveau copii. Motiv pentru care, în acele momente, evitarea unei asemenea situaţii umilitoare devine singura ei preocupare. În viaţă, dar şi în opera lui, Maupassant concepe moartea fie ca pe o moarte-repaus, fie ca pe o moarte eliberatoare, fie pe amândouă în acelaşi timp. Pentru Rose, a se sinucide echivalează cu un repaus total. Din fericire, tentativa ei de sinucidere eşuează. Se va căsători cu stăpânul ei care-i va adopta copilul. Această nuvelă a fost scrisă în perioada în care Maupassant era încă un tânăr optimist. Pesimismul lui se va adânci începând cu 1884, când angoasa unei morţi degradante devine pentru el o adevărată obsesie.

Mobilul şi victima sinuciderii pot fi necunoscute. Naratorul nuvelei *Pe apă* nu ştie nimic despre viaţa femeii înecate al cărei corp îl descoperă în timpul unei plimbări cu barca. De fapt, sunt doar câteva rânduri care prezintă această sinucidere ca pe un fapt divers: masa neagră care bloca ancora bărcii *„era cadavrul unei bătrâne care avea o piatră mare legată de gât”*. Absenţa oricărui detaliu nu ne miră, căci în perioada în care a fost scrisă această povestire scriitorul nu era obsedat de ideea sinuciderii.

Mediul burghez şi prejudecăţile pot de asemenea să împingă fiinţa umană la un gest disperat. Eroina nuvelei *Madame Baptiste* este un exemplu elocvent. O înmormântare fără ceremonia cuvenită şi fără preot stârneşte curiozitatea naratorului. El află foarte repede povestea tinerei femei care se sinucisese. La vârsta de unsprezece ani, fusese violată de un valet: murdărită de actul criminal al acestei bestii, tot ea va fi cea care va suporta consecinţele: copilăria ei se transformă într-un permanent coşmar, în recluziune şi ruşine. Se trezeşte brusc *„marcată de infamie, izolată, fără prieteni, sărutată cu reţinere de adulţii care credeau că-şi vor murdări*

buzele dacă i-ar fi atins fruntea". În plus, ea trebuie să facă faţă şi opiniei oraşului pentru care „micuţa Fontanelle" devenise „un monstru", „un fenomen". Fusese chiar poreclită „Madame Baptiste" după numele violatorului. Lipsa de sensibilitate, de înţelegere, de compasiune, de omenie a celor din jur depăşeşte orice limită, căci victima este judecată mai aspru decât agresorul ei. Dacă violul i-a furat puritatea şi bucuriile copilăriei, societatea a condamnat-o la o izolare totală. Nimeni nu vine la ea, nimeni nu o invită nicăieri. Totuşi soarta îi surâde. Secretarul subprefectului se îndrăgosteşte de ea şi vrea să o ia de nevastă, deşi îi cunoaşte povestea. Prin decizia acestui personaj, scriitorul ne transmite propria lui viziune despre femeia aparent cinstită şi condamnă falsa morală burgheză şi ipocrizia: *„Ei şi, aceasta este o garanţie pentru viitor. Prefer ca un asemenea lucru să se întâmple înainte şi nu după. Cu această femeie, voi dormi liniştit"*.

Şi Paul Hamot a avut dreptate căci, pentru soţia lui el era un zeu care-i dăduse înapoi onoarea şi care o făcuse să intre din nou în rândul oamenilor. Căsătorită şi însărcinată, ea va fi în cele din urmă acceptată de comunitatea care o condamnase atât de mulţi ani, *„ca şi cum ar fi fost definitiv purificată de maternitate"*. Ironia scriitorului este evidentă: *„E caraghios, dar asta-i situaţia"*. După părerea lui, căsătoria şi maternitatea nu pot da justa valoare morală a fiinţei umane. Ele nu sunt decât un conformism care ascunde adesea nefericiri, adultere, bastarzi. Chiar dacă aparent comunitatea uită, ea nu iartă niciodată. E suficient doar un fapt mărunt pentru ca trecutul să fie reînviat şi pentru ca doamna Hamot să devină bătaia de joc a oraşului. Atitudinea oamenilor devine din nou ostilă, chiar plină de ură.

Isteria colectivă se declanşează: În public, o voce continua să strige: „: „Hei, doamna Baptiste!" Şi atunci se stârni o rumoare mare, formată din glume şi injurii.

Era o hulă, un tumult, toate capetele se mişcau. Lumea îşi repeta cuvântul, se ridica pentru a vedea ce

figură face această nefericită; bărbaţii îşi ridicau soţiile în braţe pentru a le-o arăta; unii întrebau: „Care e? cea în albastru?” Copiii imitau cântecul cocoşului; râsete puternice izbucneau ici şi colo.

În faţa ostilităţii şi a dispreţului mulţimii, biata femeie «rămase nemişcată, pierdută. Nu putea nici să dispară, nici să se mişte, nici să-şi ascundă faţa”. Violată, izolată, dispreţuită, zdrobită de comunitate, paralizată de ura colectivă, găseşte repede soluţia care o poate salva: „După o oră, în momentul în care familia Hamot se întorcea acasă, tânăra femeie, care nu scosese niciun cuvânt din momentul insultei, dar care tremura de parcă un arc i-ar fi făcut toţi nervii să se mişte, încălecă brusc parapetul podului şi se aruncă în râu, fără ca soţul ei să aibă timp să o oprească. Apa era adâncă sub arcele podului. Au reuşit să o scoată după două ore. Murise”.

În cazul ei, nu este vorba despre o moarte dorită sau premeditată, ci de o sinucidere sub impulsul momentului. Ceea ce o împinge la acest gest, este societatea care zdrobeşte fiinţa umană sub greutatea falselor valori. Deşi nevinovată, biata femeie este condamnată de două ori. O dată de societatea civilă care, în loc să o susţină, o face răspunzătoare de faptul că a fost violată; a doua oară, de religie, „*care refuză să-i deschidă porţile bisericii*... Nici societatea, nici biserica nu înţeleg că ele sunt răspunzătoare de moartea tragică şi prematură a bietei femei. Condamnarea societăţii burgheze este ţinta finală a acestei povestiri, condamnare concretizată de gestul naratorului, care-i strânge mâna soţului, dar şi prin gândul lui de solidaritate cu toţi nefericiţii: *nu am regretat că am urmat acest cortegiu*”.

Maupassant pune accentul pe absurditatea judecării la care este supusă victima. Absurditatea constă în faptul că victima este pedepsită. Pedepsită mai întâi de violator care i-a furat inocenţa şi dreptul la fericire; pedepsită apoi de societate, care-i refuză un loc printre membrii ei „onorabili”. Prin atitudinea ei, societatea se dovedeşte a fi

singurul autor moral al morţii tinerei femei.

Tot la moartea prin înec recurge şi eroul nuvelei *Recrutul*. Personajele acestei povestiri sunt doi tineri recruţi, Luc şi Jean. Copleşiţi de dezrădăcinare, în fiecare duminică ei merg în acelaşi loc care le aminteşte de regiunea lor natală. Chiar şi fata cu vaca care le dă să bea lapte îi face să se gândească plini de melancolie la colţul de ţară de unde veneau. Descoperirea iubirii pe care Luc o simte pentru tânără aduce disperarea în sufletul lui Jean care *simţea în el o durere arzătoare, un fel de rană, acea sfâşiere pe care o provoacă trădările*. (...) *Rămase nemişcat, copleşit de uimire şi de suferinţă, de o suferinţă naivă şi profundă. Dorea să plângă, să plece, să se ascundă, să nu mai vadă pe nimeni niciodată*".

Se simte abandonat de cel mai bun prieten şi singurătatea începe să-l apese. Comportarea lui Luc şi a tinerei, care se sărută sub ochii lui, care se afundă în pădure, îi măresc disperarea. Brusc, întregul lui univers, toate ideile pe care şi le făcuse despre lumea exterioară se prăbuşesc. O negare totală îşi face loc în mintea lui: negarea prieteniei, negarea iubirii, negarea valorilor morale ale societăţii, negarea libertăţii, negarea vieţii. Louis Forestier consideră că disperarea lui Jean traduce deruta unei întregi generaţii într-o societate care nu mai are valori morale recunoscute. Ideea sinuciderii îi vine în momentul în care cei doi prieteni trebuie să traverseze podul: „*Jean se apleca, se apleca din ce în ce mai mult peste balustrada de fier ca şi cum ar fi văzut în apă ceva care-l atrăgea. Luc îi spuse*: „*Ce, vrei să bei o înghiţitură*? „*În timp ce pronunţa ultimul cuvânt, capul lui Jean luă şi restul, picioarele ridicate descriseră un cerc în aer, şi recrutul albastru şi roşu căzu tot, intră şi dispăru în apă*. (...) *Marinarii veniţi nu i-au găsit corpul în acea zi.*»

Asemenea altor candidaţi la sinucidere, Jean vede în această ultimă soluţie o eliberare, dar şi exprimarea libertăţii fiinţei umane de a alege momentul morţii sale. Pe de altă parte, dacă Jean se simte trădat de prietenul lui

este şi din cauza disciplinei riguroase la care este supus în timpul serviciul militar, disciplină care depersonalizează individul. Contrar prietenul său Luc, Jean nu ştie cum să se folosească de libertatea lui când se află dincolo de zidurile cazărmii. Această temă a oamenilor care se nasc liberi fără a şti acest lucru şi care nu ştiu să gereze această libertate va vi reluată şi amplu dezvoltată de scriitorii existenţialişti ai secolului XX.

Iubirea nefericită îl împinge la sinucidere pe eroul povestirii *Scrisoare găsită asupra unui înecat*. În mod simbolic, scriitorul face din această scrisoare un fel de „sticlă aruncată în mare”, notează Louis Forestier. Povestirea are două părţi distincte, dar inegale: idealizarea iubirii care se opune net banalităţii degradante. Nefericirea eroului vine chiar din ideea „nobilă” şi „subtilă” pe care şi-a făcut-o despre iubire şi despre femeia iubită. Plecat de la ideea unei nopţi de plăcere, eroul descoperă, prin intermediul însoţitoarei sale, frumuseţea iubirii platonice, în mijlocul naturii. Puţin câte puţin, el este fermecat de tânăra femeie şi se supune tuturor dorinţelor ei: îi recită o poezie, nu o sărută şi visează în acelaşi timp cu ea: *„Îşi am rămas mult timp, mult timp nemişcaţi. Ne luaserăm de mână; o forţă foarte plăcută ne imobilizase: o forţă necunoscută, superioară, o contopire castă, intimă, absolută a fiinţelor noastre care-şi aparţineau fără să se atingă. Ce era asta? Parcă ştiu? Poate iubirei*

Impactul pe care acest sentiment nou apărut îl are asupra lui este exprimat în puţine cuvinte: „eram fermecat, în extaz”. Trezirea, întoarcerea la realitatea banală vor fi cu atât mai dureroase. Chiar în momentul în care vrea să o sărute pe gură, în timp ce el este, *fremătând, delirant, simţind că urma să sărut cerul, să sărut fericirea, să sărut visul devenit femeie, să sărut idealul coborât în carnea umană* „iată că ea rupe farmecul cu o remarcă de o banalitate înspăimântătoare: „Ai o omidă în păr. De aceea zâmbea”. Căderea sentimentală este vertiginoasă, îi taie

braţele şi picioarele: *„Mi s-a părut că am primit o lovitură de bâtă în cap. Brusc m-am simţit trist ca şi cum pierdusem orice speranţă în viaţă.*

Asta-i tot, doamnă. Este pueril, prostesc, stupid. Dar, din acea zi, cred că nu voi mai iubi niciodată. Totuşi... cine ştie?”

Mesajul scriitorului este deci mai degrabă pesimist. După părerea lui, obiectul iubirii nu este decât imaginea degradată a ideii pe care omul şi-o face despre iubire şi tocmai această imagine degradată şi banală a iubirii îl împinge la sinucidere. Dacă pentru el sinuciderea echivalează cu o revoltă contra banalităţii iubirii, pentru societate actul său nu va fi decât un alt fapt divers printre numeroasele fapte diverse pe care le putem citi în ziare: *„Tânărul asupra căruia a fost găsită această scrisoare a fost pescuit ieri în apele Senei, între Bougival şi Marly. Un marinar amabil, care-l cotrobăise pentru a-i afla numele, a adus la ziar această scrisoare şi i-a dat-o lui*

MAUFRIGNEUSE

Iubirea nefericită se asociază desigur cu tema violului şi a adulterului în *Ordonanţa*. Ca şi în nuvela precedentă, mobilul este explicat după moartea eroinei, prin intermediul unei scrisori. Eroina este de trei ori victima vieţii. Mai întâi, măritată cu un bărbat, mult mai în vârstă decât ea, eroina nu cunoaşte iubirea conjugală pasională:

„Când te-ai căsătorit cu mine, din generozitate, m-am dăruit ţie cu recunoştinţă şi te-am iubit din toată inima mea de fetiţă. Te-am iubit aşa cum îl iubisem pe tatăl meu şi aproape la fel de mult (...)”.

Din lipsa unui soţ tânăr şi a unei iubiri pasionale, îşi transferă iubirea de fiică asupra soţului ei care ar fi putut să-i fie tată: *„îi, într-o zi, când eram pe genunchii tăi şi tu mă îmbrăţişai, te-am strigat fără să vreau „tată” A fost un strigăt al inimii, instinctiv, spontan. Într-adevăr, erai un tată pentru mine, nimic mai mult decât un tată. Ai râs şi mi-ai spus: „Spune-mi mereu aşa, copila mea, îmi place”.*

Apoi, ea descoperă iubirea adevărată, pasională atunci când devine amanta unui bărbat tânăr: «*m-am îndrăgostit*» mărturiseşte ea în scrisoare. Eforturile ei de a rezista acestei iubiri şi care au durat aproape doi ani au fost inutile: iubirea a fost mai puternică decât raţiunea şi decât respectul pe care-l avea pentru soţul ei. Dar ceea ce este frumos nu durează mult ordonanţa soţului ei, colonelul Limousin, descoperă secretul femeii, care este obligată să cedeze acestei brute care *„m-a avut când a vrut, ameninţându-mă mereu. În fiecare zi, a fost şi el amantul meu, ca şi celălalt Nu-i abominabil*? *Şi ce pedeapsă, tată*!*”*

Ea acceptă acest lucru pentru că-i este frică: frică de soţul ei, frică pentru amantul ei, frică de ordonanţă, frică de ea însăşi, frică de dezonoare: *„Oh*! *tată, tată, mi-a fost frică, o frică laşă, nedemnă, mi-a fost frică mai ales de tine, atât de bun, dar înşelat de mine, frică pentru el, căci l-ai fi omorât, frică şi pentru mine, poate, mai ştiu şi eu*? *Eram înnebunită, pierdută, am crezut că-l voi putea cumpăra încă o dată pe acest mizerabil, care mă iubea şi el, ce ruşine*!*”*.

Aceste trei ipostaze – soţie recunoscătoare, amantă fericită, femeie pierdută, supusă dorinţelor animalice ale ordonanţei – o sperie pe tânăra femeie care hotărăşte să se omoare: „Atunci mi-am spus: Trebuie să mor. Vie, n-aş fi putut mărturisi o asemenea crimă. Moartă, îndrăznesc tot. Nu mai puteam face altceva decât murind, nimic nu m-ar fi spălat, eram prea murdară. Nu mai puteam iubi, nici nu mai puteam fi iubită; mi se părea că-i murdăresc pe toţi, chiar numai dând mâna.

Voi merge imediat să mă scald şi nu mă voi mai întoarce”.

Asemenea eroului din *Le Horla*, dacă ea nu poate ucide răul care există în lumea ei interioară, preferă să se sinucidă. O sperie nu numai răul interior, ci eternitatea acestuia. Complexul stigmatizării, prezenţa soţului-tată, posedarea sălbatică şi umilitoare la care o supune o slugă o conduc pe tânăra femeie la sinucidere, notează Louis

Forestier. Această sinucidere va pune capăt unei vieţi trăite sub apăsarea unui sentiment de vinovăţie, unei vieţi făcută din eşecuri, din căderi, din erori, din infidelitate, din umiliri şi minciuni. Pentru eroină sinuciderea apare ca singura reconciliere cu ea însăşi.

Şi Miss Harriet se va sinucide, tot prin înec. Portretul moral şi fizic pe care scriitorul i-l face în nuvela eponimă anunţă acest sfârşit tragic. Din punct de vedere fizic, „era slabă, foarte înaltă”, avea o figură de „mumie, încadrat de cârlionţi grizonanţi, care se mişcau la fiecare pas”. Din punct de vedere moral, „era de fapt, era una din acele exaltate cu principii, una din acele puritane tenace, (...) una din acele bune fete bătrâne insuportabile (...) care aduc peste tot maniile lor bizare, moravurile lor de vestale pietrificate (...)” De la această prezentare exterioară, scriitorul trece la o analiză detaliată a ungherelor sufletului pe care acest înveliş numit corp ar vrea să le ascundă. Face acest lucru pentru că ştie că sigur se petrece ceva «*în sufletele singuratice ale acestor bătrâne englezoaice rătăcitoare*.» Analiza profundă pe care o face scriitorul scoate la iveală o persoană total diferită de cea judecată doar după aparenţe „*Era o creatură cumsecade care avea un fel de suflet cu arcuri, entuziasmându-se în salturi*. *Nu era echilibrată, asemenea tuturor femeilor rămase fete la cincizeci de ani*. *Părea zaharisită într-o inocenţă acrită*; *dar păstrase în suflet ceva foarte tânăr, înflăcărat*. *Iubea natura şi animalele, cu o dragoste exaltată, fermentată ca o băutură prea veche, cu o dragoste senzuală pe care nu o dăduse bărbaţilor*.» „*A fi*” al lui miss Harriet este emoţionant şi foarte diferit de „*a părea*”. Totuşi, ca urmare a prieteniei care o leagă de narator, două sentimente noi apar în sufletul ei şi o hărţuiesc: „*irezistibilul*” şi „*irealizabiluF*\ Irezistibilul se traduce prin dragostea pe care o simte pentru narator. Acest sentiment îi apare ca o trădare faţă de Dumnezeu, singurul pe care l-a iubit vreodată. Bigotă ferventă, se teme de iubirea carnală. Irealizabilul ţine de aspectul şi

vârsta ei. Iubirea apărea prea târziu, era urâtă şi bătrână. Naratorul surprinde această tragică luptă interioară în ochii lui Miss Harriet, în această oglindă a sufletului uman: *„Era în privirea ei un fel de nebunie, o nebunie mistică şi violentă; şi pe deasupra, o febră, o dorinţă exasperată, neliniştită şi neputincioasă în faţa a ceea ce nu s-a realizat şi nu este realizabil. Mi se părea că există în ea şi o luptă în care inima ei lupta împotriva unei forţe necunoscute pe care voia să o îmblânzească, şi poate şi altceva"*.

În această luptă interioară, raţiunea pierde: „film recunoscut acel frison pentru că-l simţisem deja şi nimic nu m-ar fi înşelat. Ah! frisonul iubirii unei femei, fie că are cincisprezece sau cincizeci de ani, fie că este din popor sau din înalta societate, îmi merge drept în inimă încât îl înţeleg întotdeauna.

Toată fiinţa ei tremurase, vibrase, îşi pierduse puterile. Ştiam acest lucru. Plecă fără ca eu să spun vreun cuvânt, lăsându-mă surprins ca în faţa unui miracol, şi trist ca şi cum aş fi comis o crimă".

Disperarea de a găsi o soluţie dilemei sale, dar şi descoperirea faptului că naratorul nu o iubea o împing la sinucidere: se aruncă în puţul din curtea hanului unde venise să-şi petreacă vara: *„J) ar brusc, am frisonat până la măduva oaselor. Tocmai recunoscusem un picior, apoi o gambă ridicată; corpul şi cealaltă gambă dispăreau sub apă.*

Am bâlbâit, foarte încet, tremurând atât de tare încât lanterna dansa înnebunită deasupra pantofului:

„Este o femeie care... care este acolo... este miss Harriet".

Maupassant nu ezită să-şi exprime încă o dată solidaritatea cu aceşti nefericiţi, victime ale „eternei nedreptăţi a implacabilei naturi", fericite însă că au pus capăt suferinţelor lor. Toate suferinţele la care aceşti nefericiţi ai sorţii au fost supuşi îi sugerează scriitorului numeroase întrebări legate de probleme existenţiale: „Cum au fost copilăria ei, viaţa ei? De unde venea astfel,

singură, rătăcitoare, pierdută ca un câine alungat de acasă? Ce secret de suferinţă şi de disperare era ascuns în corpul ei dizgraţios, în acest corp purtat ca o tară ruşinoasă toată viaţa ei, înveliş ridicol care alungase departe de ea orice afecţiune şi orice iubire?”

În aceste întrebări regăsim de fapt toate motivele care au împins-o la sinucidere pe biata femeie: o copilărie nefericită, singurătatea, urâţenia fizică, lipsa de afecţiune, de dragoste şi de speranţă.

Sinuciderea prin spânzurare ocupă un loc important în opera lui Maupassant. Mai multe motive îl împing pe domnul Lemonnier, eroul nuvelei *Micuţul*, la gestul lui

A

disperat. În primul rând, el vede în sinucidere singura posibilitate de a scăpa de ruşinea de a fi fost înşelat de soţie cu cel mai bun prieten al lui, domnul Duretour. El află acest lucru infam după moartea la naştere a soţiei sale pe care o iubea *„cu o dragoste pasionată şi dureroasă, cu o dragoste bolnăvicioasă*. Dar un alt adevăr, mult mai crud, îl va doborî: copilul care era *„din carnea femeii, continuarea fiinţei sale, ca o chintesenţă a ei*”, pe care-l iubea şi-l îmbrăţişa în mod impetuos, nu era al lui.

Céleste, servitoarea, seamănă în sufletul stăpânului ei îndoiala paternităţii: „Priviţi-l, priviţi-l deci, prost ce sunteţi, dacă nu este portretul domnului Duretour; dar priviţi-i nasul şi ochii, aveţi dumneavoastră ochii aşa? şi nasul? Şi părul? Le avea ea aşa? Vă spun că toată lumea o ştie, toată lumea, în afară de dumneavoastră! Râde tot oraşul! Priviţi-l...”

Brusc, domnul Lemonnier se vede deposedat de tot ce reprezenta viaţa lui: moartea i-a luat femeia pe care o adora, trădarea soţiei şi a prietenului său i-a luat bucuria de a fi tată. Viitorul nu-i rezerva decât torturi psihice. Bilanţul trecut / viitor este foarte trist şi înspăimântător. O viaţă fără bucurii nu poate fi decât un simulacru de viaţă. Trecutul îl apasă, viitorul îl sperie. Pentru a scăpa de toate

suferinţele, se va omorî: «*Domnul Lemonnier atârna chiar în mijlocul camerei, spânzurat de inelul din plafon. Avea limba scoasă îngrozitor. Papucul drept zăcea, căzut pe podea. Stângul îi rămăsese în picior. Un scaun răsturnat se rostogolise până la pat.*» Scrisoarea pe care i-o lasă domnului Duretour ar putea fi considerată ca o justificare a gestului său, adică recunoaşterea adevăratului tată al micuţului*: „Îţi las şi îţi încredinţez copilul”*.

Existenţa „sumbră”, „tristă”, „plată” şi „goală” constituie motivul sinuciderii domnului teras din nuvela *Plimbare*.

Mic funcţionar de patruzeci de ani, viaţa lui se desfăşoară zilnic în acelaşi fel: în fiecare zi, se trezea la aceeaşi oră, se scula, pleca, ajungea la birou, lua masa de prânz, pleca, lua masa de seară şi se culca, fără ca ceva să fi întrerupt monotonie regulată a aceloraşi acte, a aceloraşi fapte şi a aceloraşi gânduri. O viaţă fără emoţii, fără speranţe, fără visuri, fără nimic neprevăzut, fără nicio noutate. Ca mic funcţionar, nu-şi poate permite să viseze şi să aibă o familie. Dat fiind câştigul lui mic, ar fi un adevărat lux: Acum câştiga trei mii de franci pe an, după ce începuse cu o mie cinci sute de franci. Rămăsese celibatar, căci posibilităţile financiare nu-i permiseseră să se căsătorească. Şi, pentru că nu se bucurase niciodată de nimic, nu dorea mare lucru”.

Nu putea nici măcar să trăiască din amintiri. Evocând trecutul, până la moartea părinţilor săi, îşi dă seama că acesta nu are nimic deosebit: mereu aceeaşi rutină cotidiană, făcută din singurătate şi din muncă: Nu cunoscuse toată recolta de amintiri pe care şi le fac bărbaţii, în cursul vieţii lor, evenimentele neprevăzute, iubirile dulci sau tragice, călătoriile aventuroase, toate întâmplările unei existenţe libere.

Privirea pe care o aruncă spre viitor nu este mai încurajatoare. Prevede viitorul ca pe o repetare a trecutului şi a prezentului, căci el nu va cunoaşte bucuria de a iubi şi de a fi iubit, urcuşurile şi coborâşurile unei

vieţi de familie. La capătul drumului nu vede decât bătrâneţea şi singurătatea, vidul, altfel spus acelaşi *modus vivendi*.

Această conştientizare a neantului este bruscă şi brutală. Bilanţul existenţei sale trecute, prezente şi viitoare echivalează cu un dezastru: *Şi brusc, de parcă un voal gros s-ar fi rupt, văzu nefericirea, infinita, monotona nefericire a existenţei lui, nefericirea trecută, nefericirea prezentă, nefericirea viitoare*: *ultimele zile identice cu primele, fără nimic în faţa lui, fără nimic în spatele lui, fără nimic în jurul lui, fără nimic nicăieri*.

Dar ceea ce-l îngrozeşte cel mai mult este singurătatea la care ştie că este condamnat pentru totdeauna: Şi, gândindu-se la camera lui goală, la cămăruţa lui curată şi tristă în care intra doar el, o senzaţie de disperare îi strânse sufletul. Această cameră îi apăru mult mai lamentabilă decât biroul lui. Camera lui nu avea nicio amintire, viaţa lui nici atât. Şi îl înspăimântă gândul de a se întoarce în această cameră singur, de a se culca în patul lui, de a face din nou aceleaşi gesturi şi acele treburi din fiecare seară.

Această descriere minuţioasă a singurătăţii o reia pe cea pe care Maupassant o făcuse în acelaşi an, cu două luni mai devreme, într-o altă nuvelă intitulată sugestiv *Singurătate*. Louis Forestier consideră această nuvelă „drept unul din textele prin care se exprimă cel mai bine boala ontologică de care suferă Maupassant şi pe care o transmite personajelor sale”.

La fel ca domnul teras, eroul nuvelei Singurătate şi-a închis sufletul şi ştie că este condamnat la o singurătate totală şi perpetuă: în ceea ce mă priveşte, în prezent eu mi-am închis sufletul. Nu mai spun nimănui ce cred, ce gândesc şi ce-mi place. Ştiindu-mă condamnat la oribila singurătate, privesc lucrurile fără a-mi spune vreodată părerea. Ce importanţă mai au pentru mine opiniile, certurile, plăcerile, credinţele? Pentru că nu mai pot împărţi nimic cu nimeni, nu mă mai interesează nimic.

Lumea mea invizibilă rămâne neexplorată.

În ceea ce-l priveşte pe domnul teras, a pune capăt acestei existenţe nefericite şi goale îi apare ca singura cale de a rezolva problema: *Chemaţi imediat, paznicii dădură* jos trupul unui bărbat bătrân, spânzurat cu bretelele lui.

S-a constatat că decesul avusese loc în noaptea precedentă. Actele găsite asupra lui arătau că bărbatul era contabil la domnii Labuze şi Alţii şi că se numea teras. Moartea a fost atribuită unei sinucideri ale cărei cauze nu au putut fi stabilite. Poate un acces subit de nebunie?

Conform tehnicii sale binecunoscute, cea a întrebării retorice, Maupassant pune accentul pe ideea că aparenţele simt întotdeauna înşelătoare. Acest „acces subit de nebunie” este de fapt rezultatul unei profunde reflectări. Domnul teras nu mai are puterea de a continua la infinit aceeaşi existenţă goală care-l face să se simtă ca un prizonier. Sinuciderea lui ar putea fi de asemenea interpretată ca o consecinţă asumată a alegerii greşite pe care a făcut-o în tinereţe. Regretul de a fi renunţat la bucuria de a trăi este exprimat fugitiv. Fără să recunoască acest lucru, îşi dă seama că a supus totul, chiar şi facultatea de a visa, mediocrităţii ambiţiilor sale: să câştige bani şi să ia locul domnului Brument al cărui adjunct era. Preocupat de îndeplinirea acestor ambiţii, nu a văzut cum trece timpul şi nici golul care-l înconjura. Din nefericire, ziua în care vrea să guste şi să-şi trăiască viaţa soseşte prea târziu şi va fi fatală. Regretul pentru tot ce a pierdut şi frica de ceea ce-l aşteaptă îi fac viaţa insuportabilă. „Accesul de nebunie” poate fi deci expresia disperării sale în faţa inexorabilului. Echilibrul lui interior se prăbuşeşte brusc. În mod sigur pesimismul lui Maupassant este incomensurabil în această nuvelă.

Altă sinucidere. Cea a unui băiat de doisprezece ani, motivul fiind dragostea. Declaraţiile de dragoste ale lui Gontran şi ameninţările sale nu sunt luate în serios de adulţii din nuvela *o văduvă*. Şi totuşi exista un precedent: tatăl lui Gontran se omorâse din motive sentimentale.

Ameninţările de genul: *„Te iubesc, te iubesc, te iubesc cu preţul vieţii. Dacă mă înşeli vreodată, înţelegi, dacă mă părăseşti pentru un altul, voi face ca tatăl meu… „Şi adăugă cu o voce profundă ce-ţi dădea fiori: „Ştii ce a făcut el!”* sau *„Ştii, dacă mă părăseşti, mă omor. „Ar fi trebuit să-i neliniştească pe adulţi şi mai ales pe verişoara lui care era mai mare decât el. Chiar şi naratorul simte o oarecare îngrijorare date fiind antecedentele familiei copilului, o familie cu totul deosebită, de nebuni, dacă vreţi, dar de nebuni fermecători, de nebuni din dragoste. Toţi, din tată în fiu, aveau pasiuni violente, elanuri puternice ale întregii fiinţe care îi împingeau la lucrurile cele mai exaltate, la devotamente fanatice, chiar şi la crime. Acest fel de-a fi exista în ei aşa cum devoţiunea înflăcărată există în unele suflete. Cei care se fac călugări nu sunt la fel cu craii de salon. Se spunea în familie: „Iubăreţ ca un Santéze”*.

Asemenea celor ultimi doi bărbaţi din familie, Gontran se exalta atunci când i se spuneau poveşti de dragoste. Această exaltare îl făcea ridicol în ochii adulţilor. Dar, el credea în dragoste şi exclamă: *„Şi eu, şi eu ştiu să iubesc mai bine decât ei toţi!”*

Atitudinea lui de îndrăgostit devine o distracţie pentru ceilalţi şi Lise, cea pe care o iubea, se pretează chiar la această comedie a iubirii. Chiar îi place la nebunie să se amuze pe seama acestei fiinţe inocente: Această tandreţe puerilă mă amuza şi chiar îl întărâtam; am fost cochetă, seducătoare, aşa cum eşti cu un bărbat, mângâietoare şi perfidă. îl înnebuneam pe acest copil. Pentru mine era un joc şi un divertisment vesel pentru mama lui şi pentru mama mea.

Consecinţa acestui joc de-a iubirea va fi tragică, cu atât mai mult cu cât declaraţia de iubire a băiatului este însoţită de o ameninţare: *„Te iubesc, te iubesc, te iubesc cu preţul vieţii. Dacă mă înşeli vreodată, înţelegi, dacă mă părăseşti pentru un altul, voi face ca tatăl meu… Şi adăugă cu o voce profundă ce-ţi dădea fiori: „Ştii ce a făcut el!”*

Această ameninţare ar fi trebuit să fie un semnal de alarmă, căci copilul promite solemn să repete gestul tatălui. Recunoaştem aici influenţa naturalismului şi a eredităţii asupra lui Maupassant la începutul carierei sale literare. Imediat ce Gontran află că verişoara lui, pe care o adoră, are un logodnic, el îşi pune în aplicare ameninţarea. Scrisoarea de adio pe care i-o lasă nu este doar o ameninţare, ci şi o acuzaţie teribilă: „M-ai *părăsit şi tu ştii ce ţi-am spus. Ai comandat moartea mea. Pentru că nu vreau să fiu găsit de altcineva, ci de tine, vino în parc în locul unde ţi-am spus anul trecut că te iubesc şi priveşte în sus*”.

Ajunsă la locul precizat în scrisoare, Lise are în faţa ochilor o imagine înspăimântătoare: Şapca lui de la pension era pe jos, în nămol. Plouase toată noaptea. Am ridicat privirea şi am zărit ceva care se legăna printre frunze, pentru că bătea vântul, bătea tare.

Pedepsirea lui Lise este mai degrabă auto-pedepsire, aceasta din urmă fiind o expresie a impulsului de a se omorî. Verişoara lui se simte vinovată, vezi responsabilă de moartea copilului. Dorinţa copilului de a o păstra doar pentru el devine realitate. Cuprinsă de remuşcări, Lise va rupe logodna şi va rămâne toată viaţa logodnica-văduvă a lui Gontran. Ca semn de fidelitate, ea nu se va despărţi niciodată de inelul pe care şi-l făcuse dintr-o şuviţă din părul blond al sinucigaşului.

S-ar părea însă că bărbaţii care vor să se sinucidă preferă înecul şi spânzurarea. Drumul care duce la acest act este lung, dar sinucigaşii nu-şi pregătesc moartea. Sinuciderea apare ca o hotărâre de ultimul moment, ca singura ieşire dintr-o viaţă lungă, monotonă şi pustie. Printre sinucigaşi, bărbaţii sunt cei mai numeroşi şi, în mod deosebit, singuraticii.

În majoritatea cazurilor, autorul moral al sinuciderii este neputinţa victimei de a-şi făuri o viaţă fericită. În alte

A

situaţii, autorul moral este o persoană. În nuvela *o*

văduvă, Lise este acuzată de Gontran de dincolo de mormânt.

Dar sinuciderea nu este apanajul bărbaţilor. Şi femeile apelează la acest gest care exprimă o ruptură bruscă a echilibrului lor interior, o prăbuşire a universului lor.

Nu este exclus ca autorul moral al unei sinucideri să fie o altă femeie sau, şi mai rău, o mamă. În nuvela *Yveline Samoris*, societatea o acuză pe contesa Samoris că şi-a omorât fata, Yveline: „*poartă doliu după fiica ei pe care a omorât-o*”.

În realitate, a ucis-o prin comportamentul ei, căci Yveline, o inocentă, o ignorantă, o naivă, care nu credea nimic, nu ştia nimic, nu înţelegea nimic, nu ghicea nimic din tot ce se întâmpla în casa părintească „descoperă adevărata viaţă a mamei ei, curtezană de lux. Universul ei se prăbuşeşte, căci viaţa imorală şi degradantă a mamei „are efectul unei lovituri de bâtă” precizează Louis Forestier. Şi această prăbuşire este descrisă de Maupassant sub forma unor întrebări care traduc zbuciumul interior al tinerei Yveline: Ce furtună o fi izbucnit în acest cap de tânără dotată cu toate instinctele unei femei cinstite? Ce disperare a tulburat acest suflet simplu? Ce torturi au stins această bucurie continuă, acest râs fermecător, această mare bucurie de a trăi? Ce luptă s-a dat în această inimă tânără până la plecarea ultimului invitat?

Toate aceste întrebări scot în evidenţă preferinţa lui Maupassant pentru explorarea inconştientului şi a sufletului uman. Rezultatul acestui tulburător zbucium interior este că tânăra nu poate accepta această ruşine şi că ea caută o ieşire din această situaţie umilitoare şi degradantă. Şi, deşi tânără, găseşte o soluţie salvatoare: „Ma/na, *iată ce am hotărât. Ne vom retrage amândouă într-un orăşel sau la ţară; vom trăi liniştit acolo, cum vom putea. Numai bijuteriile tale sunt o avere. Dacă găseşti să te căsătoreşti cu un bărbat cinstit, cu atât mai bine; şi cu*

atât mai bine dacă-migăsesc şi eu unul”.

Această propunere este urmată de o ameninţare categorică „Dacă nu eşti de acord, mă voi omorî”. [...]” îţi dau o lună de gândire. Dacă într-o lună nu ne-am schimbat modul de viaţă, mă voi omorî, pentru că nu există o altă soluţie onorabilă pentru viaţa mea”.

Asemenea tuturor adulţilor, doamna Samoris nu ia în serios ultimatumul fiicei sale. Atitudinea ei marchează încă o dată prăpastia care separă generaţiile şi mentalităţile, părinţii şi copiii. Până la urmă Yveline va fi victima egoismului mamei sale care nu poate renunţa la viaţa libertină şi luxoasă pe care o duce. De fapt, propunerea lui Yveline nu este cea a unui copil; dimpotrivă, ea dă dovadă de multă maturitate şi responsabilitate. Confruntarea mamă / fiică pune în evidenţă un alt aspect mult mai profund şi mult mai grav: două maniere diferite de a concepe viaţa, şi anume libertină / morală, onorabilă / degradantă. Eşecul lui Yveline duce la sinucidere, o sinucidere minuţios organizată, chiar prea bine organizată date fiind vârsta tinerei şi mai ales finalitatea actului său: *Atunci, Evelyne pretinse că o dor dinţii şi trimise să-i cumpere, de la un farmacist din vecinătate, câteva picături de cloroform*. *A doua zi, făcu acelaşi lucru; de fiecare dată când ieşea, îşi cumpăra chiar ea doze nesemnificative de narcotic*. *Umplu o sticluţă*.

Într-o dimineaţă, au găsit-o în patul ei, rece deja, cu o mască de bumbac pe faţă”.

Ceea ce este uimitor este sângele-rece de care tânăra dă dovadă în pregătirea morţii ei. Această detaşare totală demonstrează că era prea motivată şi prea determinată pentru a ezita măcar o clipă să-şi pună în aplicare ameninţarea. Sinuciderea reprezenta pentru ea singura posibilitate de a spăla ruşinea pe care o resimţea. După doi ani, Maupassant va publica o altă nuvelă, *Yvette*, versiune mai elaborată şi mai dezvoltată a nuvelei *Yveline Samoris*. Sinuciderea lui Yvette va fi doar morală, sentimentală pentru că ea va accepta să fie o curtezană de lux,

renunţând definitiv la ideea de a muri.

Există şi un personaj care alege să moară aruncându-se în gol. Este vorba despre Renardet din nuvela *Micuţa Roque*. Dorinţele sexuale necontrolate îl duc la viol şi la crimă. După părerea lui Maupassant, mintea omului nu poate fi controlată. Aparent echilibrată, fiinţa umană este capabilă de orice. Recunoaştem în această filosofie influenţa lui Spencer şi Charcot care considerau că omul nu poate răspunde în totalitate de personalitatea lui şi că instinctul de împerechere este adesea mai puternic decât raţiunea lui.

În lumina acestei filosofii, două motive îl împing pe Renardet la viol: văduvia şi dorinţele sexuale puse la încercare la vederea corpului dezbrăcat al fetiţei. Două motive îl împing şi la sinucidere: remuşcarea şi teama de dezonoare. De fapt, remuşcarea nu este conştientă sau recunoscută; ea se materializează în numeroasele apariţii ale moartei, apariţii care-i fac viaţa insuportabilă: începând din acel moment, viaţa lui a devenit insuportabilă. Îşi petrecea zilele în teroarea nopţilor; şi, în fiecare noapte, viziunea reapărea. Abia închis în cameră, încerca să lupte, dar degeaba. O forţă irezistibilă îl ridica şi îl împingea la geam, ca pentru a chema fantoma. (...) Şi suferea, nefericitul, cum niciun bărbat nu mai suferise vreodată. Mai ştia însă că nu se va vindeca, că nu va scăpa niciodată de persecuţia sălbatică a memoriei. Se hotărî mai degrabă să moară decât să mai suporte mult timp aceste torturi.

Uneori vede în sinucidere singura soluţie posibilă, alteori consideră sinuciderea drept un semn inutil de nebunie: Şi urma să moară? De ce? Urma să se omoare în mod stupid pentru că se temea de o umbră? de nimic? Era bogat şi încă tânăr. Ce nebunie!

Torturilor fizice li se asociază o frică exacerbată şi bolnăvicioasă de dezonoare. Căci el nu era oricine, ci primarul din Brindille, cel care trebuia să lupte împotriva răufăcătorilor şi injustiţiei. Dacă ar fi fost descoperit, şi-ar

fi pierdut respectul oamenilor care vedeau în el un om demn şi onorabil. Teama de a trăi un rău ineluctabil îl determină să vadă în sinucidere singura cale de a scăpa de o situaţie umilitoare şi degradantă. Dar, cel care a putut ucide un copil, se teme de moarte: *„fiu voi mai avea curaj, nu voi mai avea curaj"* traduce acest sentiment. Acest du-te-vino al conştiinţei sale este analizat cu minuţiozitate de Maupassant. După părerea lui Louis Forestier, scriitorul n-a mers niciodată atât de departe în analiza unei demenţe conştiente, (t. Il p. 1519) Mintea complet zdruncinată a lui Renardet va învinge teama lui de a muri: *Într-adevăr, în curând silueta înaltă a lui Renardet apăru în vârful turnului Renard. Alerga ca un nebun în jurul platformei; apoi, apucă stâlpul drapelului şi-l scutură cu furie, fără să reuşească să-l rupă. Apoi, brusc, asemenea unui înotător care plonjează, se aruncă în gol, cu mâinile înainte.* Locuitorii «*au găsit un corp însângerat al cărui cap se zdrobise de o stâncă.*» Asemenea eroului din *Le Horla*, Renardet şi-a dat seama că răul nu era la exterior, ci în sufletul lui şi că, pentru a ucide răul care-l rodea, trebuia să se omoare.

Teama de a-l pierde pe bărbatul iubit o conduce pe eroina din nuvela *Modelul* la o tentativă de sinucidere. Alege ca modalitate defenestrarea. Joséphine are un scop precis: să-l împiedice pe iubitul ei să o părăsească şi să ia în căsătorie o altă femeie: *„Dacă te însori, mă omor... înţelegi?"* Hotărârea ei de a pune în aplicare această ameninţare este şi mai mare din cauza zâmbetului batjocoritor al amantului ei care nu o crede capabilă de un asemenea gest extrem. În plus, el chiar deschide larg fereastra, deşi ea îi spusese: *„JN-ar trebui să mă sfidezi. Mă voi arunca pe fereastră"*. În mod inconştient, el o împinge de fapt să treacă de la ameninţare la actul în sine: *Preţ de o secundă, se uită la el cu o privire fixă, teribilă, înnebunită; apoi, luându-şi elan ca pentru a sări un gard pe câmp, trecu prin faţa mea, prin faţa lui, sări peste balustradă şi dispăru...* Deşi nu a fost decât o tentativă de

sinucidere, consecinţele sunt grave şi triste pentru că *o aduseră pe biata fată cu picioarele rupte. Nu va mai putea să meargă niciodată*.

Această infirmitate o transformă într-o moartă vie. Din remuşcare sau din recunoştinţă, pictorul o ia de nevastă. Dar căsătoria nu va face să dispară prăpastia care-i desparte. Lipsa de comunicare subliniază şi mai mult această prăpastie existentă între bărbat şi femeie, între artistul cu univers nelimitat şi femeia al cărei univers este limitat şi banal. De la un capăt la altul al nuvelei, Maupassant îşi păstrează intact pesimismul cu care ne-a obişnuit. Această sinucidere ratată devine sursa unui alt fel de singurătate, singurătatea în doi. Viaţa le refuză orice speranţă de fericire.

Cu *Un laş* Maupassant ne prezintă pentru a doua oară o sinucidere cu o armă de foc. Aparent, motivul ar fi laşitatea.

A A

În realitate, eroul se teme de o moarte ruşinoasă. În mintea lui, a fi ucis într-un duel ar fi o ruşine şi o dezonoare. Cu cât se gândeşte mai mult la acest lucru, cu atât imaginea a ceea ce se va întâmpla după moartea lui capătă contururi mai precise: *se gândea la dezonoare, la şuşotelile din cluburi, la râsetele din saloane, la dispreţul femeilor, la aluziile ziarelor, la insultele pe care i le vor arunca laşii*.

Teama de dezonoare ascunde de fapt alta, mult mai profundă, şi anume, teama de a nu putea să aibă o ţinută calmă şi demnă. În acest caz, va fi pierdut pentru totdeauna. Va fi pătat, marcat cu semnul infamiei, alungat din societate. Ştia, simţea că nu va avea această ţinută calmă şi hotărâtă. Totuşi era curajos, pentru că voia să se dueleze... Era curajos pentru că... Dar, adevărata sursă a naufragiului lui sufletesc este frica în stare pură, inconturnabila frică de moarte: Deci se va duela! Nu mai putea evita acest lucru. Ce se întâmpla cu el? Voia să se bată, avea această intenţie şi această hotărâre stabilite

ferm; simţea însă că nu va putea să păstreze forţa necesară pentru a merge până la locul de întâlnire, în pofida oricărui efort al spiritului său şi în pofida oricărei încordări a voinţei sale. Încerca să-şi imagineze duelul, atitudinea şi ţinuta lui în faţa adversarului.

Este o frică îngrozitoare de care este conştient, dar pe care nu o poate controla şi stăpâni, căci «*dinţii îi clănţăneau în gură cu un zgomot sec*.»

Faptul că se omoară temându-se de moarte este un paradox: nu are curajul să fie omorât, dar nu ezită să apese pe trăgaciul pistolului «*deschizând larg gura, îşi înfipse brusc ţeava pistolului până în gât şi apăsă pe trăgaci*...» Acest paradox este totuşi explicat de ultimul său gând, rămas neterminat: *Era curajos*... *pentru că*...

Nu are puterea să recunoască faptul că nu voia să se dueleze. Sinuciderea lui îi completează gândul neterminat în alt fel: era curajos pentru că nu se temea să se omoare.

Este un lucru cert că sinuciderea stă în centrul a numeroase nuvele. În mod evident nu cantitatea contează, ci analiza mobilelor care-i împing pe oameni la acest gest extrem. Referitor la aceasta, Louis Forestier scrie: *nu este important numărul de sinucideri în opera lui Maupassant*: *important este că de la omul matur care reciteşte scrisorile din copilărie până la nefericitul salariat care descoperă deşertăciunea existenţei sale, trecând prin femeile care nu pot depăşi trauma violurilor la care au fost supuse, toţi – chinuiţi de un trecut care-i apasă şi un viitor care-i ameninţă – toţi aleg să pună capăt şi să nu-şi mai continue viaţa*. (...) *Ciudat comportament care fuge de prezent pentru a distruge viitorul*. (*Louis Forestier 2003*: *11*)

În mod evident, Maupassant vede în sinucidere sfârşitul unui vid existenţial, a unei vieţi fără speranţă, a tuturor suferinţelor fizice şi morale. Neantul, lumea de dincolo, viaţa în moarte par mai atrăgătoare decât moartea în viaţă. Cu mult înainte de Freud, Maupassant explorează procesele inconştientului. Cu mult înaintea personajelor lui

Proust, eroii lui Maupassant sunt „în căutarea timpului pierdut”. Un obiect, un gest, câteva scrisori joacă rolul madelenei muiată într-o ceaşcă de ceai: ele aduc din nou în mintea personajului toate amintirile unui trecut uitat.

Şi doar trecutul nu moare: el rămâne ascuns în profunzimile inconştientului, gata să reapară în orice moment. Această reînviere este dureroasă, echivalând cu moartea. Ea duce la conştientizarea inutilităţii eforturilor de a opri timpul, de a evita degradarea fizică, de a aştepta vreo schimbare. Pentru sinucigaşi, viaţa nu este decât o moarte continuă. Până la urmă, eroii lui Maupassant nu trăiesc decât două timpuri: trecutul şi prezentul, acesta din urmă fiind o copie fidelă a trecutului. Trecutul funcţionează mai mult ca termen de comparaţie cu prezentul, lipsit de orice bucurie, şi cu viitorul care nu promite nimic. Eroii lui Maupassant nu reînvie trecutul pentru a avea un punct de sprijin sau de calmare a suferinţei lor morale, într-adevăr, amintirea face şi mai evident vidul existenţial, vidul care-i conduce pe toţi la o singură soluţie: sinuciderea.

Bibliografie

Editions de référence

Guy de Maupassant, *Contes et nouvelles*, Bibliothèque de la Pléiade (t.1, 1974 t. II, 1979), édition établie par Louis Forestier

Biographie /Études générales

Bayard, Pierre (1994), *Maupassant juste avant Freud*, Editions de Minuit

Maynial, Édouard (1935), *La Vie et l'œuvre de Guy de Maupassant*, Mercure de France

Moron, Pierre (1975), *Le Suicide*, Presses Universitaires de France, coll. «Que sais-je?»

Rodinesco, Elizabeth (1986), *Histoire de la psychanalyse en France*, t. I, Le Seuil

Satiat, Nadine (2003), *Maupassant*, Flammarion

Schmidt, Albert-Marie (1962), *Maupassant par lui-même*, Le Seuil

Tassart, François (1962), Nouveaux souvenirs intimes sur Guy de Maupassant, Librairie A.G. Nizet Revues / Colloques

Forestier, Louis (2003), «*Maupassant et l'avenir*», Amis de Flaubert et de Maupassant, n° 12

Jeorger, Muriel (1980) «XIXe siècle Qui sont les suicidés?», L'Histoire, n°27, octobre

Lebrun, François (1980), «*XVE – XVIIIe siècles*: *Quand le suicide prend un nom*», L'Histoire, n° 27, octobre

Schmitt, Jean-Claude (1980), «*Moyen âge le suicide et le confesseur*», L'Histoire, n° 27, octobre

Veyne, Paul (1980), «*Rome antique le suicide n'est pas obscène*», L'Histoire, n° 27, octobre

Redactor: Cosmin Perţa Tehnoredactor: Emilia Petre

Bun de tipar: martie 2016. Apărut: 2016 Editura Tracus Arte, str. Sava Henţia nr. 2, sector 1, Bucureşti. E-mail: officeedituratracusarte.ro, vânzăriedituratracusarte.ro Tel/fax: 021.223.41.11.

Tiparul executat de S.C. World Mediagraph Bucureşti

Contravaloarea timbrului literar se depune în contul Uniunii Scriitorilor din România